

**Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Tarptautinės ir ES teisės katedra**

Mildos Šimkevičiūtės,
V kurso, tarptautinės ir ES teisės
studijų atšakos studentės

Magistro darbas

**Lietuvos Respublikos pilietybės reglamentavimas ir tarptautinė
teisė**

Vadovas: doc. dr. Dainius Žalimas

Recenzentas: doc. dr. Zenonas Petrauskas

Vilnius 2008

Turinys

1. Įžanga.....	3
2. Pilietybės samprata	6
2.1. Pilietybės samprata tarptautinėje teisėje	7
2.2. Pilietybės samprata Lietuvos Respublikos teisėje	12
3. Lietuvos Respublikos piliečių korpuso apibrėžimas pagal pilietybės tęstinumo principą	15
3.1. Lietuvos Respublikos tęstinumas.....	15
3.2. Lietuvos Respublikos pilietybės tęstinumas	20
3.3. Lietuvos Respublikos piliečiai <i>ex lege</i>	23
3.4. Buvusios SSRS piliečių natūralizacija.....	30
4. Bendrieji pilietybės principai ir Lietuvos Respublikos teisė	34
4.1. Valstybės teisė apibrėžti savo piliečių ratą	35
4.2. Bendrieji pilietybės įgyjimo, netekimo, išsaugojimo ir grąžinimo principai.....	37
4.2.1. Kiekvienas asmuo turi teisę į pilietybę	38
4.2.2. Bepilietybės vengimo principas	45
4.2.3. Draudimo savavališkai atimti iš bet kurio asmens pilietybę principas	49
4.2.4. Valstybės piliečio ar pilietės santuokos sudarymas/nutraukimas su užsieniečiu ar užsieniete, taip pat vieno iš sutuoktinių pilietybės pakeitimas santuokos metu savaimė nekeičia kito sutuoktinio pilietybės	50
4.2.5. Nediskriminavimo principas.....	51
4.3. Pilietybės įgyjimo bendrieji principai	53
4.3.1. <i>Jus soli</i> ir <i>jus sanguinis</i> principai.....	53
4.3.2. Nesantuokinio vaiko pripažinimas ir pripažinimas, nustačius tėvystę	55
4.3.3. Domicilės įgyjimas	55
4.3.4. Savanoriška natūralizacija	56
5. Dvigubos pilietybės santykių reglamentavimas tarptautinės ir Lietuvos Respublikos teisės aktuose	57
5.1. Pilietybės daugetas tarptautinėje teisėje.....	58
5.2. Dvigubos pilietybės galimybė Lietuvos Respublikos teisės aktuose.....	62
6. Išvados	65
7. Santrauka	68
8. Summary	69
9. Literatūros sąrašas.....	70

1. Įžanga

Valstybės teritorijoje be piliečių gyvena užsieniečiai bei asmenys be pilietybės. Bet tik piliečiai sudaro pilietinę Tautą, t.y. grupę žmonių, kurių teisinis statusas platesnis nei ne piliečių. O tokią ypatingą jų būseną lemia pilietybė, kuri yra „prielaida turėti visas teises ir laisves, įtvirtintas Konstitucijoje ir įstatymuose, taip pat vykdyti nustatytas pareigas“¹. Pasak R. Brubaker, kiekviena moderni valstybė per pilietybę atskiria piliečius nuo užsieniečių „konceptualiai aiškiai, teisiškai ir ideologiškai įpareigojančiai“, <...> „valstybė siekia turėti atskirą apribotą pilietiją, ji pretenduoja į legitimumą, siekdama išreikšti ir palaikyti tos pilietybės interesus.“²

Pagal Lietuvos Respublikos Konstituciją (toliau LR Konstitucija) tik piliečiai turi tokias teises: dalyvauti valdant savo šalį tiek tiesiogiai, tiek per demokratiškai išrinktus atstovus, reikalauti paskelbti referendumą, pateikti sumanymą keisti ar papildyti LR Konstituciją, steigti politines partijas ir politines organizacijas ir būti jų nariais³ ir kt. Pagal LR Konstitucijos 2 str. nuostatas Lietuvos valstybę kuria Tauta⁴. Tauta ir kiekvienas pilietis turi teisę priešintis bet kam, kas prievarta kėsina į Lietuvos valstybės nepriklausomybę, teritorijos vientisumą, konstitucinę santvarką. Taigi tik piliečiai turi teisę ginti Lietuvos valstybę nuo užsienio ginkluoto užpuolimo, pareigą atlikti karo ar alternatyviąją krašto apsaugos tarnybą. LR Konstitucija numato pareigas taip pat ir valstybei: globoti savo piliečius užsienyje, drausti išduoti Lietuvos Respublikos pilietį kitai valstybei, jei Lietuvos Respublikos tarptautinė sutartis nenumato kitaip. Taip pat Lietuvos Respublikos pilietis negali būti išsiųstas iš Lietuvos (ši nuostata kildinama iš LR K 32 str. 1 d. ir 32 str. 3 d.).

Taigi iš išvardytų piliečių teisių ir pareigų pavyzdžių matoma, kad piliečių vaidmuo valstybėje yra esminis. Todėl valstybei svarbu tiksliai apibrėžti savo piliečių ratą (nustatyti pilietybės įgyjimo, netekimo pagrindus, sąlygas, kurioms esant piliečiui išsaugoma teisė į pilietybę ar pilietybę gražinama). Tačiau, nors pilietybė yra nacionalinės teisės kategorija, ji reikšminga ir tarptautinėje teisėje⁵: pavyzdžiui, valstybė gali vykdyti diplomatinę gynybą tik savo piliečio atžvilgiu, ES pilietis turi teisę gauti konsulinę pagalbą iš ES valstybės narės diplomatinės atstovybės ar konsulinės įstaigos trečiosios valstybės teritorijoje, esant atitinkamoms sąlygoms⁶ (taigi reikia nustatyti, ar atitinkamas asmuo yra ES valstybės narės pilietis), taip pat valstybė

¹ SINKEVIČIUS, V.; *Lietuvos Respublikos pilietybė 1918 – 2001 metais*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2002, p. 21

² BRUBAKER, R.; *Pilietybė ir tautiškumas Prancūzijoje ir Vokietijoje*. Vilnius: Pradai, 1998, p. 43 – 44

³ LR Politinių partijų ir politinių organizacijų įstatymo 1 str. 1 d. (Valstybės žinios, 1990, Nr.29-692. Keistas Valstybės žinios, 1994, Nr.48-891)

⁴ LR Konstitucinio Teismo nutarimo Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitiktis Lietuvos Respublikos Konstitucijai k. d. II skirsn. 8 p. išaiškinta, kad Lietuvos Respublikos Konstitucijos 2, 4 str. Tauta reiškia piliečių visumą. (Valstybės žinios, 2006 Nr. 123-4650)

⁵ BOLL, A. M.; *Multiple Nationality and International Law*. M. Nijhoff Publishers, 2007, p. 113 - 148

⁶ LR įstatymas Konsulinis statutai, IV skyrius (Valstybės žinios, 2006, Nr. 68-2492)

atsako kitoms valstybėms už savo piliečio veiksmus, jei tokiu būdu valstybė pažeidė savo įsipareigojimus, numatytus tarptautinėje teisėje, su sąlyga, kad šie pažeidimai nėra privatinės teisės srityje. Dar daugiau valstybė turi įsipareigojimą leisti savo piliečiams atvykti į valstybę ir joje gyventi bei negali išsiųsti savo piliečių iš šalies, taip pat valstybė turi teisę atsisakyti išduoti savo pilietį kitai valstybei, nebent jos tarptautinėje sutartyje būtų numatyta kitaip.

Taigi, atsižvelgiant į pilietybės svarbias funkcijas tiek nacionalinėje, tiek tarptautinėje teisėje, darbe bus nagrinėjami šie pagrindiniai klausimai. Pirma, pilietybės samprata nacionalinėje ir tarptautinėje teisėje, nes tai lemia pilietybės santykių teisinį reguliavimą. Antra, Lietuvos Respublikos piliečių korpuso apibrėžimas pagal pilietybės tęstinumo principą, siekiant nustatyti, koku mastu ir kada buvo atkurtas Lietuvos Respublikos piliečių korpusas, buvęs iki 1940 m. birželio 15 d. Šioje darbo dalyje bus aptartas ir SSRS piliečių natūralizacijos klausimas, siekiant atskleisti, kuo Lietuvos Respublikos pilietybės santykių reglamentavimas buvo ypatingas ir skyrėsi nuo Latvijos ir Estijos pilietybės teisinių santykių reglamentavimo minėtų asmenų atžvilgiu. Trečia, bendrieji pilietybės principai, kurie konsoliduoti 1997 m. Europos konvencijoje dėl pilietybės⁷ (toliau 1997 m. Konvencija) ir laikomi paprotinės tarptautinės teisės dalimi. Šių principų analizė bus paremta Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatymo su vėlesniais papildymais ir pakeitimais nuostatų tyrimu, siekiant nustatyti, ar Lietuvos Respublikos pilietybės klausimų reglamentavimas atitinka tarptautinėje teisėje įtvirtintus bendruosius pilietybės principus. Paskutinėje darbo dalyje nagrinėjamas dvigubos pilietybės santykių reglamentavimo tarptautinėje ir Lietuvos Respublikos teisės aktuose klausimas, siekiant nustatyti, koks vyrauja požiūris dėl pilietybės daugeto tarptautinėje teisėje bei kaip dvigubos pilietybės klausimas reglamentuojamas Lietuvos Respublikos teisės aktuose, analizuojant vienintelį, pagal dabartinį pilietybės teisinių santykių reglamentavimą, galimą dvigubos pilietybės atvejį, t.y. pilietybės suteikimą išimties tvarka.

Pabrėžtina, kad darbe nėra analizuojami pilietybės teisinių santykių reglamentavimo klausimai, susiję su pilietybės įgijimo, netekimo, išsaugojimo ar grąžinimo procedūrinėmis taisyklėmis, būdais, kuriais turėtų būti sprendžiamas dvigubos pilietybės įtvirtinimo Lietuvos Respublikos teisėje klausimas, taip pat klausimo, susijusio su asmenų rato, kuris turėtų galimybę įgyti dvigubą pilietybę, nustatymu, nes tai yra nacionalinės teisės dalykas, tačiau bus atsižvelgiama į minėtus klausimus tiek, kiek reikia nagrinėjamos problemos analizei atlikti.

Minėti klausimai yra nagrinėjami ir išvados gautos, naudojant istorinį, lingvistinį, teleologinį, loginį, sisteminių, lyginamąjį, kritikos bei analizės metodus. Istorinis metodas taikomas, tiriant

⁷1997 m. Europos konvencija dėl pilietybės. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-11-01]. Prieiga per internetą: <http://conventions.coe.int>

teisės normų atsiradimo priežastis ir sąlygas, siekiant suprasti jų esmę ir paskirtį. Pavyzdžiui, taikant šį metodą, galima paaiškinti 1989 m. Lietuvos TSR Pilietybės įstatyme numatytų nuostatų dėl pripažinimo piliečiais asmenų, buvusių SSRS piliečiais ir Lietuvos Respublikos okupacijos metais imigravusių į Lietuvą, įtvirtinimo minėtame įstatyme aplinkybes bei atskleisti jų turinį. Lingvistinis metodas taikomas, nustatant vartojamų sąvokų reikšmes, todėl be šio metodo taikymo būtų neįmanoma išaiškinti, pavyzdžiui, tokių terminų kaip pilietybė, pabėgėlis, vaikas, pamestinukas ir kitų reikšmės. Loginis metodas padeda vertinti, aiškinti teisės normų turinį, daryti apibendrinimus, pateikti išvadas. Vadovaujantis šiuo metodu, buvo nustatyta, kad įvaikių pilietybės klausimai atskirai nereglamentuojami, o jiems taikomos LR Pilietybės įstatymo teisės normos, reguliuojančios biologinių vaikų pilietybės klausimus, nes LR Pilietybės įstatymo⁸ 22 str. 2 d. nustatyta, kad tėviai prilyginami tėvams, o įvaikiai – vaikams. Sisteminis metodas padeda įvertinti faktus, teisės normas kompleksiskai, t.y. atsižvelgiant į bendrą kontekstą. Darbe šis metodas naudotas, pavyzdžiui, apibrėžiant pabėgėlio sąvokos turinį, nes tam, kad būtų galima atskleisti šio termino turinį, reikia remtis Lietuvos Respublikos įstatymo dėl užsieniečių teisinės padėties⁹ 2 str. 18 d. ir 86 str. Lyginimo metodas taikomas, siekiant rasti bendrumus ar skirtumus, o tai leidžia atsakyti į darbe iškeltus klausimus. Šis metodas taikomas, nagrinėjant Lietuvos Respublikos teisės aktų atitiktį bendriesiems pilietybės principams, pavyzdžiui, kaip ir kiek įgyvendinamas bepilietybės vengimo principas. Analizės metodas darbe naudojamas, tiriant bendruosius pilietybės principus, taip pat Lietuvos Respublikos teisės aktų nuostatas, siekiant nustatyti jų turinį. Kritikos metodas naudojamas, nagrinėjant Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo (toliau LR Konstitucinis Teismas) nutarimus, siekiant pagrįsti juose pateiktą išaiškinimų prieštaravimą tarptautinei teisei. Galiausiai teleologinis metodas taikomas, siekiant nustatyti teisės normų tikslą, jas taikant konkrečiu atveju. Darbe šis metodas naudojamas, pavyzdžiui, analizuojant LR Pilietybės įstatymo nuostatas, siekiant nustatyti, kokios teisės normos taikomos bepiliiečiams asmenims, kad pastarieji įgytų Lietuvos Respublikos pilietybę.

Nagrinėjant minėtus klausimus, remiamasi šiais šaltiniais: tarptautiniais teisės aktais, ypač 1997 m. Europos konvencija dėl pilietybės, nes ji konsoliduoja bendruosius pilietybės principus, laikomus paprotinės tarptautinės teisės dalimi; Lietuvos Respublikos teisės aktais, susijusiais su Lietuvos Respublikos pilietybės teisinių santykių reglamentavimu, didžiausią dėmesį skiriant LR Pilietybės įstatymui su vėlesniais papildymais ir pakeitimais; specialiaja literatūra, ypač

⁸ 2002 m. Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas su vėlesniais papildymais ir pakeitimais (Valstybės žinios, 2002, Nr. 95-4087)

⁹ LR įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties (Valstybės žinios, 2004, Nr. 73-2539)

atkreipiant dėmesį į naujausius šaltinius, t.y. A. M. Boll „*Multiple Nationality and International Law*“, I. Ziemele „*States Continuity and Nationality: The Baltic States and Russia: Past, Present and Future as Defined by International Law*“, D. Žalimas „*Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d. tarptautiniai teisiniai pagrindai ir pasekmės*“, taip pat Diplomatines gynybos straipsnių projektu; teismų praktika: Tarptautinio Teisingumo Teismo bylomis (ypač 1923 m. konsultacine išvada Dekretų dėl pilietybės, priimtų Tunise ir Maroke, byloje ir 1955 m. sprendimu Lichtenšteinas v. Gvatemala byloje) bei LR Konstitucinio Teismo nutarimais¹⁰ pilietybės klausimų srityje, o labiausiai LR Konstitucinio Teismo nutarimu Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai, nes šiame nutarime išsamiai analizuojamas pilietybės teisinių santykių reglamentavimas nuo 1989 m. iki 2006 m., kas yra labai aktualu, nagrinėjant piliečių korpuso apibrėžimo bei dvigubos pilietybės įtvirtinimo galimybes Lietuvos Respublikos teisės aktuose klausimus.

Darbo temos originalumas ir aktualumas pasireiškia tuo, kad minėti klausimai nagrinėjami ir vertinami, remiantis pačiais naujausiais šaltiniais, taip pat darbe nagrinėjami minėti klausimai tarptautinės teisės kontekste nėra išsamiai aptariami teisinėje literatūroje, pavyzdžiui, Lietuvos Respublikos piliečių korpuso atkūrimo klausimui tiek užsienio, tiek nacionalinėje literatūroje nėra skiriama daug dėmesio, nes autoriai daugiausia aptaria Latvijos ir Estijos pilietybės suteikimo SSRS piliečiams, imigravusiems į šias valstybes okupacijos metais, klausimui. Lietuvos Respublikos piliečių korpuso atkūrimo klausimui daugiau dėmesio skiria D. Žalimas monografijoje „*Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d. tarptautiniai teisiniai pagrindai ir pasekmės*“.

2. Pilietybės samprata

Prieš pradėdant analizuoti šio darbo pagrindinius klausimus, pirmiausia reikėtų apibrėžti pilietybės sąvoką, nes nuo to, kaip suprantama pilietybė, priklauso klausimų, susijusių su pilietybės santykiais, reglamentavimas bei jo tobulinimas, o šiame darbe - problemų, susijusių su pilietybės tęstinumo principo bei bendrųjų pilietybės principų įgyvendinimu Lietuvos

¹⁰ Darbe LR Konstitucinio Teismo nutarimais remiamasi todėl, kad jam pagal LR Konstitucijos 102 str. 1 d. suteikta kompetencija spręsti klausimą dėl LR teisės aktų atitikties LR Konstitucijai, nes pagal LR Konstitucijos 7 str. 1 d. „negalioja joks įstatymas ar kitas aktas priešingas Konstitucijai“. Dėl šios priežasties konstitucinėje sistemoje LR konstitucinis Teismas užima ypatingą vietą, nes jis užtikrina LR Konstitucijos viršenybę teisės sistemoje, nustatyta tvarka sprenddamas, ar teisės aktai teisėti, t.y. ar jie atitinka Konstituciją. Autorių kolektyvas, *Lietuvos konstitucinė teisė*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, p. 433. LR Konstituciniam Teismui pripažinus teisės aktą ar jo dalį prieštaraujančiu LR Konstitucijai, jis negali būti taikomas nuo tos dienos, kai oficialiai paskelbiamas LR Konstitucinio Teismo nutarimas, kad atitinkamas aktas (ar jo dalis) prieštarauja LR Konstitucijai. LR Konstitucinio Teismo įstatymo 72 str. 1 d. (Valstybės žinios, 1993, Nr. 6-120).

Respublikos teisės aktuose, taip pat problemų, susijusių su dvigubos pilietybės įtvirtinimo galimybėmis Lietuvos Respublikos teisės aktuose, sprendimas. Todėl šiame skyriuje bus pateikiami įvairūs pilietybės apibūdinimai, esantys tarptautinėje bei Lietuvos Respublikos teisėje, siekiant atskleisti pilietybės sampratos turinį bei išskirti bruožus, kurie akcentuojami tarptautinėje ir nacionalinėje teisėje.

2.1. Pilietybės samprata tarptautinėje teisėje

Nors tarptautinės teisės doktrinoje pilietybė dažniausiai suprantama kaip asmens ir valstybės teisinis ryšys, pagrįstas abipuse ištikimybe ir prisirišimu, tačiau bandymai pateikti bendrą pilietybės apibrėžimą, kuris numatytų pagrindinius įsipareigojimus valstybei pagal paprotinę tarptautinę teisę, buvo nesėkmingi. Iš esmės taip yra todėl, kad kiekviena valstybė apibrėžia savo piliečių ratą, ir šis apibrėžimas gali būti pripažįstamas trečiųjų valstybių, jei kriterijai, skirti nustatyti piliečių ratą, atitinka taikomus reikalavimus ir tarptautinės teisės principus¹¹.

Dauguma teisininkų šiandien laikosi požiūrio, kad nors tarptautinėje teisėje egzistuoja tam tikra pilietybės koncepcija, tačiau ji atlieka negatyvias funkcijas. Tarptautinės teisės komisijos specialusis pranešėjas dėl pilietybės valstybės teisių perėmimo atveju V. Mikulka pastebėjo, kad „pilietybės atžvilgiu tarptautinės teisės funkcija yra negatyvi. Bet koku atveju tarptautinė teisė tiesiogiai negali ištaisyti nacionalinės teisės padarytų klaidų, t.y. ji negali pakeisti nacionalinės teisės, nustatant, kas yra ir kas nėra tos valstybės piliečiai“¹². Taigi, kadangi tarptautinė teisė tiesiogiai nesuteikia pilietybės asmenims, taip pat netaiso nacionalinės teisės klaidų pilietybės santykių reglamentavimo srityje, tarptautinėje teisėje nėra savarankiškos pilietybės koncepcijos. Šių santykių srityje tarptautinė teisė neturi tiesioginio poveikio asmenims, kokį ji turi valstybių atžvilgiu. Pilietybės santykių srityje tarptautinės teisės galimybės yra ribotos.

Tačiau yra ir mažumos teisininkų požiūris dėl pilietybės koncepcijos. Jie mano, kad tarptautinė teisė gali turėti ar bent jau vystyti savo pilietybės koncepciją, skirtingą nuo nacionalinės teisės, pavyzdžiui, tam tikrose teritorijų pasikeitimų situacijose.

I. Ziemele mano, kad galima kalbėti apie ribotą pilietybės koncepciją tarptautinėje teisėje¹³ valstybės teisių perėmimo atveju. Tačiau ji neatmeta galimybės, kad tarptautinė teisė gali suformuluoti ir visuotinai privalomą pilietybės apibrėžimą, kuris nustatytų specifinius teisinius įpareigojimus valstybėms pagal paprotinę tarptautinę teisę nepriklausomai nuo dabar vyraujančios praktikos tarptautinėje teisėje konsoliduoti dažnai skirtingas taisykles vietoj to, kad

¹¹ ZIEMELE, I.; *States Continuity and Nationality: The Baltic States and Russia: Past, Present and Future as Defined by International Law*. Boston: M. Nijhoff, 2005, p. 189

¹² ZIEMELE, išnaša 11, p. 190

¹³ ZIEMELE, išnaša 11, p. 227

būtų sukurtas bendras apibrėžimas.

Toliau bus aptariamos pilietybės sampratos, pateiktos teisininkų darbuose. Juose pastebima tai, kad pilietybė suprantama labai panašiai, tačiau pabrėžiami skirtingi bruožai. Pateikiamoms pilietybės sampratoms būdinga, kad autorius, nagrinėjančius pilietybės koncepciją, galima skirstyti į dvi grupes, t.y. tuos, kurie nagrinėja pilietybę tik nacionaliniu arba tik tarptautiniu aspektu, bei tuos, kurie pilietybės sampratą analizuoja ir tarptautiniu, ir nacionaliniu aspektu. Taip pat pastebima, kad visos sampratos pasižymi tuo, jog tarptautiniu aspektu pilietybė suprantama kaip asmens priskyrimas atitinkamai valstybei, o nacionaliniu aspektu – kaip asmens ir valstybės ryšys.

Pastarasis pilietybės bruožas pabrėžiamas Tarptautinio Teisingumo Teismo praktikoje, T. Buergenthal ir H. Maier darbuose, Europos Komisijos per Demokratiją į Teisę (toliau Venecijos komisija) dokumentuose, 1997 m. Konvencijoje. Tokia pilietybės samprata šiuose šaltiniuose susiformavo todėl, kad remiamasi daugiausia cituojamu mokslininkų darbuose pilietybės apibrėžimu, pateikiamu Tarptautinio Teisingumo Teismo Nottebohm'o¹⁴ bylos sprendime. Šiame sprendime pilietybė apibūdinama kaip "teisinis ryšys, kurio pagrindas yra socialinis prisirišimo faktas, tikrasis egzistencijos ryšys, interesai ir sentimentai bei abipusis teisių ir pareigų egzistavimas". T. Buergenthal ir H. Maier nepateikia savo pilietybės apibrėžimo, tačiau remiasi Tarptautinio Teisingumo Teismo Nottebohm'o byloje priimtu sprendimu dėl tikro, pagrįsto ryšio tarp asmens ir valstybės, norint valstybei pareikšti ieškinį (pretenziją)¹⁵.

1997 m. Konvencijoje pateikiamas toks pilietybės apibrėžimas: „pilietybė” - teisinis ryšys tarp asmens ir valstybės, kuris nenurodo asmens etninės kilmės“. Šios konvencijos Aiškinamajame rašte¹⁶ pabrėžta, kad tai specifinis teisinis santykis tarp asmens ir valstybės, kuri pripažįsta valstybę. O Venecijos komisija pateikė nuomonę, kad pilietybė¹⁷ tarptautinėje teisėje reiškia teisinį ryšį tarp asmens ir valstybės, nenurodant asmens etninės kilmės. Venecijos komisijos pranešime pažymima, kad tokia samprata pateikiama, atsižvelgiant į 1997 m. Konvenciją. Minėtame pranešime toliau teigiama, kad asmens pilietybė yra jo priklausymo tam tikrai valstybei savybė arba, pagal Tarptautinį Teisingumo Teismą, teisinis ryšys, kurio pagrindas yra socialinis prisirišimo faktas, tikrasis egzistencijos ryšys, interesai ir sentimentai bei abipusis teisių ir pareigų egzistavimas. Taigi darytina išvada, kad Venecijos komisija palaiko

¹⁴ 1955 m. Tarptautinio Teisingumo Teismo sprendimas Lichtenšteinas v. Gvatemala byloje (Nottenbohm'o byla). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-11-07]. Prieiga per internetą: <http://www.icj-cij.org/docket/files/18/2674.pdf>

¹⁵ BUERGENTHAL, T., MAIER, H.; *Public international Law*. West Publishing Company, 1990, p. 163-164.

¹⁶ 1997 m. Europos Konvencijos dėl pilietybės Aiškinamasis raštas // European Convention on Nationality Explanatory Report. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-11-01]. Prieiga per internetą: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/166.htm>

¹⁷ Venecijos komisijos pranešimas Dėl pasekmių pilietybei valstybės teisių perėmimo atveju, 1996, 6 punktas. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-01]. [http://www.venice.coe.int/docs/1997/CDL-INF\(1997\)001-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/1997/CDL-INF(1997)001-e.asp)

Tarptautinio Teisingumo Teismo suformuluotą pilietybės sampratą.

Pilietybę kaip asmens priskyrimą atitinkamai valstybei suvokia Tarptautinės teisės komisijos narys I. Lukashuk, kuris teigia, kad atsižvelgiant į žymius pasikeitimus, susijusius su žmogaus teisėmis, pilietybė gali būti laikoma kaip narystės valstybėje atributas¹⁸. Panašiai pilietybę supranta ir R. Donner: „pilietybė yra piliečio identifikacija su valstybe“¹⁹. M. Akehurst ir P. Malanczuk teigia, kad „pilietybė – tai statusas, kai asmuo tam tikrai valstybei priklauso tarptautinės teisės tikslais“²⁰.

L. Barrington teigia, kad „pilietybė – tai oficiali narystė valstybėje. Kaip tokia ji suteikia identitetą tiems, kas ją gauna, ir išskiria tuos, kurie negauna pilietybės“²¹. Nors šis pilietybės apibrėžimas lingvistiškai skiriasi nuo aukščiau minėtųjų, tačiau visų pateiktų šios grupės koncepcijų esmė yra ta pati, t.y. asmens priskyrimas tam tikrai valstybei ir kartu jo išskyrimas iš kitų asmenų.

V. Vadapalas teigia, kad pilietybė yra nacionalinės teisės kategorija, o tarptautinė teisė, identifikuoama savo tikslais konkrečios valstybės piliečius, paprastai vadovaujasi tais kriterijais, kuriais vadovaujasi ši valstybė, nustatydamas, kas yra jos piliečiai. Pagal tarptautinę teisę pilietybė laikoma *nuolatiniu teisiniu ryšiu, kuriuo asmuo susijęs su valstybe, kur šis asmuo bebūtų*. Šis ryšys leidžia valstybei vykdyti savo jurisdikciją šio asmens atžvilgiu net tada, kai jis yra užsienio valstybės teritorijoje ar tarptautinėse erdvėse (atvirojoje jūroje, Antarktidoje, kosminėje erdvėje, kitur)²².

Kita grupė autorių suvokia pilietybę ne tik kaip tik nacionalinės ar tik tarptautinės teisės kategoriją, bet kaip kategoriją, kuri apima tiek nacionalinį, tiek tarptautinį pilietybės aspektą.

Pavyzdžiui, B. Hindess²³ teigia, esant kelias pilietybės koncepcijas moderniaame pasaulyje:

1. pilietybė – tai teisių ir įsipareigojimų sudėtingas paketas, kuris tenka asmenims dėl jų narystės atitinkamoje valstybėje;
2. pilietybė – tai identifikacijos ženklas, kuris pataria valstybinėms ir nevalstybinėms institucijoms dėl asmens priklausymo tam tikrai valstybei.

¹⁸ LUKASHUK, I.; *Yearbook of the International Law Commission*, A/CN.4/SER.A/1995. (A/CN.4/464/Add.2, sect.F,A/CN.4/467,A/CN.4/L.507,A/CN.4/L.514), Vol. I, 1995 m. Vol. I punktas 53. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-08]. Prieiga per internetą: [http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes\(e\)/ILC_1995_v1_e.pdf](http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes(e)/ILC_1995_v1_e.pdf)

¹⁹ DONNER, R.; *The regulation of nationality in international law*. New York: Transnational publishers, Inc., 1994, p. 19

²⁰ AKEHURST, M., MALANCZUK, P.; *Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2000, p. 319.

²¹ BARRINGTON, L.; *The Domestic and International Consequences of Citizenship in the Soviet Successor States*. Europe – Asia Studies, Vol. 47, No. 5. 1995, p. 742. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-11]. Prieiga per internetą: <http://links.jstor.org/sici?sici=0966-8136%28199507%2947%3A5%3C731%3ATDAICO%3E2.0.CO%3B2-F>

²² VADAPALAS, V.; *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 312. Tačiau valstybės jurisdikcija nėra absoliuti - ją riboja tarptautinė humanitarinė teisė bei žmogaus teisės. BOLL, išnaša 5, p. 125 - 133

²³ HINDESS, B.; *Citizenship in the international management of populations*. Autorių kolektyvas, *Citizenship and cultural policy*. London: SAGE Publications, Ltd., 2001, p. 92 - 94

Tačiau B. Hindess siūlo šią pilietybės sampratą keisti į sampratą, kurioje būtų koncentruojamas dėmesys į pasaulinės populiacijos skirstymą į subpopuliacijas, esančias nepriklausomomis, turinčias savo valstybę ir konkuruojančias tarpusavyje.

P. Weis²⁴ pateikia pilietybės apibrėžimą tarptautinės teisės aspektu: pilietybė – tai formalus terminas, reiškiantis asmenų, vadinamų piliečiais, priskyrimą specifinei valstybei (pilietybės valstybei) kaip tos valstybės narių, t.y. ryšys, kuris nustato pilietybės valstybei teises ir pareigas kitų valstybių atžvilgiu, o nacionalinės teisės atžvilgiu pilietybė - tai specifinis santykis tarp asmens ir valstybės, suteikiantis abipuses teises ir pareigas²⁵.

A. Randelzhofer²⁶ pilietybę supranta kaip teisinį asmens ir valstybės ryšį, dėl kurio asmuo priklauso valstybės jurisdikcijai. Ji yra tiek nacionalinės, tiek tarptautinės teisės kategorija. Nacionalinės teisės atžvilgiu pilietybė yra svarbių teisių ir pareigų prielaida, bet ne jų šaltinis, o tarptautinės teisės atžvilgiu pilietybė yra valstybės teisių ir pareigų šaltinis. Kaip matoma iš pateiktos A. Randelzhofer pilietybės sampratos, A. Randelzhofer nepritaria P. Weis pateikiamai pilietybės sampratai, teigdamas, kad pilietybė gali būti sąlyga, bet ne tam tikrų teisių ir pareigų šaltinis. Jis teigia, kad nacionalinė teisė apsiriboja tik pilietybės nustatymu asmenims, o ne iš jos išplaukiančių teisių ir pareigų suteikimu²⁷.

V. Mikulka²⁸, pristatydamas pilietybės koncepciją, pirmiausia, skiria fizinių ir juridinių asmenų pilietybę. Jis teigia, kad fizinių asmenų pilietybė, atsižvelgiant į Tarptautinio Teisingumo Teismo sprendimą Nottebohm'o byloje, susideda iš daugybės komponentų. Taip pat pilietybę galima apibrėžti skirtingai, atsižvelgiant į tai, ar nacionalinės ar tarptautinės teisės kontekste nagrinėjamas klausimas. Pavyzdžiui, atsižvelgiant į pilietybės funkciją tarptautinėje teisėje ir turint mintyje tai, kad asmuo nėra tarptautinės teisės subjektas, pilietybė tampa asmens tarpininku, per kurį jis gali turėti naudą iš tarptautinės teisės. O nacionalinėje teisėje pilietybės funkcija skiriasi, ir čia gali būti įvairios kategorijos piliečių, kaip, pavyzdžiui, buvo SSRS, Jugoslavijoje, Čekoslovakijoje. Taigi V. Mikulka skiria pilietybės sampratą tarptautinėje ir nacionalinėje teisėje.

B. Carter ir P. Trimble²⁹ pritaria V. Mikulkos nuomonei dėl pilietybės sampratos dvilypumo ir teigia, kad tarptautinės teisės tikslais kita valstybė gali nepripažinti valstybės suteiktos asmeniui pilietybės, jei tarp asmens ir valstybės nebus tikro ryšio (angl. - *genuine link*). O pilietybę laiko pagrindiniu santykiu, kuris paremtas tikroju ryšiu tarp asmens ir valstybės. Taigi tarptautinės

²⁴ WEIS, P.; *Nationality and Statelessness in International Law*, cituota iš BOLL, išnaša 5, p. 297

²⁵ WEIS, išnaša 24, p. 94

²⁶ RANDELZHOFFER, A.; *Nationality, Encyclopedia of Public International Law*. Vol. III (J – P), North - Holland (J. Mayer to Pueblo Incident), p. 502

²⁷ RANDELZHOFFER, išnaša 26, p. 502

²⁸ MIKULKA, V.; išnaša 18, p. 46, 33 – 34 punktai.

²⁹ CARTER, B., TRIMBLE, P.; *International Law*. Canada: Little, Brown & Company (Canada) Ltd., 1991, p. 860 - 861

teisės tikslais pilietybę B. Carter ir P. Trimble supranta kaip asmens priklausymo tam tikrai valstybei ženklą, pabrėžiant, kad pilietybė yra svarbiausias santykis, siejantis valstybę ir asmenį³⁰.

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad požiūris dėl efektyvaus ryšio tarp asmens ir valstybės keičiasi. Tarptautinės teisės komisija pripažino, kad efektyvus ryšys tarp asmens ir valstybės nesvarbus. Tokia pozicija išdėstyta Diplomatinių gynybos straipsnių projekto 4 str. komentare, kuriame išaiškinta, jog, nustatant asmens pilietybės valstybę, nereikalaujama įrodyti tikrąjį ar efektyvų ryšį tarp asmens ir valstybės kaip papildomos sąlygos diplomatinių gynybos teikimui net ir tuo atveju, jei asmuo turi vieną pilietybę. Svarbu tik tai, kad asmeniui pilietybė būtų suteikta, neprieštaraujant tarptautinei teisei, pavyzdžiui, pilietybė gali būti įgyta gimimu, pagal kilmę, natūralizacijos būdu ar kitaip (galutinis sąrašas veiksnių, esančių pagrindas suteikti pilietybę, nepateikiamas). Tokia nuomonė grindžiama tuo, kad, jei būtų taikomas efektyvaus ryšio kriterijus, tai daug milijonų žmonių negalėtų tikėtis gauti diplomatinių gynybos, nes dėl šiandieninės pasaulinės ekonominės globalizacijos žmonės keliasi gyventi į kitas valstybes, kurių pilietybės jie neįgis, arba jie įgijo kitos valstybės pilietybę gimimu ar pagal kilmę, tačiau tokį asmenį ir valstybę sieja silpnas ryšys³¹.

Tarptautinės teisės komisijos nuomone dominuojančios³² pilietybės kriterijus reikalingas tada, kai teikiama diplomatinė gynyba asmeniui, turinčiam tiek ieškovės, tiek atsakovės valstybės pilietybes, o principas, kad asmens dominuojančios pilietybės valstybė gali teikti diplomatinę gynybą prieš kitą valstybę, kurios pilietybę asmuo taip pat turi, anot Tarptautinės teisės komisijos, atspindi dabartinę situaciją paprotinėje tarptautinėje teisėje.

Pavyzdinis kriterijų, kuriais remiantis nustatoma, kad asmens ir atitinkamos valstybės ryšys yra dominuojantis, sąrašas yra toks: nuolatinė gyvenamoji vieta; laikas, praleidžiamas kiekvienoje iš valstybių; laikotarpis, kurį asmuo yra valstybės, teikiančios diplomatinę pagalbą, pilietis iki pretenzijos pareiškimo; išsilavinimo vieta ir kalba; darbas ir finansiniai interesai; šeimos gyvenamoji vieta; šeiminiai ryšiai kiekvienoje valstybėje; dalyvavimas socialiniame ir viešajame gyvenime; mokesčiai ir bankų sąskaitos; socialinis draudimas; vizitai į kitą pilietybės valstybę; kitos pilietybės valstybės paso turėjimas ir naudojimas juo bei karinė tarnyba.

³⁰ CARTER, TRIMBLE, išnaša 29, p. 861.

³¹ DUGARD, J. R.; *Diplomatinių gynybos straipsnių projektas su komentarais // Draft Articles on Diplomatic protection with commentaries*, 2006, p. 32 - 34. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-03-12]. Prieiga per internetą: http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_8_2006.pdf.

³² Tarptautinės teisės komisija priėjo prie išvados, kad tinkamesnė sąvoka apibūdinti ryšiui tarp asmens ir valstybės yra ne *efektyvi* pilietybė, o *dominuojanti* pilietybė, nes pastarasis terminas yra reliatyvus ir parodo asmens stipresnį ryšį su viena iš valstybių. DUGARD, išnaša 31, p. 46

Pažymima, kad nei vienas iš kriterijų nėra lemiamas, o jų reikšmė priklauso nuo konkrečios situacijos³³.

Apibendrinant pilietybės sampratą tarptautinėje teisėje pastebimi keli aspektai. Pirma, tarptautinė teisė nepateikia bendros pilietybės sampratos, nors tokia samprata tam tikrose srityse ir gali būti formuluojama, o kai kurie teisininkai mano, kad įmanoma suformuluoti ir bendrą pilietybės sampratą. Antra, tendencija apibrėžiant pilietybę tarptautinės teisės tikslais yra ta, kad pilietybe laikomas ženklas, priskiriantis asmenį atitinkamos valstybės jurisdikcijai, o nacionaliniu aspektu pilietybė suprantama kaip asmens ir valstybės teisinis ryšys. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad visose pateiktose pilietybės koncepcijose akcentuojamas ryšys tarp asmens ir valstybės, tačiau naujausia tendencija yra ta, kad bent jau diplomatinės gynybos teikimo atveju pagal Diplomatinės gynybos straipsnių projektą nebereikalaujama efektyvios pilietybės, net asmeniui turint vienos valstybės pilietybę, o dominuojančios pilietybės reikalavimas taikomas tik tada, kai asmuo turi tiek valstybės ieškovės, tiek valstybės atsakovės pilietybes. Taigi tokia pozicija rodo besikeičiančią pilietybės sampratą.

2.2. Pilietybės samprata Lietuvos Respublikos teisėje

Lietuvos Respublikos teisės aktuose, reglamentuojančiuose pilietybės santykius, nėra pateikiamas pilietybės apibrėžimas. Tačiau pilietybės apibūdinimų pateikiama LR Konstitucinio Teismo jurisprudencijoje bei mokslinėje literatūroje. Todėl bus aptariamose šiuose šaltiniuose pateikiamos pilietybės sampratos.

LR Konstitucinio Teismo 1994 m. balandžio 13 d. nutarime Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1993 m. gruodžio 22 d. nutarimo "Dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimo "Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo įgyvendinimo tvarkos" 5 punkto pakeitimo" atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai (toliau 1994 m. LR Konstitucinio Teismo nutarimas) pilietybė apibūdinama kaip „nuolatinis asmens politinis teisinis ryšys su konkrečia valstybe, grindžiamas abipusėmis teisėmis ir pareigomis ir iš jų išplaukiančiu savitarpio

³³ DUGARD, išnaša 31, p. 46. Tarptautinės teisės komisijos gautuose valstybių vyriausybių komentaruose ir pastebėjimuose Dėl diplomatinės gynybos straipsnių projekto (projekto varianto, kuris buvo pateiktas 2004 m.) buvo išreikšti prieštaravimai dėl kai kurių kriterijų, kuriais remiantis nustatomas asmens dominuojantis ryšys su valstybe. Buvo abejojama, pavyzdžiui, ar banko sąskaitos, kalba, kuria gautas išsilavinimas, gali būti tokiais kriterijais. Todėl buvo siūloma palikti kriterijus, kurie pagal savo esmę rodo asmens ryšį su valstybe, t.y. nuolatinė gyvenamoji vieta, valstybė, kurioje asmuo nuolat naudojasi politinėmis ir pilietinėmis teisėmis, taip pat kiti kriterijai, rodantys asmens prisirišimą prie atitinkamos valstybės. Tarptautinės teisės komisijos Pranešimas dėl penkiasdešimt šeštosios sesijos darbo // Report of the International Law Commission on the work of its fifty-sixth session (2004), p. 6 - 7. 2005. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-03-12]. Prieiga per internetą: http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_549_add1.pdf. Tačiau, kaip matoma, kriterijai, dėl kurių buvo išreikšta abejonių, vis dėlto liko 2006 m. Diplomatinės gynybos straipsnių projekte.

pasitikėjimu, ištikimybe ir gynyba³⁴. Lietuvos Respublikos pilietybė išreiškia asmens teisinę narystę Lietuvos valstybėje, atspindi to asmens teisinę priklausomybę pilietinei Tautai - valstybinei bendruomenei. Piliečių ir valstybės ryšys yra abipusis: pilietybė asmeniui suteikia ir garantuoja pilietines (politines) teises, nustato tam tikras jo pareigas valstybei; iš pilietybės santykių valstybei kyla tam tikros pareigos savo piliečiams. Pilietybė, kaip piliečio ypatingas teisinis ryšys su Lietuvos valstybe, leidžia jam garantuoti visas teises ir laisves, kurias turi tik Lietuvos Respublikos piliečiai, taip pat prireikus turėti valstybės globą tiek Lietuvoje, tiek užsienyje³⁵. Pilietybės sampratos turinį LR Konstitucinis Teismas papildė 2003 m. gruodžio 30 d. nutarime Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 "Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka" ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai³⁶ (toliau 2003 m. LR Konstitucinio Teismo nutarimas). Jame ypač akcentuojamas efektyvus ryšys tarp asmens ir valstybės, pabrėžiama, kad užsienietis arba asmuo be pilietybės, siekiantis įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę, turi integruotis į visuomenę, t.y. asmuo turi atitikti įstatymo nustatytas sąlygas, kurios paprastai yra reikalavimai nuolat gyventi valstybėje tam tikrą įstatyme nustatytą laiką, taip pat mokėti valstybinę kalbą. Tokie reikalavimai nustatyti tam, kad įgyti pilietybę siekiantį asmenį ir valstybę dar iki pilietybės suteikimo sietų nuolatinis faktinis ryšys. Tai būtina užsieniečiui ar asmeniui be pilietybės integruojantis į visuomenę, suvokiant Tautos mentalitetą ir jos siekius, valstybės konstitucinę santvarką, susipažįstant su Tautos ir valstybės istorija, kultūra, papročiais ir tradicijomis, pasirengiant priimti atsakomybę už valstybės dabartį ir ateitį. Būtent dėl to užsienio valstybės piliečiui ar asmeniui be pilietybės, norinčiam įgyti pilietybę, nepakanka vien apsigyventi šalyje – tam būtina nuolat gyventi valstybėje ilgesnį laiką, kurį nustato įstatymas, mokėti valstybinę kalbą.

S. Vansevičiaus nuomone, "pilietybė yra nuolatinis politinis teisinis asmens ir valstybės ryšys. Jis parodo asmens priklausomybę konkrečiai valstybei, tarpusavio teises ir pareigas"³⁷.

Taigi iš pateiktų kelių pilietybės apibrėžimų jau matyti, kad, apibūdinant pilietybę, dažniausiai

³⁴ LR Konstitucinio Teismo nutarimo Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1993 m. gruodžio 22 d. nutarimo "Dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimo "Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo įgyvendinimo tvarkos" 5 punkto pakeitimo" atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai k.d. I punktas (Valstybės žinios, 1994, Nr. 29 – 524)

³⁵ LR Konstitucinio Teismo nutarimo II skirsn. 3 p., išnaša 4

³⁶ LR Konstitucinio Teismo nutarimo Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 "Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka" ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai k.d. III skirsn. 8 p. (Valstybės žinios, 2003, Nr. 124-5643)

³⁷ VANSEVIČIUS, S.; *Valstybės ir teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000, p. 75

pabrėžiamas asmens ir valstybės teisinis ir efektyvus ryšys. V. Sinkevičius atskleidžia teisinio ryšio turinį ir esminius požymius³⁸:

1. pilietybė yra *nuolatinis* asmens ir valstybės teisinis ryšys, t.y. asmuo teisiškai priklauso valstybei, be to, šis ryšys yra pastovus erdvėje (asmuo lieka piliečiu nepriklausomai nuo valstybės, kurioje jis yra) ir laike (pilietybė atsiranda, asmeniui tapus piliečiu, ir tęsiasi tol, kol asmuo miršta arba netenka pilietybės pagal atitinkamos valstybės įstatymus). Pabrėžtina tai, kad pilietybės pastovumas yra kriterijus, kuris atskiria tos valstybės piliečius nuo joje gyvenančių užsieniečių ar asmenų be pilietybės, nors pastarieji taip pat siejami teisiniu ryšiu su atitinkama valstybe;
2. asmens ir valstybės nuolatinis teisinis ryšys yra *abipusis*, pasireiškiantis asmens ir valstybės atitinkamų teisių ir pareigų visuma bei abipuse atsakomybe;
3. pilietis priklauso savo pilietybės valstybės jurisdikcijai, nepriklausomai nuo valstybės, kurios teritorijoje jis yra duotuoju metu, t.y. vis viena lieka piliečiu³⁹;
4. pilietybė yra tam tikra teisinė būseną, kurią atspindi bendras teisinis pilietybės reguliavimas ir kiekvieno konkretaus asmens pilietybės individualus įtvirtinimas dokumentais (piliečio pasas, asmens gimimo liudijimas ar kuris kitas dokumentas).

E. Šileikis pateikia keletą pilietybės apibrėžimų, logiškai sistemiškai aiškinant LR Konstitucijos nuostatas. Taigi, pagal E. Šileikį, pilietybė teleologiniu požiūriu yra konstitucinė konstrukcija, kuri yra valstybinės bendruomenės suvereniteto institucionalizavimo sudedamoji dalis⁴⁰. O atsižvelgiant į tai, kad pilietybė reglamentuojama LR Konstitucijos pirmajame skirsnyje kartu su kitais valstybę sudarančiais elementais⁴¹, remiantis „sisteminiu ryšiu galima teigti, kad pilietybė – vienas iš valstybę integruojančių komponentų“⁴². Pilietybė taip pat apibrėžiama kaip individo teisinės narystės valstybėje ir ją kuriančioje valstybinėje bendruomenėje forma, nes LR Konstitucija suteikia politines ir pilietines teises piliečiui, nustato, kad „valstybė globoja savo piliečius užsienyje“ (LR Konstitucijos 13 str. 1 d.), taip pat numato tėvų teisę ir pareigą „auklėti ir globoti savo vaikus ištikimais piliečiais“⁴³. Šios LR Konstitucijos nuostatos kartu implikuoja

³⁸ SINKEVIČIUS, išnaša 1, p. 18 – 21

³⁹ Tai vadinama pilietybės principu, pagal kurį, nepriklausomai nuo vietos, kur asmuo yra, jis privalo būti ištikimas savo valstybei, o ši yra atsakinga kitai valstybei už jo elgesį, taip pat jai rūpi piliečio gerovė, esant svetur. BUERGENTHAL, MAIER, išnaša 15, p. 163

⁴⁰ ŠILEIKIS, E.; *Alternatyvi konstitucinė teisė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2005, p. 119

⁴¹ Pagal G. Jellineko „trijų elementų“ teoriją valstybę sudaro valstybinė bendruomenė, apibrėžta teritorija ir viešoji valdžia (ŠILEIKIS, išnaša 40, p. 120)

⁴² ŠILEIKIS, išnaša 40, p.120

⁴³ ŠILEIKIS, išnaša 40, p. 121

ir pilietybės kaip „valstybės ir pilietijos politinio ir teisinio pasitikėjimo ir pagalbos formos“⁴⁴ sampratą.

Taigi nacionaliniu lygmeniu pilietybė suprantama kaip teisinis abipusis asmens ir valstybės ryšys, pasireiškiantis abipusėmis teisėmis ir pareigomis, ypač akcentuojant vieną iš pilietybės bruožų, t.y. ryšio tarp asmens ir valstybės efektyvumą. Taip pat pažymima, kad pilietybė išskiria piliečius iš kitų asmenų, gyvenančių toje pačioje valstybėje, nes piliečiai turi tokias teises, kurių neturi nepiliečiai ir kurios leidžia jiems kurti Lietuvos valstybę, t. y. tik piliečiai turi teisę spręsti, kokia turi būti Lietuvos valstybė, nustatyti Lietuvos valstybės konstitucinę santvarką, valstybės valdžią įgyvendinančių institucijų sąrangą, asmens ir valstybės teisinių santykių pagrindus, šalies ūkio sistemą ir pan.⁴⁵. Atrodytų, kad pilietybė tarptautinėje teisėje ir Lietuvos Respublikos teisėje nacionaliniu aspektu suprantama panašiai, nes abiem atvejais pabrėžiamas ryšys tarp asmens ir valstybės, nurodoma, kad pilietybė – tai ženklas, išskiriantis pilietį iš nepiliečių, suteikiant piliečiui teises ir turint pareigas, kurių neturi nepilietis. Tačiau, atsižvelgus į naujausią tendenciją, įtvirtintą Tarptautinės teisės komisijos Diplomatinės gynybos straipsnių projekte, dėl efektyvios pilietybės reikalavimo atsisakymo, darytina išvada, kad nacionalinėje teisėje pateikiamoje pilietybės sampratoje akcentuojamas efektyvios pilietybės reikalavimas, kuris tarptautinėje teisėje jau tampa nebesvarbus.

3. Lietuvos Respublikos piliečių korpuso apibrėžimas pagal pilietybės tęstinumo principą

Šiame skyriuje pirmiausia aptariamas Lietuvos Respublikos tęstinumas, kurio pagrindu buvo atkurta Lietuvos Respublikos nepriklausomybė, nes valstybės tęstinumas yra pilietybės tęstinumo teisinis pagrindas. Po to bus nagrinėjamas pilietybės tęstinumo principas, nes, vadovaujantis šiuo principu, buvo atkurtas Lietuvos Respublikos piliečių korpusas. O kokių mastu ir kada buvo atkurtas (jei buvo atkurtas) iki 1940 m. birželio 15 d. buvęs Lietuvos Respublikos piliečių korpusas, bus aptariama „Lietuvos Respublikos piliečiai *ex lege*“ poskyryje.

3.1. Lietuvos Respublikos tęstinumas

Pagal 1933 m. Montevideo konvencijos dėl valstybių teisių ir pareigų⁴⁶ (toliau 1933 m. Konvencija) 1 str. tam, kad valstybė būtų laikoma tarptautinės teisės subjektu, ji turi turėti keturis požymius, t.y. nuolatinius gyventojus, apibrėžtą teritoriją, vyriausybę bei gebėjimą užmegzti

⁴⁴ ŠILEIKIS, išnaša 40, p. 121

⁴⁵ LR Konstitucinio Teismo nutarimo II skirsn. 9 p., išnaša 4

⁴⁶ VADAPALAS, V.; *Tarptautinė teisė: pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija*. Vilnius: Eugrimas, 2003, p. 68 - 70

santykius su kitomis valstybėmis (t.y. nepriklausomybę⁴⁷). Tačiau vien šių požymių neužtenka tam, kad būtų tam tikras vienetas, formaliai juos atitinkantis, pripažintas valstybe. Tai priklauso ir nuo tarptautinės teisės normų atitinkamu laikotarpiu, esant konkrečioms aplinkybėms. Pavyzdžiui, net jeigu tam tikras vienetas formaliai atitinka keturis požymius, jis gali būti nepripažintas valstybe, tarkim, jei, kuriantis šiam vienetui, buvo pažeistas jėgos nenaudojimo ar grasinimo ja principas⁴⁸. Tai reiškia, kad kiekvienas atvejis yra individualus ir jį reikia vertinti atskirai, o principai ir teisės normos, susijusios su valstybingumu, nėra griežti ir gali keistis kartu su valstybių praktika.

Klausimas dėl valstybės tęstinumo ar išnykimo⁴⁹ kyla tada, kai įvyksta valstybės požymio (požymių), kurie numatyti 1933 m. Konvencijoje, pokyčiai. J. Crawford teigia, kad valstybė egzistuoja toliau, nepaisant teritorijos, vyriausybės ar gyventojų pasikeitimų⁵⁰. Tačiau, esant esminiams pasikeitimams, valstybės tęstinumo konstatavimas priklauso nuo kitų valstybių atitinkamos valstybės tęstinumo pripažinimo, nors R. Mullerson mano, kad šiuo atveju vienodai svarbus tiek pačios valstybės, kurios tęstinumo klausimas iškeltas, elgesys, tiek kitų valstybių pripažinimas⁵¹. I. Brownlie⁵² teigia, kad valstybės tęstinumas yra tada, kai po tam tikrų pasikeitimų teisinis subjektiškumas bei tam tikros valstybės teisės ir pareigos lieka nepasikeitusios. Tačiau, jis pažymi, kad „politinė ir teisinė patirtis parodė, jog tam tikri atvejai, nors ir laikomi „tęstinumu“, tačiau, atsižvelgus į konkrečias aplinkybes, svarbius teisės ir geros politikos principus, matoma, kad tai yra „tęstinumas“ tik iš dalies. Tokiose situacijose teisinė technika gali arba padėti nustatyti tęstinumą, arba jį paneigti“⁵³. Tokių atvejų pavyzdžiai yra Čekoslovakijos, Austrijos, Serbijos – Kroatijos – Slovėnijos valstybės, kurios rėmėsi nauja politine bei teisine tvarka, bet dėl tam tikrų priežasčių buvo taikomas tęstinumo principas.

Dėl valstybės išnykimo teisinėje literatūroje sutinkamos skirtingos nuomonės: manoma, kad jei, esant tam tikroms sąlygoms, valstybė laikoma egzistuojanti, tai valstybės išnykimas taip pat turėtų būti vertinamas atsižvelgiant į tas pačias sąlygas, o K. Marek siūlo spręsti šį klausimą, atsižvelgiant į valstybės teisių ir pareigų vykdymą, t.y., jei valstybės teisės ir pareigos lieka po tam tikrų

⁴⁷ ZIEMELE, išnaša 11, p. 100

⁴⁸ ZIEMELE, išnaša 11, p. 102 - 106

⁴⁹ Pilietybė yra susijusi su tam tikru valstybingumu ir, tik valstybei išnykus, išnyks ir pilietybė. ZIEMELE, išnaša 11, p. 249

⁵⁰ MULLERSON, R.; *The Continuity and Succession of States, by Reference to the Former USSR and Yugoslavia*. p. 476. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-01]. Prieiga per internetą: <http://links.jstor.org/sici?sici=0020-5893%28199307%2942%3A3%3C473%3ATCASOS%3E2.0.CO%3B2-2>

⁵¹ MULLERSON, išnaša 50, p. 477

⁵² BROWNLIE, I.; *Principles of Public International Law*. Gosport, Hants, Ashford Colour Press Ltd., 2003, p. 80 - 81

⁵³ BROWNLIE, išnaša 52, p. 80-81

pasikeitimų, vadinasi, valstybė egzistuoja toliau⁵⁴. Taigi tokios nuomonės dėl valstybės tęstinumo ir išnykimo pateikiamos teisinėje literatūroje.

Abejonė dėl valstybės egzistavimo kilo Lietuvos Respublikos atveju, kai 1940 m. birželio 15 d. į Lietuvos teritoriją buvo įvesti papildomi Raudonosios armijos daliniai ir užimti svarbiausi strateginiai centrai bei objektai, o 1940 m. rugpjūčio 3 d. buvo patenkintas ir Liaudies Seimo prašymas priimti Lietuvos TSR į SSRS, tokiu būdu okupuojant ir aneksuojant Lietuvos Respubliką. Tačiau 1990 m. Lietuvos Respublikai priėmus 1990 m. kovo 11 d. Aktą „Dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo“⁵⁵, pasirodė nuomonių, kad Lietuvos Respublika ne atkūrė nepriklausomybę, o buvo SSRS teisių perėmėja. Vis dėlto su tokia pozicija sutikti negalima dėl šių priežasčių.

Pirma, pasak D. Žalimo⁵⁶, Lietuvos okupacija ir aneksija yra tarptautinis nusikaltimas, nes ji įvykdyta, pažeidžiant „visuotinai pripažintus jėgos nenaudojimo, taikaus ginčų sureguliuojimo, nesikišimo į kitų valstybių vidaus reikalus, sąžiningo įsipareigojimų pagal tarptautinę teisę vykdymo tarptautinės teisės principus, taip pat šiais principais pagrįstas dvišales Lietuvos ir TSRS sutarčių nuostatas“⁵⁷. Todėl pritaikius principą *ex injuria non oritur jus* (teisės pažeidimas nesukuria teisės), „Sovietų Sąjunga neįgijo jokių suverenių teisių į užgrobtą Lietuvos teritoriją, teisiškai Lietuvos Respublika netapo sudėtine SSRS dalimi, o visą okupacijos laikotarpį egzistavo kaip tarptautinės teisės subjektas“⁵⁸, kas sudaro Lietuvos Respublikos tęstinumo esmę.

Taip pat Lietuvos aneksijos ir okupacijos 1940 m. faktas bei Lietuvos Respublikos suverenitetas pagal valstybinį statusą, įtvirtintą 1990 m. kovo 11 d. pamatiniuose aktuose, buvo pripažintas ir 1991 m. liepos 29 d. Maskvoje pasirašytos Lietuvos ir Rusijos sutartyje "Dėl tarpvalstybinių santykių pagrindų"⁵⁹ (toliau 1991 m. Sutartis).

⁵⁴ ZIEMELE, išnaša 11, p. 111. Pagal K. Marek pasiūlytą modelį, sprendžiant valstybės tęstinumo klausimą, galima daryti išvadą, kad Lietuvos Respublika egzistavo toliau, nes okupacijos atveju buvo pažeistas tik vienas Lietuvos Respublikos teisinio subjektiškumo elementas, t.y. laikinai apribotas veiksnumas, o teisnumas liko nepakitęs. Plačiau žiūrėti ŽALIMAS, D.; *Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d. tarptautiniai teisiniai pagrindai ir pasekmės*. Vilnius: Demokratinės politikos institutas, 2005, p. 159 - 161.

⁵⁵ Aktas dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo (Valstybės žinios, 1990, Nr. 9-222). Jame buvo nustatyta, kad „yra atstatomas 1940 m. svetimos jėgos panaikintas Lietuvos Valstybės suverenių galių vykdymas, ir nuo šiol Lietuva vėl yra nepriklausoma valstybė <...> Lietuvos Tarybos 1918 m. vasario 16 d. Nepriklausomybės aktas ir 1920 m. gegužės 15 d. Steigiamojo Seimo rezoliucija dėl atstatytos Lietuvos demokratinės valstybės niekada nebuvo nustoję teisinės galios ir yra Lietuvos valstybės konstitucinis pamatas“

⁵⁶ ŽALIMAS, D.; *Lietuvos Respublikos tęstinumas ir pilietybė*. Politologija, 1997/2 (10), p. 114. Tačiau teisinėje literatūroje sutinkama ir priešingų nuomonių, kad „Baltijos valstybių aneksija neprieštaravo tarptautinei teisei, nes ji buvo grasinimo karine jėga rezultatas“. ŽALIMAS, išnaša 54, p.85. Plačiau apie tai, kad aneksija vis dėlto buvo nusikaltimas ŽALIMAS, D.; *Lietuvos Respublikos tęstinumas ir pilietybė*. Politologija, 1997/2 (10), p. 104 - 106

⁵⁷ Šiai nuomonei pritaria ir kiti autoriai, pavyzdžiui, ZIEMELE, išnaša 11, p. 37 – 38, SINKEVIČIUS, išnaša 1, p. 90

⁵⁸ ŽALIMAS, išnaša 56, p.114

⁵⁹ Sutarties tarp Rusijos Tarybų Federacinės Socialistinės Respublikos ir Lietuvos Respublikos "Dėl tarpvalstybinių santykių pagrindų" preambulės 3 d. nustatyta, kad „būdamas įsitikinusias, jog TSR Sąjungai pašalinus Lietuvos suverenitetą pažeidžiančias 1940 metų aneksijos pasekmes, bus sudarytos papildomos Aukštųjų Susitariančiųjų Šalių ir jų tautų tarpusavio pasitikėjimo sąlygos“. O šios sutarties 1 str. 1 d. numatyta, kad "Aukštosios

Atkreiptinas dėmesys į tai, kad okupacijos laikotarpiu Lietuvos tęstinumą, kuris yra nepriklausomybės atkūrimo teisinis pagrindas⁶⁰, *de jure* pripažino daug užsienio valstybių, Lietuvos Respublikos diplomatinės ir konsulinės misijos tęsė savo darbą užsienio valstybėse kaip teisėtos savo valstybės institucijos (pavyzdžiui, JAV Didžiojoje Britanijoje)⁶¹, kitos valstybės toliau pripažino Lietuvos Respublikos pilietybę, ją liudijančius dokumentus, taip pat buvo išreikšta ir Tautos valia, pasireiškusi 1941 m. sukilimu bei 1944 - 1953 m. partizaniniu karu, išsaugoti savo valstybę.

Taigi, atsižvelgiant į tai, kas išdėstyta, pagrįstai galima teigti, kad Lietuvos Respublikos nepriklausomybę atkurta remiantis valstybės tęstinumu.

Teisinėje literatūroje vyrauja tokia pati nuomonė dėl Baltijos valstybių tęstinumo. Pavyzdžiui, R. Donner pripažįsta Baltijos valstybių tęstinumą, teigdama, kad šios valstybės „nėra visiškai naujos valstybės teisių perėmėjos, bet jos gali būti vertinamos kaip atgimusios“⁶², o R. Mullerson teigia, kad Baltijos valstybės 1940 m. buvo okupuotos SSRS ir jų kova dėl nepriklausomybės buvo pagrįsta būtinumu baigti neteisėtą okupaciją⁶³.

I. Ziemele daro išvadą, kad „atsižvelgiant į tai, jog tarptautinė bendruomenė pripažino Baltijos valstybių reikalavimą nebūti laikomomis Sovietų Sąjungos teisių perėmėjomis bei šių valstybių identitetą po 1990 m. su prieš 1940 m. buvusiuoju, taip pat pabrėžiant neteisėtumą ir nepripažinimą penkiasdešimt metų trukusios okupacijos, negali reikšti, kad tarptautinė bendruomenė laikė Baltijos valstybes nustojus egzistuoti ir 1990 – 1991 m. atkūrus valstybingumą. Priešingai, tai reiškė, kad buvo pripažintas nepriklausomybės atkūrimas, kas suponuoja išvadą, kad toks atvejis, kai pripažįstamas valstybės tęstinumas be valstybingumo pertraukimo tokį ilgą laikotarpį, yra unikalus⁶⁴. Tokia pati nuomonė dėl Baltijos valstybių identiteto su buvusiuoju iki 1940 m. išdėstyta Venecijos komisijos pranešime Dėl valstybės teisių perėmimo pasekmių pilietybei⁶⁵. Jame teigiama, kad „dar prieš oficialų Sovietų Sąjungos žlugimą Baltijos valstybės pasiekė nepriklausomybę. Tai yra ypatingas atvejis, nes Lietuvos, Latvijos ir Estijos reikalavimas dėl jų valstybių tapatumo su iki aneksijos buvusiomis valstybėmis buvo pripažintas tarptautinės bendruomenės“.

Susitariančiosios Šalys pripažįsta viena kitą pilnateisiais tarptautinės teisės subjektais ir suvereniomis valstybėmis pagal jų valstybinį statusą, įtvirtintą pamatiniuose aktuose, priimtuose Rusijos Tarybų Federacinės Socialistinės Respublikos 1990 metų birželio 12 dieną ir Lietuvos Respublikos - 1990 metų kovo 11 dieną.“. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-03-12]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=97613&p_query=&p_tr2=

⁶⁰ ŽALIMAS, išnaša 54, p. 198 -199

⁶¹ ŽALIMAS, išnaša 54, p. 181 - 182

⁶² DONNER, išnaša 19, p. 292

⁶³ MULLERSON, išnaša 50, p. 480 – 481

⁶⁴ ZIEMELE, išnaša 11, p. 132

⁶⁵ Europos Komisijos pranešimas, išnaša 17, 67 p.

P. Vinkleris irgi pripažįsta, kad „Aktas „Dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo“ ir įstatymas „Dėl 1938 m. gegužės 12 d. Lietuvos valstybės Konstitucijos galiojimo atstatymo“ pabrėžė Lietuvos valstybės ir jos konstitucinės tvarkos tęstinumą”⁶⁶, o Z. Petrauskas teigia, kad „atsižvelgiant į neteisėtą Baltijos valstybių okupaciją ir inkorporavimą į TSRS 1940 m., 1988 – 1991 m., jų politika siekiant nepriklausomybės buvo pagrįsta koncepcija, kad jos ne tiesiog siekia išstoti iš TSRS, bet atkurti nepriklausomybę (pagal principą *ex injuria jus non oritur*). Tokiu būdu Baltijos valstybės aiškiai atskyrė save ir savo teisinį statusą nuo kitų TSRS respublikų. Vadinasi, jos nelaikė savęs TSRS teisių perėmėjomis”⁶⁷.

V. Sinkevičius pastebi, kad „Lietuvos Respublikos piliečiais pirmiausia pripažinus asmenis, kurie buvo LR piliečiai iki 1940 m. birželio 15 d., kartu buvo patvirtintas ir 1990 m. kovo 11 d. atkurtos Lietuvos nepriklausomos valstybės tęstinumas”⁶⁸.

I. Brownlie teigia⁶⁹, kad nei principas *ex injuria non oritur jus*, nei tęstinumo principas negali pateikti vienareikšmio sprendimo teisinėms problemoms, kilusioms po 1945 m., nes faktinė okupacija, pasireiškusi aiškiu valstybės teritorijos įjungimu arba marionetinių režimų nustatymu, įvyko vėliau negu karinė okupacija. Be to, tokia padėtis tęsėsi tam tikrą laiką, todėl tęstinumo principo taikymas šiuo atveju yra daugiau teorinis⁷⁰. O tai kas įvyko išsivaduojant buvo buvusių valstybių atsikūrimas arba persisteigimas. O tai vertinama kaip tęstinumas. Taigi, sekant I. Brownlie logika, darytina išvada, kad ir Lietuvos Respublikos atvejį galima vertinti kaip tęstinumą. Apibendrinant galima teigti, kad tarptautinei bendruomenei pripažinus Lietuvos Respublikos tęstinumą, nors buvo ir priešingų nuomonių dėl tokios visų Baltijos valstybių galimybės, bei nepriklausomybės atkūrimą (t.y. valstybės tapatumą su iki okupacijos ir aneksijos buvusia valstybe), galima pereiti nagrinėti Lietuvos Respublikos pilietybės tęstinumo klausimą, nes pilietybės tęstinumas yra valstybės tęstinumo pasekmė.

⁶⁶ VINKLERIS, P.; *1990 m. kovo 11 d. aktų teisinė prigimtis*. Teisė, Mokslo darbai, VU leidykla, 1996, 150 p.

⁶⁷ PETRAUSKAS, Z.; *Baltijos valstybių ir Ukrainos pilietybės politika*. Politologija, 1997/2(10). p. 102

⁶⁸ SINKEVIČIUS, išnaša 1, p. 131

⁶⁹ BROWNLIE, išnaša 52, p. 81

⁷⁰ Teisinėje literatūroje buvo priešingų nuomonių dėl Lietuvos Respublikos tęstinumo pripažinimo, nes nuo okupacijos pradžios iki nepriklausomybės paskelbimo praėjo penki dešimtmečiai ir principo *restitutio in integrum* taikymas kėlė abejonių. Tačiau, pasak I. Ziemele, nėra niekur įtvirtintas laikotarpis, per kurį valstybė gali reikalauti valstybės tęstinumo pripažinimo, o Lietuvos Respublikos bei Vokietijos pavyzdžiai parodė, kad toks laikotarpis galėtų būti apie vieną ar dvi kartas, bet „bet kuriuo atveju ne ilgiau nei šimtmetis”. ZIEMELE, išnaša 11, p. 124 – 125. Taip pat žiūrėti ŽALIMAS, išnaša 54, p. 228 – 231. Z. Petrauskas pritaria nuomonei, jog abejonių dėl tęstinumo kyla: „sunku paneigti, kad *restitutio ad integrum* po penkiasdešimties metų labiau panaši į teisinę fikciją nei į realią galimybę“. Tačiau, pasak Z. Petrausko, tokiu būdu Baltijos valstybės siekė „ne tiek atkurti save *ad integrum*, kiek pabrėžti savo juridinį tęstinumą“. PETRAUSKAS, išnaša 67, p. 103

3.2. Lietuvos Respublikos pilietybės tęstinumas

Klausimo dėl pilietybės tęstinumo nekyla tais atvejais, kai valstybė laikoma toliau egzistuojanti, nepaisant teritorinių, vyriausybės ar gyventojų pasikeitimų. Todėl toks klausimas kyla, įvykus arba esminiams teritoriniams, vyriausybės ar gyventojų pasikeitimams, arba nepriklausomybės požymio pokyčiams. Esant nepriklausomybės požymio pokyčiams, kai preziumuojama, kad valstybės tarptautinis teisinis subjektiškumas, nepaisant neteisėtos aneksijos, tęsiasi toliau, taikoma prezumpcija ir dėl pilietybės tęstinumo, t.y. aneksuotos valstybės pilietybės tęstinumo⁷¹. Tokiose situacijose piliečių ratas paprastai būna apibrėžiamas, atsižvelgiant į paskutinį galiojusį pilietybės įstatymą⁷². Todėl darytina išvada, kad pilietybės tęstinumas suprantamas kaip piliečių korpuso, kuris buvo iki tam tikro pokyčio, santykinis išlikimas iki to pokyčio pabaigos, o Lietuvos Respublikos atveju pilietybės tęstinumas yra asmenų, kurie buvo iki okupacijos Lietuvos Respublikos piliečiai, pripažinimas valstybės piliečiais *de jure* ir *de facto* iki okupacijos pabaigos. Lietuvos Respublikos atveju klausimas dėl pilietybės tęstinumo kilo tada, kai 1940 m. Lietuvos Respublika buvo okupuota, o vėliau ir aneksuota, o po to sekė pertvarkymai, susiję ir su pilietybės institutu. Sovietų Sąjungos Aukščiausiosios Tarybos Prezidiumas 1940 m. rugsėjo 7 d. išleido įsaką „Dėl Lietuvos, Latvijos ir Estijos Tarybų Socialistinių Respublikų piliečių pilietybės įsigijimo tvarkos“, kurio 1 punktu nustatė, kad „Lietuvos, Latvijos ir Estijos Tarybų Socialistinių Respublikų piliečiai nuo šių respublikų į TSRS priėmimo dienos yra TSRS piliečiai.“⁷³ Bet tik 1940 m. gruodžio 30 d. Lietuvos TSR Aukščiausios Tarybos Prezidiumo įsaku „Dėl Lietuvos TSR pilietybės įgijimo“⁷⁴ buvo nustatyta, kas yra laikomi Lietuvos TSR piliečiais.

Tačiau šie veiksmai, t.y. pilietybės primetimas okupuotos ir aneksuotos valstybės piliečiams, buvo neteisėti, nes, pasak V. Sinkevičiaus, tarptautinėje ir nacionalinėje teisėje taikomas principas *ex injuria jus non oritur* šiuo atveju reiškia, kad Lietuvos TSR pilietybė yra niekinė nuo jos primetimo⁷⁵. Tokia pozicija išreikšta ir 2006 m. LR Konstitucinio Teismo nutarime⁷⁶, kuriame teigiama, kad „neteisėtos valdžios neteisėtu sprendimu, paneigusiu tiek Lietuvos valstybės, tiek tarptautinę teisę, visi tuometiniai Lietuvos gyventojai prievarta buvo paskelbti "TSRS piliečiais" ir "Lietuvos TSR piliečiais". Šitokia prievarta primesta "TSRS pilietybė" ir

⁷¹I. Ziemele teigia, kad, jei yra laikoma, kad, jei valstybei kaip tarptautinės teisės subjektui neturi įtakos jokie pasikeitimai, tokiu atveju pilietybė taip pat atitinkamai nesikeičia, ir jai yra taikomas tęstinumo principas. ZIEMELE, išnaša 11, p. 12. Vadinasi, galima daryti išvadą, kad, kadangi Lietuvos Respublika išlaikė tarptautinį teisinį subjektiškumą *de jure*, tai pilietybei taikomas pilietybės tęstinumo principas.

⁷²ZIEMELE, išnaša 11, p. 249.

⁷³Cituota iš SINKEVIČIUS, išnaša 1, p. 87

⁷⁴SINKEVIČIUS, išnaša 1, p. 88

⁷⁵SINKEVIČIUS, išnaša 1, p. 90

⁷⁶LR Konstitucinio Teismo nutarimo k.d. III skirsnis, 14 p., išnaša 4

"Lietuvos TSR pilietybė" buvo ir yra niekinė". D. Žalimas papildo šią nuomonę argumentais, kad „pagal tarptautinės teisės normas okupacija nepaveikia gyventojų pilietybės, jie ir toliau lieka ištikimi okupuotai valstybei“⁷⁷. Be to, 1949 m. Ženevos konvencijos „Dėl civilių gyventojų apsaugos karo metu“⁷⁸ (toliau 1949 m. Ženevos konvencija) 49 str. skiriami okupuotos ir okupuojančios valstybės piliečiai, o 51 str. draudžia okupuotos valstybės gyventojus versti tarnauti savo ginkluotosiose pajėgose ar pagalbinėse jos dalyse, taip pat agituoti savanoriškai stoti į karo tarnybą. Be to, 1907 m. IV Hagos konvencijos dėl sausumos karo įstatymų bei papročių (toliau 1907 m. IV Hagos konvencija)⁷⁹ 45 str. numatyta, kad draudžiama priversti okupuotos teritorijos gyventojus prisiekti okupuojančiai valstybei. D. Žalimas teigia, kad „tokie suvaržymai gali būti paaiškinami tik okupuotos valstybės pilietybės tęstinumu, kuris išplaukia iš jos valstybingumo tęstinumo ir yra vienas iš pastarojo rodiklių“⁸⁰, todėl daroma išvada, kad „Sovietų Sąjungos įvykdyta okupacija ir aneksija nepanaikino nei Lietuvos Respublikos valstybingumo, nei jos piliečių korpuso“⁸¹. Taip pat pažymima, kad tarptautinė teisė neįtvirtina „jokios okupuotos teritorijos gyventojų pareigos paklusti okupanto valdžiai“⁸². Todėl Lietuvos Respublikos piliečiai teisėtai gynė Lietuvos valstybę okupacijos metu⁸³.

Dar vienas argumentas, pagrindžiantis Lietuvos Respublikos pilietybės tęstinumą, yra tas, kad, kaip jau buvo minėta, jei preziumuojama, kad valstybės tarptautinis teisinis subjektiškumas, nepaisant neteisėtos aneksijos, tęsiasi toliau⁸⁴, tai taikoma prezumpcija ir dėl pilietybės tęstinumo, t.y. aneksuotos valstybės pilietybės tęstinumo. Vadinasi, kadangi jau pagrįstas Lietuvos

⁷⁷ ŽALIMAS, išnaša 56, p. 115

⁷⁸ 1949 m. Ženevos Konvencija Dėl civilių gyventojų apsaugos karo metu (Valstybės žinios, 2000, Nr. 63 – 1908)

⁷⁹ 1907 m. IV Hagos konvencija dėl sausumos karo įstatymų bei papročių // Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-03-24]. Prieiga per internetą: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/195?OpenDocument>. Tarptautinis Teisingumo Teismas išaiškino, kad 1907 m. IV Hagos konvencijos nuostatos yra paprotinės tarptautinės teisės normos, nes Tarptautinis Niurnbergo karinis tribunolas konstatavo, kad taisyklės, esančios 1907 m. IV Hagos konvencijoje, buvo pripažintos visų civilizuotų tautų kaip aiškinančios karo įstatymus ir papročius. Be to, pats Tarptautinis Teisingumo Teismas priėjo prie tokios išvados 1996 m. Konsultacinėje išvadoje dėl branduolinio ginklo panaudojimo ir grasinimo juo teisėtumo. 2004 m. Tarptautinio Teisingumo Teismo konsultacinė išvada dėl Sienos statybos okupuotoje Palestinos teritorijoje teisinių pasekmių, 89 punktas. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.icj-cij.org/docket/files/131/1671.pdf>

⁸⁰ ŽALIMAS, išnaša 56, p. 115. Šiai nuomonei pritaria ir I. Ziemele, kuri teigia, kad Baltijos valstybėse pilietybės klausimų sprendimas rėmėsi pilietybės tęstinumo principu bei tarptautinėje humanitarinėje teisėje numatytais draudimais dėl civilių deportacijų ir dislokacijų iš ir į okupuotas teritorijas. Todėl 1940 m. rugsėjo 7 d. TSRS įsakas dėl pilietybės suteikimo Baltijos valstybių piliečiams buvo pripažintas niekiniu *ab initio*. Šioje situacijoje buvo laikomasi taisyklės, kuri buvo suformuluota Austrijos atveju, kai aneksavus Austriją buvo privalomai natūralizuoti piliečiai, o atkūrus nepriklausomybę, taip pat buvo atkurta pilietybė. ZIEMELE, išnaša 11, p. 271

⁸¹ ŽALIMAS, išnaša 56, p. 115

⁸² *Encyclopedia of Public International Law*. p. 65. vol. 4. Cituota iš ŽALIMAS, išnaša 56, p. 115

⁸³ ŽALIMAS, išnaša 56, p. 115

⁸⁴ Yra pripažinta, kad visą okupacijos laikotarpį Lietuvos Respublika egzistavo kaip tarptautinės teisės subjektas, t.y. išliko tarptautinis subjektiškumas *de jure*. ŽALIMAS, išnaša 54, p. 159 – 161.

Respublikos aneksijos neteisėtumas ir teisinio subjektiškumo egzistavimas, tai darytina išvada dėl Lietuvos Respublikos pilietybės tęstinumo pripažinimo.

Lietuvos Respublikos pilietybės tęstinumas buvo pripažintas ir 1990 m. kovo 11 d. priimtuose aktuose⁸⁵. Tai buvo Įstatymas dėl 1938 metų gegužės 12 dienos Lietuvos Konstitucijos galiojimo atstatymo⁸⁶, kuriame nutarta „atnaujinti 1938 metų gegužės 12 dienos Lietuvos Konstitucijos veikimą visoje Lietuvos Respublikos teritorijoje, sustabdant tų skyrių ir straipsnių, kurie reglamentuoja Respublikos Prezidento, Seimo, Valstybės Tarybos ir Valstybės Kontrolės statusą, galiojimą“⁸⁷. 1938 m. Konstitucijos skyriaus dėl pilietybės galiojimas iš karto nebuvo sustabdytas. Taip pat tą pačią dieną buvo priimtas ir Įstatymas dėl Lietuvos Respublikos Laikinojo Pagrindinio Įstatymo⁸⁸, kuriuo buvo sustabdytas 1938 metų gegužės 12 dienos Lietuvos Konstitucijos galiojimas bei patvirtintas Lietuvos Respublikos Laikinas Pagrindinis Įstatymas. Šio įstatymo antrajame skirsnyje buvo įtvirtintos nuostatos dėl Lietuvos pilietybės. 2006 m. LR Konstitucinis Teismas nutarime⁸⁹ taip pat konstatavo, kad Lietuvos valstybės atkūrimas 1990 m. buvo grindžiamas valstybės tęstinumu, taigi ir Lietuvos pilietybės tęstinumu. Venecijos komisijos pranešime⁹⁰ pripažintas Baltijos valstybių pilietybės instituto atkūrimas, kuris yra grindžiamas pilietybės tęstinumo principu, todėl konstatuotina, kad kartu buvo pripažintas ir pilietybės tęstinumas.

Kaip jau buvo minėta, 1990 - 1991 m. buvo pripažintas Baltijos valstybių tapatumas, kurio pasekmė yra pilietybės atkūrimas. Vadovaujantis šia nuostata, buvo priimtas 1991 m. Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatymas (toliau LR Pilietybės įstatymas), kurio 1 str. 1 p. buvo numatyta, kad Lietuvos Respublikos piliečiai *ex lege* yra asmenys, iki 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos Respublikos pilietybę, jų vaikai ir vaikaičiai, jei jie neįgijo kitos valstybės pilietybės⁹¹. Nors atkreiptinas dėmesys į tai, kad jau 1989 m. lapkričio 3 d. Lietuvos TSR Pilietybės įstatymu, kuris, nors ir nesujęs su Lietuvos Respublikos pilietybės institutu⁹², tačiau

⁸⁵ Šie teisės aktai - Įstatymas dėl 1938 metų gegužės 12 dienos Lietuvos Konstitucijos galiojimo atstatymo ir Įstatymas dėl Lietuvos Respublikos Laikinojo Pagrindinio Įstatymo - pasak D. Žalimo, „reiškė Lietuvos Respublikos pilietybės instituto tęstinumo pripažinimą ir šio instituto atkūrimą“. ŽALIMAS, išnaša 56, p. 117

⁸⁶ Įstatymas dėl 1938 metų gegužės 12 dienos Lietuvos Konstitucijos galiojimo atstatymo (Valstybės žinios, 1990, Nr. 9-223)

⁸⁷ Įstatymo dėl 1938 metų gegužės 12 dienos Lietuvos Konstitucijos galiojimo 3 d., išnaša 86

⁸⁸ Įstatymas dėl Lietuvos Respublikos Laikinojo Pagrindinio Įstatymo (Valstybės žinios, 1990, Nr. 9-224)

⁸⁹ LR Konstitucinio Teismo nutarimo k.d. III skirsnis, 1p., išnaša 4

⁹⁰ Venecijos komisijos pranešime konstatuota, kad po nepriklausomybės atkūrimo Baltijos valstybės savo įstatymus, susijusius su pilietybės santykiais, didžiąja dalimi grindė įstatymais, galiojusiais šiose valstybėse iki 1940 m. Venecijos komisijos pranešimas, išnaša 17, 67 p.

⁹¹ Detali LR Pilietybės įstatymo (su pakeitimais ir papildymais) analizė pilietybės tęstinumo principo pagrindu pateikiama „Lietuvos Respublikos piliečiai *ex lege*“ poskyryje.

⁹² Kadangi nėra ir negali būti teisinio ryšio tarp Lietuvos TSR ir Lietuvos Respublikos, tai iš to seka, kad ir tarp Lietuvos TSR ir Lietuvos Respublikos pilietybės institutų taip pat nėra sąsajų. SINKEVIČIUS, išnaša 1, p. 122 - 125, ŽALIMAS, išnaša 54, p. 293 - 294

atsižvelgiant į tai, kad šis įstatymas buvo priimtas Lietuvos TSR Aukščiausiosios Tarybos, veikiamos Lietuvos Persitvarkymo Sąjūdžio⁹³, taip pat į tai, kad jau buvo orientuotas į Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimą⁹⁴, bei kad pagal savo turinį šis įstatymas prilygo savarankiškos valstybės įstatymui⁹⁵, buvo bandoma identifikuoti „Lietuvos TSR piliečių korpusą, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos pilietybės tęstinumą“⁹⁶.

Taigi Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo valstybės tęstinumo pagrindu pasekmė yra pilietybės instituto atkūrimas, kuris suprantamas kaip piliečių korpuso, buvusio iki Lietuvos Respublikos okupacijos ir aneksijos, apibrėžimas, remiantis pilietybės tęstinumo principu. Todėl toliau bus aptariami Lietuvos TSR ir LR Pilietybės įstatymai su vėlesniais pakeitimais ir papildymais, siekiant išnagrinėti, kokia apimtimi galiausiai buvo atkurtas Lietuvos Respublikos piliečių korpusas, buvęs iki 1940 m. įvykių, atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę.

3.3. Lietuvos Respublikos piliečiai *ex lege*

Lietuvos Respublikos pilietybės santykiai pagal pilietybės tęstinumo principą nebuvo visiškai atkurti iš karto⁹⁷. Tai buvo daroma laipsniškai, atsižvelgiant į tuometinę politinę situaciją ir kitas aplinkybes⁹⁸.

Kaip jau minėta, kad Lietuvos Respublikos pilietybės atkūrimo klausimai pradėti spresti dar iki atkuriant Lietuvos Respublikos nepriklausomybę. 1989 m. buvo priimtas Lietuvos TSR Pilietybės įstatymas⁹⁹, nustatęs, kas yra *ex officio* Lietuvos TSR piliečiai. Tokiais asmenimis Lietuvos Respublikos pilietybės tęstinumo prasme pripažinti asmenys, kurie buvo Lietuvos Respublikos piliečiai, jų vaikai ir vaikaičiai, nuolat gyvenantys Lietuvos TSR teritorijoje¹⁰⁰. Nuolatinio gyvenimo Lietuvoje sąlyga buvo numatyta todėl, kad būtų išvengta dvigubos pilietybės atveju, tačiau dauguma užsienyje gyvenusių Lietuvos Respublikos piliečių buvo įgiję kitų valstybių pilietybę, todėl, jiems norint tapti Lietuvos TSR piliečiais, reikėjo grįžti nuolat gyventi į Lietuvą. Taip pat šis reikalavimas užkirto kelią pripažinti Lietuvos Respublikos

⁹³ LR Konstitucinio Teismo nutarimo k.d. III, 16 p., išnaša 4

⁹⁴ ŽALIMAS, išnaša 54, p. 293

⁹⁵ SINKEVIČIUS, išnaša 1, p. 126

⁹⁶ ŽALIMAS, išnaša 54, p. 294

⁹⁷ ŽALIMAS, išnaša 54, p. 293

⁹⁸ Plačiau žiūrėti PETRAUSKAS, išnaša 67, p. 100 - 103, taip pat SINKEVIČIUS, išnaša 1, p. 99 - 109

⁹⁹ 1989 m. Lietuvos TSR pilietybės įstatymas. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-01-23]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_1?p_id=18854&p_query=&p_tr2=

¹⁰⁰ 1989 m. Lietuvos TSR pilietybės įstatymo 1 str. 1 p., išnaša 99. Lietuvos Respublikos piliečiai iki 1940 m. birželio 15 d. buvo asmenys, įgyję pilietybę gimimu, t.y. santuokinis vaikas, kurio tėvas yra Lietuvos pilietis, nesantuokinis vaikas, kurio motina yra Lietuvos pilietė, bei vaikas, kurio tėvai nežinomi, jeigu jis gimė Lietuvos teritorijoje; asmenys, įgyję pilietybę dėl šeiminių ryšių, t.y. ne Lietuvos pilietė, ištekėjusi už Lietuvos piliečio, taip pat asmenys, gavusio Lietuvos pilietybę, vaikai, nesukakę 18 metų, jei jie buvo „priimtojo tėviškoje valdžioje ir jei priimtas pareiškia norįs, kad jie tą pilietybę įgytų; asmenys, įgyję pilietybę optacijos būdu, t.y. ne Lietuvos piliečio vaikas, sulaukęs 18 metų, jei iki 18 metų amžiaus apsigyveno su Lietuvos pilietybę atgavusia motina, turinčia jam „tėvišką valdžią“, Lietuvoje; asmenys, įgyję Lietuvos pilietybę natūralizacijos būdu. SINKEVIČIUS, išnaša 1, p. 45 – 46.

piliečiais asmenis, kurie, nors ir gyveno užsienyje, bet nebuvo įgiję kitos valstybės pilietybės¹⁰¹. Vis dėlto 1989 m. Lietuvos TSR Pilietybės įstatymas 22 str. 1 d. numatė teisės į Lietuvos TSR pilietybę išsaugojimą asmenims, iškeldintiems ar pasitraukusiems iš Lietuvos TSR teritorijos nuo 1940 m., taip pat jų vaikams ir vaikaičiams. Tačiau, norint įgyvendinti šią teisę, jiems reikėjo grįžti nuolat gyventi į Lietuvą.

1990 m. kovo 11d. atkūrus Lietuvos Respublikos nepriklausomybę ir norint efektyviau reguliuoti pilietybės klausimus bei labiau laikytis pilietybės tęstinumo principo¹⁰², 1991 m. gruodžio 5 d. buvo priimtas LR Pilietybės įstatymas¹⁰³, kurio nuostatos buvo tikslesnės. Pagal LR Pilietybės įstatymo 1 str. 1 p. Lietuvos Respublikos piliečiai yra asmenys, iki 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos Respublikos pilietybę, jų vaikai ir vaikaičiai, jei jie neigijo kitos valstybės pilietybės¹⁰⁴ ir nuolat gyvena Lietuvos Respublikos teritorijoje¹⁰⁵. Šių asmenų atžvilgiu TSRS pilietybė buvo pripažinta niekine¹⁰⁶.

Pilietybės tęstinumas pasireiškė šiame įstatyme ir teisės į pilietybę išsaugojimo institutu, skirtu tam, kad užsienyje gyvenantys asmenys (ne tik lietuvių kilmės), kurie iki Lietuvos Respublikos nepriklausomybės pradžios buvo Lietuvos Respublikos piliečiai, jų palikuonys, taip pat užsienio lietuviai neprarastų ryšio su atkurta nepriklausoma Lietuvos valstybe, kad užsienyje gyvenantys lietuviai nebūtų atskirti nuo lietuvių tautos¹⁰⁷. Todėl atsižvelgiant į tokią šio instituto paskirtį, LR Pilietybės įstatymo 17 str. 1 d. buvo nustatyta, kad teisė į Lietuvos Respublikos pilietybę neterminuotai išsaugoma:

- asmenims, turėjusiems Lietuvos Respublikos pilietybę iki 1940 m. birželio 15 d. ir gyvenantiems kitose valstybėse, jei šie asmenys nėra repatrijavę iš Lietuvos;
- asmenų, turėjusių Lietuvos Respublikos pilietybę iki 1940 m. birželio 15 d., vaikams, kurie gimė Lietuvoje ar pabėgėlių stovyklose, tačiau gyvena kitose valstybėse.

Pagal 1991 m. gruodžio 5 d. LR Pilietybės įstatymo 18 str. 1 ir 2 d. pirmoji asmenų grupė teisę į pilietybę įgyvendindavo, kai atsisakydavo kitos valstybės pilietybės, o antroji asmenų grupė – turėdavo atsisakyti turimos kitos valstybės pilietybės, persikelti nuolat gyventi į Lietuvos

¹⁰¹ ŽALIMAS, išnaša 54, p. 294

¹⁰² ŽALIMAS, išnaša 54, p. 295

¹⁰³ 1991 m. gruodžio 5 d. LR Pilietybės įstatymas (Valstybės žinios, 1991-12-31, Nr. 36-977)

¹⁰⁴ BANKS; *Report on the application of the Republic of Lithuania for membership of the Council of Europe*. 1993, Doc. 6787 /1403-24/2/93-6-E, 50 p.: “dvigubos pilietybės sąlyga kelia keblių problemų, nes tai trukdo lietuvių kilmės asmenims, kurie yra įgiję kitos valstybės pilietybę ir nori ją pasilikti, grįžti į Lietuvą“. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-01-23]. Prieiga per internetą:[http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/ Documents /WorkingDocs/Doc93/EDOC6787.htm](http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/WorkingDocs/Doc93/EDOC6787.htm)

¹⁰⁵ LR Konstitucinio Teismo nutarimo k.d. III d. skirsnis, 26.4 p., išnaša 4

¹⁰⁶ Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo nutarimo Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo įgyvendinimo tvarkos 7p. (Valstybės žinios, 1991, Nr. 36-982)

¹⁰⁷ LR Konstitucinio Teismo nutarimo k.d. III, 26. 2 p., 48.4. p., išnaša 4

Respubliką bei prisiekti Lietuvos Respublikai. Tokios sąlygos pilietybės tęstinumo principui įgyvendinti buvo nepateisinamos, nes „jos trukdė šiems asmenims atkurti savo teisinius ryšius su Lietuvos Respublika, aktyviau prisidėti atkuriant jos valstybingumą“¹⁰⁸.

Teisės į Lietuvos Respublikos pilietybės išsaugojimą instituto teisinis reguliavimas vertintinas kaip gana nenuoseklus, nes įstatymo nuostata, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išsaugoma asmenų, turėjusių Lietuvos Respublikos pilietybę iki 1940 m. birželio 15 d., vaikams, kurie gimė Lietuvoje ar pabėgėlių stovyklose, tačiau gyvena kitose valstybėse, skirsto vaikus į kelias kategorijas, ir tiems vaikams, kurie gimė ne Lietuvoje ar pabėgėlių stovyklose, teisė į Lietuvos Respublikos pilietybę neišsaugoma¹⁰⁹.

V. Sinkevičius pastebi, kad asmenys, turėję Lietuvos pilietybę iki 1940 m. birželio 15 d., jų vaikai ir vaikaičiai, įgiję kitos valstybės pilietybę, pagal 1991 m. gruodžio 5 d. LR Pilietybės įstatymą nebuvo laikomi Lietuvos piliečiais, o pagal 1939 m. rugpjūčio 8 d. Lietuvos pilietybės įstatymą jie buvo Lietuvos piliečiai, nes kitos valstybės pilietybės įgijimas iš karto savaime nereiškė Lietuvos pilietybės netekimo¹¹⁰. Todėl darytina išvada, kad 1991 m. LR Pilietybės įstatyme buvo įtvirtintas tik dalinis Lietuvos pilietybės instituto tęstinumas¹¹¹. Tačiau su tokia nuomone negalima sutikti, nes šiai grupei asmenų išsaugoma teisė į Lietuvos Respublikos pilietybę.

1995 m. LR Pilietybės įstatymo redakcija¹¹² buvo išplėstas asmenų, esančių Lietuvos Respublikos piliečiai, bei asmenų, galinčių įgyvendinti savo teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę, ratas, nes sąlyga nebūti įgijusiam kitos valstybės pilietybės tam, kad asmuo būtų laikomas Lietuvos Respublikos piliečiu *ex lege*, buvo palikta tik asmenų, turėjusių Lietuvos pilietybę iki 1940 m. birželio 15 d., vaikaičiams, o asmenims, turėjusiems Lietuvos pilietybę iki 1940 m. birželio 15 d., bei jų vaikams buvo nustatyta nerepatriacijos sąlyga. Be to, ši asmenų grupė galėjo nuolat gyventi tiek Lietuvoje, tiek užsienyje¹¹³, jie vis tiek buvo laikomi Lietuvos Respublikos piliečiais *ex lege*. Pabrėžtina, kad asmenys, iki 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos pilietybę, ir jų vaikai tam, kad įgyvendintų teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę, turėjo gyventi kitose valstybėse¹¹⁴, bet nebūti repatrijavę iš Lietuvos Respublikos¹¹⁵. O asmenų,

¹⁰⁸ ŽALIMAS, išnaša 54, p. 296

¹⁰⁹ SINKEVIČIUS, išnaša 1, p. 146 - 147. Šiai nuomonei pritaria ir I. Ziemele, kuri teigė, kad griežta pozicija dėl *de jure* piliečių buvo ginčytina pilietybės tęstinumo principo kontekste.

¹¹⁰ SINKEVIČIUS, išnaša 1, p. 134

¹¹¹ SINKEVIČIUS, išnaša 1, p. 135

¹¹² Įstatymas dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo pakeitimo ir papildymo (Valstybės žinios, 1995, Nr. 86-1940)

¹¹³ LR Konstitucinio Teismo nutarimo k.d. III, 39.6 p., išnaša 4

¹¹⁴ LR Pilietybės įstatymo 17 ir 22 straipsnių papildymo ir 31 straipsnio pakeitimo įstatymo 1 str. (Valstybės žinios, 1996, Nr. 16-415)

¹¹⁵ LR Konstitucinio Teismo nutarimo III, 39.5 p., išnaša 4

turėjusių Lietuvos pilietybę iki 1940 m. birželio 15 d., vaikaičiai, jei nėra Lietuvos Respublikos piliečiai *ex lege*, tai išsaugo teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę, jei yra lietuvių kilmės asmenys¹¹⁶. Šie asmenys teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę įgyvendina, kai atsisako turimos kitos valstybės pilietybės ir grįžta nuolat gyventi į Lietuvą.

Pasak D. Žalimo, 1997 m. LR Pilietybės įstatymo redakcija¹¹⁷ „pagaliau visiškai atitiko Lietuvos Respublikos pilietybės tęstinumo principą“¹¹⁸, nes Lietuvos Respublikos piliečiais buvo pripažinti asmenys, iki 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos pilietybę, jų vaikai ir vaikaičiai (jeigu šie asmenys, jų vaikai ar vaikaičiai nerepatrijavo iš Lietuvos), o jei šie asmenys gyvena kitose valstybėse, tai jiems išsaugoma teisė į Lietuvos Respublikos pilietybę¹¹⁹. Šiai teisei įgyvendinti nebuvo keliama jokių papildomų reikalavimų, išskyrus norą įgyti pasą¹²⁰. Taigi visi asmenys, turėję Lietuvos Respublikos pilietybę iki 1940 m. birželio 15 d., taip pat jų palikuonys, nepriklausomai nuo to, ar jie gyvena Lietuvos Respublikoje ar kitoje valstybėje, taip pat ar turi kitos valstybės pilietybę ar jos neįgijo, turi vienodą teisinį statusą¹²¹.

Vis dėlto šio darbo autorė mano, kad 1997 m. LR Pilietybės įstatymo redakcijos nuostatos nenumato visiško pilietybės tęstinumo principo įgyvendinimo, nes neįtraukia į asmenų, kurie laikomi Lietuvos Respublikos piliečiais *ex lege* bei į asmenų, kuriems išsaugoma teisė į Lietuvos Respublikos pilietybę, ratą tų asmenų, kurie repatrijavo. Atsižvelgiant į tai, kad iki 1940 m. birželio 15 d. Lietuvos piliečiais galėjo tapti ne tik lietuvių kilmės asmenys, bet ir ne lietuvių kilmės asmenys, etninio kriterijaus taikymas reiškia, kad piliečių korpusas tokia apimtimi, kuri buvo iki Lietuvos okupacijos, nebuvo atstatytas. Tokiai pozicijai pritaria ir V. Sinkevičius, teigiantis, kad „pilietybės tęstinumo neturėtų lemti asmens tautybė“¹²². LR Konstitucinis Teismas šį kriterijų pripažino prieštaraujančiu LR Konstitucijos 29 str. įtvirtintam asmenų lygiateisiškumo principui ir konstituciniam teisinės valstybės principui¹²³, taip pat toks reglamentavimas prieštarauja ir 1948 m. Visuotinėje žmogaus teisių deklaracijoje (toliau 1948 m. Deklaracija)¹²⁴, ir 1965 m. Tarptautinėje konvencijoje Dėl visų formų rasinės diskriminacijos

¹¹⁶ 1991 m. LR Pilietybės įstatymo su vėlesniais papildymais ir pakeitimais 17 str. 1.d. 2 p. nustatyta, kad lietuvių kilmės asmeniu laikomas asmuo, kurio tėvai ar seneliai arba vienas iš tėvų ar senelių yra lietuviai ir pats asmuo pripažįsta, kad laiko save lietuviu, išnaša 114

¹¹⁷ Pilietybės įstatymo 1, 17 ir 28 straipsnių pakeitimo įstatymas (Valstybės žinios, 1997, Nr. 67-1668)

¹¹⁸ ŽALIMAS, išnaša 54, p. 296

¹¹⁹ LR Pilietybės įstatymo 1, 17 ir 28 straipsnių pakeitimo įstatymo 2 str., išnaša 117

¹²⁰ ŽALIMAS, išnaša 54, p. 296

¹²¹ ŽALIMAS, išnaša 56, p. 119

¹²² SINKEVIČIUS, išnaša 1, p. 139

¹²³ LR Konstitucinio Teismo nutarimas, išnaša 4

¹²⁴ 1948 m. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija (Valstybės žinios, 2006, Nr. 68-2497). 1948 m. Deklaracijos 2 str. 1 d. numatyta, kad „kiekvienas turi teisę naudotis visomis šioje Deklaracijoje paskelbtomis teisėmis ir laisvėmis be jokių skirtumų, pavyzdžiui, dėl rasės, odos spalvos, lyties, kalbos, religijos, politinių ar kitokių įsitikinimų, nacionalinės ar socialinės kilmės, turtinės, gimimo ar kitokios padėties“.

panaikinimo¹²⁵ (toliau 1965 m. Tarptautinė konvencija) numatytam diskriminacijos draudimo principui¹²⁶.

2002 m. LR Pilietybės įstatymo redakcijoje¹²⁷ esminių pakeitimų nagrinėjamu klausimu nebuvo padaryta, išskyrus tai, kad Lietuvos Respublikos piliečiais laikomi ne tik asmenys, iki 1940 m. birželio 15 d. turėję Lietuvos pilietybę, jų vaikai ir vaikaičiai (jeigu šie asmenys, jų vaikai ir vaikaičiai nerepatrijavo), bet ir provaikaičiai su sąlyga, kad jie nerepatrijavo. Taip pat šiems asmenims, jei jie gyvena kitoje valstybėje, išsaugoma teisė į Lietuvos Respublikos pilietybę. Šiai teisei įgyvendinti nekeliami jokių papildomų reikalavimų, išskyrus norą gauti pasą.

Tačiau LR Konstitucinis Teismas 2006 m. nutarime konstatavo, kad 1991 m. LR Pilietybės įstatymo redakcijos su vėlesniais pakeitimais ir papildymais bei 2002 m. LR Pilietybės įstatymo redakcijos su vėlesniais papildymais ir papildymais 1 str. 1 p. ta apimtimi, kuria įtvirtinta, kad "Lietuvos Respublikos piliečiai yra ir tie šiame punkte nurodyti asmenys, kurie turi ir kitos valstybės pilietybę", prieštarauja LR Konstitucijos 12 str. 2 d., t.y. nuostatai, kad, išskyrus įstatymo numatytus atskirus atvejus, niekas negali būti kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės pilietis¹²⁸, taip pat nuostata „jeigu 1 str. 1 p. nurodyti asmenys, jų vaikai, vaikaičiai ar provaikaičiai nerepatrijavo“ prieštarauja LR Konstitucijos 29 str., t.y. asmenų lygiateisiškumo principui¹²⁹, bei konstituciniam teisinės valstybės principui.

Taip pat šiame nutarime buvo nutarta, kad 1991 m. LR Pilietybės įstatymo redakcijos su vėlesniais pakeitimais ir papildymais bei 2002 m. LR Pilietybės įstatymo redakcijos su vėlesniais papildymais ir papildymais 17 str. 3 d. ta apimtimi, kuria nėra nustatyta reikalavimo įgyvendinant teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę atsisakyti turimos kitos valstybės pilietybės, prieštarauja LR Konstitucijos 12 str. 2 d. O 1991 m. LR Pilietybės įstatymo redakcijos su vėlesniais pakeitimais ir papildymais bei 2002 m. LR Pilietybės įstatymo redakcijos su vėlesniais papildymais ir pakeitimais 17 str. 1 d. 1 p. nuostata „jeigu šie asmenys, jų vaikai,

¹²⁵ 1965 m. Tarptautinė konvencija Dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo (Valstybės žinios, 1998, Nr. 108-2957). Šios Konvencijos 1 str. nustatyta, kad „sąvoka "rasinė diskriminacija" reiškia kokių nors skirtumų, išimčių, apribojimų darymą ar pranašumo teikimą, pagrįstą rasės, odos spalvos, giminės, tautybės ar etninės kilmės požymiais, siekiant panaikinti arba apriboti pripažintas žmogaus teises ir pagrindines laisves ir neleisti vienodai naudotis jomis arba jas realizuoti politinėje, ekonominėje, socialinėje, kultūrinėje ar kurioje kitoje visuomenės gyvenimo srityje“.

¹²⁶ LR Pilietybės įstatyme nustatius sąlygą dėl nerepatrijacijos, asmenys buvo suskirstyti į lietuvių tautybės asmenis, kurių etninė tėvynė yra Lietuvos Respublika, todėl kad ir į kokią valstybę šie asmenys būtų beišvykę, vis viena atitiktų LR Pilietybės įstatyme numatytą sąlygą, ir į kitų tautybių asmenis, kuriems išvykus į etninę tėvynę, nebeatitiktų minėtos sąlygos ir tuo pačiu nebebūtų laikomi Lietuvos Respublikos piliečiais ar asmenimis, turinčiais teisę į Lietuvos Respublikos pilietybės išsaugojimą. Todėl darytina išvada, kad toks reglamentavimas reiškė asmenų skirstymą tautybės pagrindu ir kitos nei lietuvių tautybės asmenų diskriminavimą.

¹²⁷ 2002 m. LR Pilietybės įstatymas (Valstybės žinios, 2002, Nr. 95-4087, Valstybės žinios, 1991, Nr. 36-977)

¹²⁸ LR Konstitucija (Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014)

¹²⁹ LR Konstitucijos 29 str., išnaša 128

vaikaičiai ar provaikaičiai nerepatrijavo“ prieštarauja LR Konstitucijos 29 str., t.y. asmenų lygiateisiškumo principui, bei konstituciniam teisinės valstybės principui.

LR Konstitucinis Teismas tokį nutarimą argumentavo tuo, kad:

- pagal LR Pilietybės įstatymo įgyvendinimo įstatymo¹³⁰ 2 str. 2 d., repatrijavimu buvo laikomas išvykimas į etninę tėvynę ir apsigyvenimas etninėje tėvynėje, taigi pasirinktas etninės kilmės kriterijus, o tarptautinėse konvencijose sąvoka „repatriacija“ vartojama žmonių gražinimo į valstybę, kurios piliečiai jie yra, kontekste (pagrindu imant asmens teisinį ryšį su atitinkama valstybe)¹³¹, taip pat asmenys buvo skirstomi pagal etninę kilmę, nors tokiam skirstymui objektyvaus pateisinimo nebuvo, todėl atitinkamos LR Pilietybės įstatymo nuostatos prieštaravo LR Konstitucijos 29 str.;

- šiame darbe minėtomis LR Pilietybės įstatymo redakcijomis (1991 m. gruodžio 10 d. redakcija, 1991 m. gruodžio 5 d. redakcija, 1995 m. spalio 3 d. redakcija) buvo plečiamas asmenų, galinčių tuo pat metu būti Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės piliečiais, ratas¹³². Galiausiai buvo nustatytas toks teisinis reguliavimas, kad asmenų, kurie tuo pat metu galėjo būti ir Lietuvos Respublikos, ir kitos valstybės piliečiai, ratas buvo išplėstas taip, kad tai sudarė prielaidas dvigubai pilietybei tapti ne ypač reta išimtimi, o plačiai paplitusiu reiškiniu. Nors „Lietuvos Respublikos Konstitucijos 12 str. nuostata, reiškia, kad dvigubos pilietybės atvejai turi būti ypač reti - išimtiniai, kad pagal Konstituciją negalima nustatyti tokio teisinio reguliavimo, pagal kurį dvigubos pilietybės atvejai būtų ne ypač retos išimtys, bet paplitęs reiškinys. Pagal Konstituciją negalimas ir toks Pilietybės įstatymo nuostatų, įtvirtinančių galimybę tuo pat metu būti Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės piliečiu, plečiamasis aiškinimas, pagal kurį dviguba pilietybė būtų ne atskiros, ypač retos išimtys, bet paplitęs reiškinys“¹³³.

Toks LR Konstitucinio Teismo išaiškinimas dėl dvigubos pilietybės galimybių pagal LR Konstituciją prieštarauja pilietybės tęstinumo principui, kuris tarptautinėje teisėje suprantamas formaliai ir kuriuo remiantis apibrėžiamas nepriklausomybę atkūrusios valstybės piliečių korpusas, t.y. piliečių korpusas pilietybės tęstinumo principo pagrindu apibrėžiamas, nenustatant jokių papildomų sąlygų, paprastai atsižvelgiant į paskutinį galiojusį pilietybės įstatymą. Tačiau, atsižvelgiant į minėtą LR Konstitucinio Teismo nutarimą, reikalavimo nebūti kitos valstybės piliečiu neįtvirtinimas LR Pilietybės įstatyme tam, kad asmuo būtų laikomas Lietuvos Respublikos piliečiu ar asmeniu, turinčiu teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę, prieštarauja LR

¹³⁰ LR Pilietybės įstatymo įgyvendinimo įstatymas (Valstybės žinios, 2002, Nr. 95-4088)

¹³¹ LR Konstitucinio Teismo nutarimo k.d. II skirsn. 13.3 p., išnaša 4

¹³² LR Konstitucinio Teismo nutarimo III skirsn. 48.6 p., išnaša 4

¹³³ LR Konstitucinio Teismo nutarimo k.d. II skirsn. 10 p., išnaša 4.

Konstitucijos 12 str. 2 d., vadinasi, pagal dabar esantį konstitucinį pilietybės teisinių santykių reglamentavimą, minėta sąlyga privaloma. Vis dėlto LR Konstitucinis Teismas pašalino kitą kliūtį – nerepatriacijos sąlygą – pilietybės tęstinumo principui įgyvendinti. Vadinasi, norint visa apimtimi įgyvendinti Lietuvos Respublikos pilietybės tęstinumo principą, reikia numatyti galimybę minėtai asmenų kategorijai turėti dvigubą pilietybę.

Tačiau Lietuvos Respublikos piliečių korpuso apibrėžimas pasireiškė ne tik piliečių *ex lege* nustatymu bei teisės į Lietuvos Respublikos pilietybę neterminuotu išsaugojimu, bet ir Lietuvos Respublikos pilietybės atstatymu.

Lietuvos Respublikos pilietybę atstatyti galėjo lietuvių kilmės asmenys, turėję Lietuvos Respublikos pilietybę ir nuo 1940 m. birželio 15 d. iki 1990 m. kovo 11 d. pasitraukę iš Lietuvos, gyvenantys kitose valstybėse, ir jų vaikai, kurie gimimu kitoje valstybėje neįgijo šios valstybės pilietybės, raštu pareiškę Lietuvos Respublikos vidaus reikalų ministerijai ar Lietuvos Respublikos diplomatinėms įstaigoms užsienyje, kad jie yra Lietuvos Respublikos piliečiai, ir pateikę tai patvirtinančius įrodymus¹³⁴. Tačiau Lietuvos Respublikos pilietybės atstatymas savaime nesukelia teisinių pasekmių atstačiusio pilietybę asmens šeimos nariams¹³⁵. Toks įtvirtintas Lietuvos Respublikos pilietybės atstatymo institutas suponavo, kad Lietuvos Respublikos pilietybę galėjo atstatyti ir asmenys, turintys ir kitos valstybės pilietybę¹³⁶. Asmenų, galinčių atstatyti Lietuvos Respublikos pilietybę ir turėti dar ir kitos valstybės pilietybę, ratas buvo gerokai išplėstas Įstatymu dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 18 straipsnio pakeitimo¹³⁷, numačiusiu teisę atstatyti Lietuvos Respublikos pilietybę, neatsisakant turimos kitos valstybės pilietybės, ir kitiems kitose valstybėse gyvenantiems iki 1940 m. birželio 15 d. Lietuvos Respublikos pilietybę turėjusiems lietuvių kilmės asmenims, nuo 1940 m. birželio 15 d. iki 1990 m. kovo 11 d. pasitraukusiems arba išstremtiems iš Lietuvos, ir jų vaikams, taip pat kitiems kitose valstybėse gyvenantiems iki 1940 m. birželio 15 d. Lietuvos Respublikos pilietybę turėjusiems ne lietuvių kilmės asmenims (jei jie nėra repatrijavę iš Lietuvos), nuo 1940 m. birželio 15 d. iki 1990 m. kovo 11 d. pasitraukusiems arba išstremtiems iš Lietuvos¹³⁸. Tačiau teisė atstatyti Lietuvos Respublikos pilietybę buvo garantuota tik tiems iš Lietuvos

¹³⁴ 1991 m. LR Pilietybės įstatymo (gruodžio 5 d. redakcija ir gruodžio 10 d. redakcija) 18 str. 3 d. 1991 m. gruodžio 5 d. Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas (Valstybės žinios, 1991, Nr. 36-977), Įstatymas dėl Lietuvos Respublikos pilietybės dokumentų galiojimo ir pilietybės įstatymo papildymo 2d. (Valstybės žinios, 1991, Nr. 36-981)

¹³⁵ 1991 m. LR Pilietybės įstatymo (gruodžio 5 d. redakcija ir gruodžio 10 d. redakcija) 18 str. 4 d., išnaša 134

¹³⁶ LR Konstitucinio Teismo nutarimo k.d. III skirsn., 26.3.2., p., išnaša 4

¹³⁷ Įstatymas dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 18 straipsnio pakeitimo (Valstybės žinios, 1993, Nr. 70-1303)

¹³⁸ LR Konstitucinio Teismo nutarimo k.d. III skirsn., 35.2 p., išnaša 4

išvykusiems ne lietuvių kilmės asmenims, kurie iš Lietuvos išvyko ne į etninę tėvynę¹³⁹. Tačiau Lietuvos Respublikos pilietybės atstatymo institutas buvo panaikintas 1995 m. LR Pilietybės įstatymo redakcija¹⁴⁰.

Taigi peržvelgus LR Pilietybės įstatymą su vėlesniais pakeitimais ir papildymais galima daryti išvadą, kad piliečių korpusas pilniausiai buvo apibrėžtas 1997 m. LR Pilietybės įstatymo redakcijoje, kada buvo nustatytas tik vienas - nerepatriacijos – reikalavimas ir piliečiai *de jure* buvo pagal teisinį statusą sulyginami su piliečiais *de facto*, suteikiant galimybę turėti dvigubą pilietybę. LR Konstituciniam Teismui pripažinus šį reikalavimą kaip prieštaraujantį asmenų lygiateisiškumo, nediskriminacijos bei konstituciniam teisinės valstybės principams, paskutinė kliūtis buvo panaikinta, tačiau nustatyta nauja, t.y. reikalavimas nebūti įgijus kitos valstybės pilietybės, kas lėmė, jog piliečių korpusas teisiškai nėra pilnai apibrėžtas, eliminuojant asmenis, kurie turi kitos valstybės pilietybę ir dėl to nėra Lietuvos Respublikos piliečiai (darant prielaidą, kad asmenų, kurie neįgijo Lietuvos Respublikos pilietybės iki 2006 m. LR Konstitucinio Teismo nutarimo priėmimo, vis dar yra) o norėdami įgyvendinti teisę į Lietuvos Respublikos pilietybę, turi atsisakyti kitos valstybės pilietybės.

3.4. Buvusios SSRS piliečių natūralizacija

Teisinėje literatūroje, nagrinėjant pilietybės klausimų reglamentavimą po nepriklausomybės atkūrimo Baltijos valstybėse, pabrėžiama, kad LR Pilietybės įstatymas buvo liberaliausias, daugiausia apimantis asmenų, esančių Lietuvos Respublikos piliečiai, palyginti su Latvija ir Estija, nes Lietuvos Respublika nepriklausomybės atkūrimo metu valstybėje nuolat gyvenusiems SSRS piliečiams sudarė sąlygas įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę iš karto, o tiek Latvija, tiek Estija nustatė natūralizacijos tvarką, taikomą vienodai visiems užsieniečiams¹⁴¹. Dėl to

¹³⁹ LR Konstitucinio Teismo nutarimo k.d. III skirsn., 35.3 p., išnaša 4

¹⁴⁰ LR Konstitucinio Teismo nutarimo k.d. III skirsn., 39.8.1 p., išnaša 4

¹⁴¹ BARRINGTON, išnaša 21, p. 731-763; SMITH G., AASLAND A., MOLE R.; *Statehood, Ethnic Relations and Citizenship*. p. 181 -205 // SMITH G.; *The Baltic States. The National Self-Determination of Estonia, Latvia and Lithuania*. Niujorkas: S.T. Martin's Press, INC., 1996; Z. Petrauskas teigia, kad „naujos valstybės pilietybę vertina kaip pagrindinę priemonę, siekiant įtvirtinti nacionalinę vienybę. O jos siekiant valstybės savo pilietybės politikoje akcentuoja pastovų ir efektyvų ryšį tarp gyventojų ir valstybės. Be to, teisė nustatyti, kas apsprendžia asmens pastovų ir efektyvų ryšį, suteikiant savo pilietybę, įeina į valstybių vidaus kompetenciją, atsižvelgus į bepilietybės išvengimo prezumpciją ir pareigą nepriimti ir netaikyti diskriminacinio pobūdžio įstatymų. Todėl Latvijos ir Estijos pilietybės politika nedisonuoja su kitų valstybių praktika ir Baltijos šalys siekia panašių tikslų kaip ir kitos valstybės panašiose situacijose”. PETRAUSKAS, išnaša 67, p. 98 - 105; OEHRYS, *Opinion on the application of the Republic of Lithuania for membership of the Council of Europe*., Doc. 6811. 1993. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-01-23]. Prieiga per internetą:<http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/WorkingDocs/Doc93/EDOC6811.htm>

W. R. Brubaker teigia, kad susikūrus naujai valstybei, jai reikia nustatyti savo piliečių ratą, tačiau Baltijos valstybės nesuskūrė, o atgavo nepriklausomybę, nes jos tarpukariu buvo nepriklausomos valstybės, o jų okupacija ir aneksija nebuvo pripažinta daugelio valstybių. Taigi jos savo pilietybės klausimų reglamentavimą galėjo grįsti valstybės ir pilietybės tęstinumu bent jau *de jure*, jei ne *de facto*. Todėl šių valstybių piliečių korpusas jau egzistavo ir jį reikėjo atkurti, o ne nustatyti naują. Vadinasi, tie asmenys, kurie nepateko į piliečių korpusą, buvo laikomi užsieniečiais, galinčiais įgyti pilietybę natūralizacijos būdu. Pastarajai grupei, pasak W. R. Brubaker, buvo galima nustatyti

pastarosios valstybės buvo daug kritikuojamos kaip pažeidžiančios tarptautinę teisę, ypač žmogaus teises. Tačiau kritika dėl tokio pasirinkto pilietybės klausimo reglamentavimo, pasak D. Žalimo¹⁴², nėra pagrįsta, nes Baltijos valstybės atkūrė nepriklausomybę, remdamosi valstybės tęstinumu, todėl jos nėra SSRS teisių perėmėjos ir todėl joms netaikomos tarptautinės teisės normos¹⁴³, įpareigojančios naują valstybę sudaryti kuo palankesnes savo pilietybės suteikimo sąlygas joje gyvenantiems valstybės pirmtakės piliečiams. Taip pat ši asmenų grupė buvo okupuojančios valstybės piliečiai, anksčiau neturėję Baltijos valstybių pilietybės ir apsigyvenę šių valstybių teritorijose be minėtųjų valstybių sutikimo, pažeidžiant tarptautinės teisės normas, pavyzdžiui, 1949 m. Ženevos Konvencijos¹⁴⁴ 49 str. 6 d., draudžiantį okupuojančiai valstybei savo civilius gyventojus deportuoti ar perkelti į okupuojamą teritoriją. O Tarptautinis Teisingumo Teismas konsultacinėje išvadoje dėl Sienos statybos okupuotoje Palestinos teritorijoje teisinių pasekmių¹⁴⁵ išaiškino, kad 1949 m. Ženevos Konvencijos 49 str. 6 d. reiškia ne tik draudimą okupuojančiai valstybei savo civilius gyventojus deportuoti ar perkelti į okupuojamą teritoriją, bet ir draudimą okupuojančiai valstybei imtis bet kokių priemonių, kuriomis organizuotų ar skatintų savo gyventojų perkėlimą į okupuotą teritoriją. Pasak D. Žalimo, taikant analogiją, galima daryti išvadą, kad sovietų priemonės, taikytos okupuotose Baltijos valstybėse (pavyzdžiui, demografinės padėties keitimas, skatinant rusakalbių gyventojų imigraciją), buvo neteisėtos, todėl Baltijos valstybės neprivalo suteikti pilietybės į jų teritoriją okupacijos metais imigravusiems asmenims. Vadinasi, šiems asmenims, jei jie atsikūrusių Baltijos valstybių būtų pripažinti teisėtai gyvenusiais jose, galėjo būti nustatoma bendra

natūralizaciją supaprastinta tvarka. Tačiau atsižvelgiant į tai, kad tiek Latvijoje, tiek Estijoje etninė latvių ir estų atitinkamai sudėtis buvo grėsminga valstybės tautiniam tapatumui, šios valstybės pasirinko kitokį negu Lietuva piliečių korpuso nustatymo variantą. BRUBAKER, W. R.; *Citizenship Struggles in Soviet Successor States*. International Migration Review, Vol. 26, No. 2, Special Issue: The New Europe and International Migration. (Summer, 1992), p. 278 – 286. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-01]. Prieiga per internetą: <http://links.jstor.org/sici?sici=01979183%2819922%2926%3A2%3C269%3ACSISS%3E2.0.CO%3B2-I>; R. Mullerson teigia, kad toks Estijos pasirinktas pilietybės klausimų reglamentavimas buvo politiškai abejotinas ir teisiškai nepagrįstas, nes, nors Baltijos valstybės buvo okupuotos ir 1990 – 1991 m. atkūrė nepriklausomybę, tai nereiškia, kad įmanomas iki karo buvusių respublikų *ad integrum* atkūrimas. Per tą laikotarpį pasikeitė ne tik šių Baltijos valstybių demografinė padėtis, bet ir tarptautinė bendrija, tarptautinės teisės normos. Todėl, pasak R. Mullerson, Estijos nuolatinių gyventojų skirstymas į tuos, kurie buvo Estijos piliečiai iki 1940 m., ir jų tiesioginiai palikuonys per vyro liniją bei likusius nuolatinius Estijos gyventojus nėra objektyvus ir pagrįstas, todėl yra diskriminacinis. MULLERSON, išnaša 50, p. 484

¹⁴² ŽALIMAS, išnaša 54, p. 298 – 300

¹⁴³ T.y. negalėtų būti taikomos nei 1961 m. Konvencija dėl bepilietybės mažinimo, nei 1997 m. Europos konvencija dėl pilietybės. I. Ziemele teigia, kad Baltijos valstybės buvo okupuotos ir aneksuotos, pažeidžiant tarptautinės teisės normas, jos niekada neprarado tarptautinio teisinio subjektiškumo, todėl jos yra identiškos iki okupacijos buvusioms valstybėms. Valstybės buvo atkurtos, remiantis tarptautinės teisės principais ir normomis, ypač draudimu naudoti ar grasinti jėga. Todėl Baltijos valstybės nustatė piliečių ratą, atsižvelgiant į tęstinumo principą, kuris skiria šias valstybes nuo naujai susikūrusių valstybių. ZIEMELE, išnaša 11, p. 4

¹⁴⁴ 1949 m. Ženevos Konvencija, išnaša 78

¹⁴⁵ 2004 m. Tarptautinio Teisingumo Teismo konsultacinės išvados dėl Sienos statybos okupuotoje Palestinos teritorijoje teisinių pasekmių 120 punktas, išnaša 79

natūralizacijos tvarka¹⁴⁶. R. Donner teigia, kad pilietybės nesuteikimas tautinėms mažumoms etniniu pagrindu yra diskriminacinis ir prieštarauja tarptautinei teisei, nes tarptautinė teisė draudžia bepilietybės atvejus. Tačiau ji sutinka, kad tarptautinėje teisėje nėra nuostatos, kad gyvenamoji vieta valstybėje *per se* suteikia teisę į pilietybę, ypač atsižvelgiant į tai, kad Baltijos valstybių atveju su šio klausimo sprendimu susijusios ne viena valstybė, t.y. bepilietybės atvejo gali būti išvengta, jei, pavyzdžiui, asmuo turėjo artimesnį ryšį su kita buvusia SSRS valstybe. Todėl, gavus kitos valstybės, su kuria asmenį sieja artimas ryšys, pilietybę, nebūtų pažeistos ir tarptautinės teisės normos. Vis dėlto R. Donner mano, kad, nors Baltijos valstybės atkūrė nepriklausomybę, remdamosi valstybės tęstinumu, ir jos nėra SSRS teisių perėmėjos, Baltijos valstybės turėtų atsižvelgti į faktą, jog penkiasdešimt metų buvimas SSRS valstybėmis privalo turėti teisinės pasekmės, ir apsvarstyti gera valia, kas yra šių valstybių piliečiai¹⁴⁷. Taigi darytina išvada, kad R. Donner pripažįsta, jog teisiškai Baltijos valstybės nebuvo įpareigosios suteikti savo pilietybę minėtai kategorijai asmenų, o tai galėjo padaryti gera valia.

Tačiau Lietuvos Respublika, kaip jau buvo minėta, skyrėsi nuo Latvijos ir Estijos tuo, kad suteikė galimybę supaprastinta tvarka įgyti pilietybę į Lietuvos Respubliką okupacijos metu atvykusiems SSRS piliečiams ir jų palikuonims¹⁴⁸. Tokį sprendimą lėmė kelios priežastys. Pirmą, 1989 m. Lietuvos TSR Pilietybės įstatymas buvo priimtas dar okupacijos metu; antra, minėtu įstatymu siekta sparčiau integruoti atvykusius į Lietuvos Respubliką ir joje apsigyvenusius SSRS piliečius į valstybės gyvenimą; trečia, Lietuvos gyventojų etninė sudėtis nekėlė pavojaus valstybės tautiniam tapatumui (apie 80 % gyventojų buvo lietuviai)¹⁴⁹.

Taigi 1989 m. Lietuvos TSR Pilietybės įstatymas numatė dvi grupes asmenų, kuriems buvo numatyta paprastesnė Lietuvos TSR pilietybės gavimo galimybė. Pirmą, tai asmenų, atvykusių į

¹⁴⁶ ŽALIMAS, D.; *Palestinos sienos byla: aktualios tarptautinės teisės raidos problemos Tarptautinio Teisingumo Teismo konsultacinėje išvadoje*. Vilnius: Justitia, 2004 m. Nr. 4 (52). p. 45

¹⁴⁷ DONNER, išnaša 19, p. 298 - 299

¹⁴⁸ I. Ziemele teigia, kad Lietuva nustatė asmenis, esančius Lietuvos Respublikos piliečiais pagal teisę (nors ir juos suskirstė į *de jure* ir *ipso facto* piliečius), kurie buvo pripažinti piliečiais automatiškai, nepriklausomai nuo jų gyvenamosios vietos, ir asmenis, kurie galėjo optuoti Lietuvos Respublikos pilietybę, įvykdžius tam tikras sąlygas. Todėl darytina išvada, kad Lietuvos Respublikos pilietybės klausimų reguliavimas palyginti su Latvija ir Estija nebuvo visiškai skirtingas. ZIEMELE, išnaša 11, p. 172-173. Vis dėlto manyčiau, kad vieno panašaus kriterijaus, valstybei nustatant piliečių ratą, pagrindu negalima teigti, jog pilietybės klausimų reglamentavimas Baltijos valstybėse buvo panašus. Lietuvos Respublika pilietybės suteikimo tautinėms mažumoms klausimo atžvilgiu buvo pakankamai liberali ir beveik be jokių sąlygų suteikė Lietuvos Respublikos pilietybę, ką konstatavo ir pranešėjas Mr. Oehry dėl Lietuvos Respublikos pareiškimo narystei Europos Taryboje. OEHRY, "It was observed that the law on citizenship was probably the most liberal in the Baltic countries", išnaša 141. Tokiu būdu apie 90 % ne lietuvių kilmės asmenų įgijo Lietuvos pilietybę. BANKS, išnaša 104

¹⁴⁹ W. R. Brubaker teigia, kad toks Lietuvos TSR Pilietybės įstatymas buvo priimtas dėl to, kad etninė gyventojų sudėtis nekėlė grėsmės valstybės tautiniam tapatumui, taip pat nebuvo SSRS imigrantų didelės bangos, o tie imigrantai, kurie jau gyveno Lietuvoje, buvo labiau asimiliavęsi su tituline tauta negu Latvijoje ar Estijoje. BRUBAKER, išnaša 141, p. 284 - 285

Lietuvą okupacijos metu, palikuonys¹⁵⁰, kurie galėjo iš karto gauti Lietuvos pilietybę, nes buvo manoma, kad jie pakankamai stipriai susiję su Lietuva. Antra, asmenys, neturėję tvirtų teisinių ryšių su Lietuva, t.y. asmenys, kurie iki 1989 m. Lietuvos TSR Pilietybės įsigaliojimo dienos nuolat gyveno Lietuvos teritorijoje ir turėjo nuolatinę darbo vietą arba nuolatinį legalų pragyvenimo šaltinį. Ši grupė asmenų per dvejus metus nuo 1989 m. Lietuvos TSR Pilietybės įstatymo įsigaliojimo galėjo laisvai apsispręsti dėl pilietybės. Pasak LR Konstitucinio Teismo, toks pilietybės priėmimo faktas reiškė faktinę optaciją¹⁵¹. Šis principas pripažintas ir 1991 m. Sutartyje¹⁵². Tačiau Lietuvos Respublikos pilietybė negalėjo būti suteikta asmenims, tarnavusiems Sovietų Sąjungos okupacinėje kariuomenėje ir represinėse struktūrose, nes okupacinė kariuomenė neteisėtai¹⁵³ buvo Lietuvos Respublikos teritorijoje su visomis iš to išplaukiančiomis pasekmėmis, t.y. tarnyba okupacinėje kariuomenėje ar svetimos valstybės represinėse struktūrose negalėjo būti laikoma teisėtu nuolatiniu darbu Lietuvos teritorijoje, taip pat neteisėtas buvimas Lietuvos teritorijoje nepriklausomai nuo jo trukmės negalėjo būti laikomas legaliu nuolatiniu gyvenimu Lietuvos teritorijoje¹⁵⁴. Todėl, nors minėti asmenys faktiškai ir nuolat gyveno Lietuvoje, jiems Lietuvos Respublikos pilietybė negalėjo būti suteikta, išskyrus atvejus, kai Lietuvos Respublikos piliečiais jie buvo pripažinti kitais pagrindais¹⁵⁵. 1991 m. LR Pilietybės įstatymo¹⁵⁶ 1 str. 3 p. buvo nustatyta, kad Lietuvos Respublikos piliečiai yra asmenys, iki 1991 m. lapkričio 4 d. įgiję Lietuvos Respublikos pilietybę pagal įstatymą,

¹⁵⁰ 1989 m. Lietuvos TSR Pilietybės įstatymas, išnaša 99, 1 str. 2 p.: Lietuvos TSR piliečiai yra asmenys, turintys nuolatinę gyvenamąją vietą Lietuvos TSR, jeigu jie yra patys gimę ar įrodę, kad bent vienas iš tėvų ar seneliai yra gimę Lietuvos TSR teritorijoje ir jeigu jie nėra kitos valstybės piliečiai.

¹⁵¹ LR Konstitucinio Teismo nutarimas, išnaša 34

¹⁵² 1991 m. Sutarties 4 str. 4 d.: Lietuvos Respublika garantuoja teisę įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę asmenims, kurie turi teisę į RTFSR pilietybę ir į Lietuvą atvyko nuo 1989 m. lapkričio 3 d. iki šios Sutarties pasirašymo dienos ir nuolat gyvena Lietuvos Respublikoje, ir turi nuolatinę darbo vietą Lietuvos Respublikos įmonėse, įstaigose ir organizacijose arba kitą teisėtą pragyvenimo šaltinį. Šie asmenys turi teisę įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę laisva valia ir Lietuvos Respublikos įstatymų nustatyta tvarka. Nurodytiems asmenims netaikomi sėslumo cenzo ir lietuvių kalbos mokėjimo reikalavimai. Pastebėtina, kad šia Sutartimi buvo numatyta kategorija asmenų, kurie Lietuvos Respublikos pilietybę galėjo įgyti (atitikus numatytus reikalavimus) atvykę į Lietuvą nuo 1989 m. lapkričio 3 d. iki šios Sutarties pasirašymo dienos, t.y. iki 1991 m. liepos 29 d. 1991 m. Sutartis, išnaša 59

¹⁵³ Tokia išvada daroma, remiantis tuo, kad Lietuvos aneksijos ir okupacijos 1940 m. faktą pripažino daugelis pasaulio valstybių. Tai buvo pripažinta ir 1991 m. liepos 29 d. Maskvoje pasirašytos Lietuvos ir Rusijos sutarties "Dėl tarpvalstybinių santykių pagrindų" preambulėje. 1994 m. LR Konstitucinio Teismo nutarimas, išnaša 34

¹⁵⁴ LR Konstitucinio Teismo nutarimas, išnaša 34

¹⁵⁵ Atvejai yra šie: asmenys, įgiję Lietuvos pilietybę pagal 1989 m. Pilietybės įstatymo 1 straipsnio 1 arba 2 punktą. Okupacinėje kariuomenėje jie galėjo atsidurti dėl įvairių priežasčių, tačiau jų įgyta Lietuvos pilietybė yra teisėta, nes jie yra arba buvusių Lietuvos piliečių palikuonys, arba patys (ar jų tėvai, seneliai) gimę Lietuvoje. Tai šiems asmenims, t.y. teisėtiems Lietuvos piliečiams, buvo skirtas Aukščiausiosios Tarybos 1991 m. gruodžio 10 d. nutarimas "Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo įgyvendinimo tvarkos" 4 punktas, nustatęs terminus (iki 1992 m. kovo 1 d.) karinei bei kitokiai tarnybai svetimos valstybės institucijose nutraukti. LR Konstitucinio Teismo nutarimas, išnaša 34

¹⁵⁶ 1991 m. LR Pilietybės įstatymas, išnaša 103

galiojusį iki 1991 m. LR Pilietybės įstatymo priėmimo, t.y. pagal 1989 m. Lietuvos TSR Pilietybės įstatymą.

Taigi Lietuvos Respublika kitaip nei Latvija ir Estija pasinaudojo savo teise nustatyti piliečių ratui, tačiau tai nereiškia, kad buvo paneigtas Lietuvos Respublikos pilietybės tęstinumas¹⁵⁷, ką įrodo teisės į pilietybę neribotą laiką išsaugojimas *de jure* piliečiams¹⁵⁸.

4. Bendrieji pilietybės principai ir Lietuvos Respublikos teisė

Bendrieji pilietybės principai – tai pagrindinės idėjos, kuriomis vadovaujantis reglamentuojami pilietybės santykiai, t.y. pilietybės įgijimas, netekimas, išlaikymas ir atgavimas; tai tokios nuostatos, kuriomis turi vadovautis valstybės, reguliuodamos pilietybės santykius, tam, kad tarptautinėje teisėje būtų pripažinti asmenys atitinkamos valstybės piliečiais. Tokia nuostata buvo įtvirtinta 1930 m. Hagos konvencija dėl kai kurių klausimų, susijusių su pilietybės įstatymų kolizija (toliau 1930 m. Hagos konvencija)¹⁵⁹, 1str. (žinoma, minėta konvencija reglamentavo ir kitus su pilietybės santykiais susijusius klausimus). Tačiau nuo 1930 m. Hagos konvencijos priėmimo praėjo daug laiko, per kurį buvo priimta nemažai tarptautinių dokumentų pilietybės santykių reglamentavimo srityje, todėl išskilo poreikis konsoliduoti viename dokumente naujas idėjas, kurios atsirado kaip pilietybės santykių vystymosi tiek nacionalinėje, tiek tarptautinėje teisėje rezultatas. Taigi 1997 m. Europos Tarybos rėmuose buvo pasirašyta Europos konvencija¹⁶⁰ dėl pilietybės, kurioje buvo įtvirtinti šie bendrieji pilietybės principai, t.y. principas dėl valstybės teisės apibrėžti savo piliečių ratą, principai, kuriais remiantis turi būti reglamentuojamas pilietybės įgyjimas, išsaugojimas, netekimas ir grąžinimas, bei nediskriminavimo principas¹⁶¹.

¹⁵⁷ ŽALIMAS, išnaša 54, p. 302

¹⁵⁸ ZIEMELE, išnaša 11, p. 174

¹⁵⁹ 1930 m. Hagos konvencija dėl kai kurių klausimų, susijusių su pilietybės įstatymų kolizija, 1 str. numatė, kad „kiekvienos valstybės reikalas yra įstatymu apibrėžti, kas yra jos piliečiai. Kitos valstybės turi pripažinti šį įstatymą, jei jis atitinka tarptautines konvencijas, tarptautinį paprotį ir visuotinai pripažintus su pilietybe susijusius teisės principus“//Convention on certain questions relating to the conflict of nationality laws. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-11-01]. Prieiga per internetą: http://www.unhcr.org/cgi-bin/txis/vtx/home/opendoc.htm?tbl=RSD_LEGAL&page=research&id=3ae6b3b00

¹⁶⁰ 1997 m. Konvencija, išnaša 7

¹⁶¹ Nors 1997 m. Konvencijoje nediskriminavimo principas įtvirtintas 5 str., o ne 4 str. kaip likusieji pilietybės įgyjimo, netekimo, išsaugojimo bei grąžinimo principai, tačiau nediskriminavimo principas taip pat taikomas, reglamentuojant pilietybės įgyjimo, netekimo, išsaugojimo bei grąžinimo santykius, todėl jis bus analizuojamas kartu su pastaraisiais principais.

1997 m. Konvencija įsigaliojo 2000 m. kovo 1 d. Šiuo metu ją yra pasirašiusios 27 valstybės, o iš jų 16 valstybių yra 1997 m. Konvencijos dalyvės¹⁶². 1997 m. Konvencijos 26 str. numatyta, kad jos nuostatos nepažeidžia galiojančių ar įsigaliosiančių nacionalinės teisės ir įpareigojančių tarptautinių dokumentų nuostatų, pagal kurias asmenims suteikiamos arba būtų suteiktos palankesnės teisės pilietybės srityje, t.y. ši Konvencija neriboja papildomų su pilietybe susijusių teisių, kurios suteikiamos asmenims. Taip pat 1997 m. Konvencija nepažeidžia ir 1963 m. Konvencijos dėl galimybių turėti keletos valstybių pilietybę ribojimo ir karo tarnybos prievolės tuo atveju, kai asmuo turi keletą pilietybių (toliau 1963 m. Konvencija), bei jos protokolų, taip pat kitų įpareigojančių tarptautinių dokumentų taikymo tiek, kiek jie atitinka 1997 m. Konvenciją, valstybių, esančių šios Konvencijos Šalimis, pasirašiusių šiuos įpareigojančius dokumentus, santykių. Todėl valstybės gali būti visų šių dokumentų dalyvėmis¹⁶³.

Pabrėžtina, kad Lietuvos Respublika nėra šios Konvencijos dalyvė, tačiau ja rėmėsi LR Konstitucinis Teismas¹⁶⁴, taip pat šioje Konvencijoje įtvirtinti principai sudaro paprotinės tarptautinės teisės¹⁶⁵ dalį, todėl galima teigti, kad tam tikra apimtimi, kiek tai susiję su bendraisiais pilietybės principais, 1997 m. Konvencija yra privaloma Lietuvos Respublikai.

Taigi šiame skyriuje bus pirmiausia nagrinėjami 1997 m. Konvencijoje įtvirtinti bendrieji pilietybės principai, po to bus aptariami kiti pilietybės įgyjimo bendrieji principai, kurie nenumatyti šioje 1997 m. Konvencijoje, bet taip pat pripažinti tarptautinėje teisėje, siekiant išaiškinti minėtųjų principų turinį bei nustatyti, kaip Lietuvos Respublikos teisės aktuose šie principai yra įgyvendinami.

4.1. Valstybės teisė apibrėžti savo piliečių ratą

Pilietybė yra pirma ir labiausiai priklausanti nuo valstybingumo normatyvinė sąvoka, nes ji atsiranda kartu su tam tikros valstybės sukūrimu ir išnyksta, išnykus valstybei.

Iki šiol tarptautinėje teisėje pripažinta, kad valstybė pati nustato savo pilietybės įgyjimo sąlygas¹⁶⁶. Dar 1923 m. Nuolatinis Tarptautinis Teisingumo Teismas konsultacinėje išvadoje¹⁶⁷

¹⁶² Lentelė dėl 1997 m. Europos konvencijos dėl pilietybės pasirašymo ir ratifikavimo. [interaktyvus]. [žiūrėta 2008-03-19]. Prieiga per internetą: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=166&CM=8&DF=3/19/2008&CL=ENG>

¹⁶³ 1997 m. Europos Konvencijos dėl Pilietybės Aiškinamojo rašto 137 - 139 punktai, išnaša 16

¹⁶⁴ LR Konstitucinio Teismo nutarimas, išnaša 4

¹⁶⁵ Apie bendrųjų pilietybės principų teisinį statusą plačiau bus išdėstyta šiame skyriuje, kiekvieną principą analizuojant atskirai.

¹⁶⁶ R. Donner taip pat pritaria šiai nuomonei. DONNER, išnaša 19, p. 16-17

¹⁶⁷ 1923 m. Nuolatinio Tarptautinio Teisingumo Teismo konsultacinė išvada Dekretų dėl pilietybės, priimtų Tunise ir Maroke, byloje. [interaktyvus]. [žiūrėta 2007-11-07]. Prieiga per internetą: http://www.icj-cij.org/pcij/serie_B/B_04/Decrets_de_nationalite_promulgues_en_Tunisie_et_au_Maroc_Avis_consultatif_1.pdf. 1923 m. rugsėjo 15 d. Nuolatinis Tarptautinis Teisingumo Teismas konsultacinėje išvadoje dėl Lenkijos pilietybės įgijimo išaiškino, kad valstybė turi teisę apibrėžti savo piliečių ratą, tačiau tik atsižvelgiant į jos sudarytas tarptautines sutartis.

išaiškino, kad, atsižvelgiant į tuo metu buvusį tarptautinės teisės lygmenį, pilietybės klausimas priklausė valstybės jurisdikcijai. Kaip jau buvo minėta, toks principas buvo įtvirtintas ir 1930 m. Hagos konvencijoje. Šios konvencijos 1 straipsnis numatė, kad „kiekvienos valstybės reikalas yra įstatymu apibrėžti, kas yra jos piliečiai. Kitos valstybės turi pripažinti šį įstatymą, jei jis atitinka tarptautines konvencijas, tarptautinį paprotį ir visuotinai pripažintus su pilietybe susijusius teisės principus¹⁶⁸“. Toliau 1930 m. Hagos Konvencija nustato, jog, kilus klausimui, ar asmuo turi atitinkamos valstybės pilietybę, reikia spręsti pagal tos valstybės įstatymus¹⁶⁹.

Rengiant 1930 m. Hagos konvenciją, buvo pripažinta, kad pilietybė yra subtilus ir keblus klausimas sureguliuoti, nes ji priklauso valstybės vidaus teisės reguliavimo sričiai. Tačiau, nors vieningai buvo pripažinta, kad pilietybė yra suvereniteto klausimas, buvo suprasta, kad suverenitetas nėra neribotas ir kad riboti gali tarptautinė teisė kaip vienos valstybės išipareigojimų kitai valstybei, apibrėžiant pilietybę, pasekmė¹⁷⁰.

LR Konstitucinis teismas pripažino, kad prireikus valstybės gali su kitomis valstybėmis sudaryti daugiašales ir dvišales sutartis dėl pilietybės. Tačiau įstatymais, taip pat tarptautinėmis sutartimis nustatytas pilietybės teisinis reguliavimas turi *inter alia* atitikti tarptautines konvencijas, paprotinę tarptautinę teisę ir visuotinai pripažintus su pilietybe susijusius teisės principus¹⁷¹.

1997 m. Konvencijos 3 str. taip pat nustatytas principas dėl valstybės teisės apibrėžti savo piliečių ratą, tačiau 1997 m. Konvencijos Aiškinamojo rašto 29 punkte nurodyta, kad besivystant žmogaus teisėms didėja nuomonės, jog valstybė, reglamentuodama pilietybės klausimus, turi atsižvelgti į fundamentalias žmogaus teises, pripažinimas¹⁷². Kaip pavyzdys 1997 m. Konvencijos Aiškinamajame rašte pateikiama Amerikos žmogaus teisių teismo

[interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-11-07]. Prieiga per internetą: http://www.icj-cij.org/pcij/serie_B/B_07/01_Acquisition_de_la_nationalite_polonaise_Avis_consultatif.pdf

¹⁶⁸ V. Vadapalas teigia, jog visuotinai pripažinti pilietybės teisės principai yra paprotinės tarptautinės teisės dalis. VADAPALAS, V.; *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2006, p. 318. A. Randelzhofer mano, kad 1930 m. Hagos Konvencijos 1 str. yra paprotinė tarptautinės teisės norma, nes susiformavęs toks požiūris, be to, valstybių praktika, tarptautinių ir nacionalinių teismų, tribunolų sprendimai, taip pat teisininkų požiūris pripažįsta, kad pilietybės klausimai priklauso valstybės nacionalinei teisei reguliuoti, bet turi būti atsižvelgiama į tarptautinius valstybės išipareigojimus. Kitos valstybės gali nepripažinti kriterijų, kuriais remiantis valstybė suteikia pilietybę asmeniui, bet pilietybės suteikimo teisėtumas nacionalinės teisės lygmeniu nėra kaip nors ribojamas tarptautinės teisės. RANDELZHOFER, išnaša 26, p.502

¹⁶⁹ 1930 m. Hagos konvencijos 2 str., išnaša 159

¹⁷⁰ Tokiai nuomonei pritaria I. BROWNLIE, išnaša 52, p. 373 – 375, R. DONNER, išnaša 19, p. 29, BUERGENTHAL, MAIER, išnaša 15, p. 163, ZIEMELE, išnaša 11, p. 387. Tokia pozicija išdėstyta ir Venecijos komisijos pranešime, išnaša 17, p. 18

¹⁷¹ LR Konstitucinio Teismo nutarimas, išnaša 4

¹⁷² Tokiai nuomonei pritaria T. Faist, kuris teigia, kad būdai, kuriais valstybės reguliuoja pilietybės klausimus jau nebeprisklaido išimtinei valstybės kompetencijai, nes jie yra priklausomi nuo valstybės išipareigojimų užtikrinti žmogaus teises. FAIST, T.; *Multiple citizenship in a globalising world: the politics of dual citizenship in comparative perspective*. School of International Migration and Ethnic Relations Malmö University, 2004, p. 12

konsultacinė išvada, kurioje teigiama, kad „teisė į pilietybę yra prigimtinė teisė, pripažinta tarptautinės teisės ir valstybės kompetencija reguliuoti pilietybės klausimus yra apribota jų išipareigojimų užtikrinti visišką žmogaus teisių apsaugą“¹⁷³.

Valstybės teisės apibrėžti savo piliečių ratą išsamiai aptarė ir pagrindė Tarptautinės teisės komisijos Specialusis pranešėjas V. Mikulka, kuris taip pat pripažino valstybės teisę apibrėžti piliečių ratą, nes toks principas buvo įtvirtintas Nuolatinio Tarptautinio Teisingumo Teismo 1923 m. konsultacinėse išvadose dėl Tuniso - Maroko dekretų bei Lenkijos pilietybės įgijimo, 1930 m. Hagos Konvencijoje bei pakartotas 1955 m. Tarptautinio Teisingumo Teismo Nottembohm'o byloje¹⁷⁴. V. Mikulka pripažįsta, kad tarptautinės teisės vaidmuo pilietybės klausimų srityje apsiriboja žmogaus teisių apsauga bei valstybių tarpusavio kompetencijos ribų nustatymu. Bet kokiu atveju tarptautinė teisė nepakeičia nacionalinės teisės, nustatant, kas yra atitinkamos valstybės piliečiai¹⁷⁵.

Taigi šiuolaikinė tarptautinė teisė palieka plačią veikimo laisvę valstybėms pačioms nustatyti sąlygas pilietybei įgyti, tačiau ši teisė nėra absoliuti - ją riboja tarptautinė teisė, ir ypač žmogaus teisės bei standartai. Todėl, nors ir Lietuvos Respublikos teisės aktuose nėra nuostatos, leidžiančios nepripažinti kitos valstybės pilietybės tuo pagrindu, kad pilietybės suteikimas prieštarauja tarptautinei teisei, bet, atsižvelgiant į tai, kad valstybės teisė apibrėžti savo piliečių ratą nėra absoliuti ir šią teisę riboja tarptautinės konvencijos, tarptautiniai papročiai bei visuotinai pripažinti su pilietybe susiję teisės principai, bei į tai, kad šis principas yra paprotinės tarptautinės teisės dalis, darytina išvada, kad, vadovaujantis LR Konstitucijos 135 str. 1 d., pagal kurią „Lietuvos Respublika, įgyvendindama užsienio politiką, vadovaujasi visuotinai pripažintais tarptautinės teisės principais ir normomis <...>“, galima nepripažinti kitos valstybės suteiktos asmeniui pilietybės, jei toks pilietybės suteikimas prieštarauja tarptautinei teisei.

4.2. Bendrieji pilietybės įgyjimo, netekimo, išsaugojimo ir grąžinimo principai

1997 m. Konvencijos 4 ir 5 straipsniuose įtvirtinti šie principai:

1. kiekvienas asmuo turi teisę į pilietybę;
2. būtina vengti bepilietybės;
3. negalima savavališkai atimti iš bet kurio asmens pilietybės;

¹⁷³ Europos Konvencijos dėl Pilietybės Aiškinamojo rašto 29 p., išnaša 16

¹⁷⁴ Tarptautinis Teisingumo Teismas nustatė, kad valstybė negali reikalauti, jog kitos valstybės pripažintų pirmosios valstybės nustatytąsias pilietybės įgijimo taisykles, nebent tos taisyklės nustatytų pilietybės įgyjimą, atsižvelgiant į asmens tikrą ryšį su valstybe. Nottebohm'o byla, išnaša 14

¹⁷⁵ V. Mikulka, išnaša 18, p. 38 - 39

4. piliečio ar piliētės santuokos sudarymas / nutraukimas su užsieniečiu ar užsieniete, taip pat vieno iš sutuoktinių pilietybės pakeitimas santuokos metu savaime nekeičia kito sutuoktinio pilietybės;
5. nediskriminavimas.

Pasak V. Vadapalo¹⁷⁶, draudimo savavališkai atimti iš bet kurio asmens pilietybę principas ir principas, kad piliečio ar piliētės santuokos sudarymas/nutraukimas su užsieniečiu ar užsieniete, taip pat vieno iš sutuoktinių pilietybės pakeitimas santuokos metu savaime nekeičia kito sutuoktinio pilietybės yra visuotinai pripažinti pilietybės teisės principai, o teisės į pilietybę bei bepilietybės vengimo principai¹⁷⁷ yra tik rekomendacijos tol, kol nekonkretizuoti privalomuose nacionalinės ar tarptautinės teisės aktuose¹⁷⁸. Todėl, atsižvelgiant į tai, kad kitos valstybės pirmosios valstybės teisę reglamentuoti pilietybės klausimus pripažįsta tiek, kiek ji atitinka tarptautines konvencijas, paprotinę tarptautinę teisę ir teisės principus, paprastai sietinus su pilietybe, galima daryti išvadą, kad net ir tuo atveju, jei valstybė nėra 1997 m. Konvencijos dalyvė, ji privalo laikytis joje įtvirtintų minėtų principų kaip paprotinės tarptautinės teisės, o nesilaikymo atveju kitos valstybės nepripažins valstybės teisės nustatyti savo piliečių ratą¹⁷⁹.

4.2.1. Kiekvienas asmuo turi teisę į pilietybę

1997 m. Konvencijos 4 str. a punkte numatytas principas, jog kiekvienas asmuo turi teisę į pilietybę. Šios Konvencijos Aiškinamajame rašte¹⁸⁰ nurodyta, kad ši teisė pirmą kartą buvo numatyta 1948 m. Deklaracijos¹⁸¹ 15 straipsnyje, o 1989 m. Juntinių Tautų Vaiko teisių konvencijoje¹⁸² (toliau 1989 m. Konvencija) tokia teisė numatyta ir vaikui.

Taigi pagal Tarptautinės teisės komisijos pranešimą¹⁸³, 1948 m. Deklaracijos 15 str. numatytą teisę sudaro trys elementai: asmens teisė į pilietybę (tikslas - išvengti bepilietybės¹⁸⁴); draudimas

¹⁷⁶ VADAPALAS, išnaša 22, p. 318

¹⁷⁷ Teisės į pilietybę ir bepilietybės vengimo principai yra glaudžiai tarpusavyje susiję, nes teisė į pilietybę yra pozityvi formuluotė pareigos vengti bepilietybės atvejų.

¹⁷⁸ I. Ziemele abejoja dėl to, ar kiekvieno asmens teisės į pilietybę ir bepilietybės vengimo principai yra paprotinės tarptautinės teisės dalis (ZIEMELE, išnaša 11, p. 197), nes, „nors jie numatyti svarbiose tarptautinėse žmogaus teisių sutartyse, tačiau šių sutarčių nuostatos dažnai būna neaiškios arba tarptautinių sutarčių gali neratifikuoti ar neprisijungti Europos Tarybos valstybės narės“. Tačiau 1997 m. Konvencijos Aiškinamojo rašto 33 punkte pripažįstama, kad bepilietybės vengimo principas yra paprotinės tarptautinės teisės dalis, nes šis principas numatytas 1961 m. Konvencijoje dėl bepilietybės mažinimo, o 1954 m. Konvencijoje dėl pilietybės neturinčių asmenų statuso preambulėje išreikštas susirūpinimas dėl asmenų be pilietybės statuso ir pageidavimas pagerinti jų padėtį tarptautinių mastu rodo, kad bepiliečių asmenų statuso klausimas tarptautinėje mastu buvo aktualus, kad buvo siekiama spręsti tokio asmenų statuso keliamas problemas. 1954 m. Konvencijoje dėl pilietybės neturinčių asmenų statuso, *Žmogaus teisės: tarptautinių dokumentų rinkinys*. Vilnius: Mintis, 1991, p. 207 - 221

¹⁷⁹ 1997 m. Konvencijos 3 str. 2 d. Kaip jau buvo minėta poskyryje „Valstybės teisė apibrėžti savo piliečių ratą“ ši norma yra paprotinės tarptautinės teisės dalis.

¹⁸⁰ 1997 m. Konvencijos Aiškinamasis rašto 31 p., išnaša 16

¹⁸¹ 1948 m. Deklaracija, išnaša 124

¹⁸² 1989 m. JT Vaiko teisių konvencija (Valstybės žinios, 1995 Nr. 60-1501)

¹⁸³ ZIEMELE, išnaša 11, p. 279

savavališkai atimti pilietybę iš asmens (1997 m. Konvencijoje šis elementas numatytas kaip atskiras principas) bei asmens teisė pakeisti pilietybę. Pasak I. Ziemele, paskutiniai du elementai galėtų įgyti paprotinės tarptautinės teisės statusą¹⁸⁵.

1966 m. Tarptautiniame pilietinių ir politinių teisių pakte¹⁸⁶ (toliau 1966 m. Paktas) nėra įtvirtinta apskritai teisė į pilietybę, tačiau jo 24 str. 3d. numatyta, kad „kiekvienas vaikas turi teisę įgyti pilietybę“. Valstybė neįpareigojama *suteikti* pilietybę vaikui gimus, bet turi numatyti tokias priemones, kurios užtikrintų, kad vaikui gimus, jis turėtų pilietybę¹⁸⁷.

Pagal 1989 m. Konvencijos 7 str.¹⁸⁸, vaikas turi teisę į pilietybę, o valstybė turi įgyvendinti šią nuostatą pagal savo vidaus teisę, atsižvelgiant į atitinkamus šios srities tarptautinius dokumentus, ypač tuo atveju, jei kitaip vaikas liktų be pilietybės. Be to, 1989 m. Konvencijos 3 str. numato, kad atliekant bet kokius veiksmus, susijusius su vaikais, turi būti atsižvelgta į vaiko interesus. Atsižvelgiant į tai, kad 1989 m. Konvencija buvo ratifikuota daugelio valstybių, siūloma daugelį vaiko teisių, įskaitant ir teisę įgyti pilietybę, laikyti paprotinės tarptautinės teisės dalimi¹⁸⁹.

Taigi pastebima, kad tarptautiniuose dokumentuose daugiau dėmesio skiriama vaiko teisei į pilietybę užtikrinti. Tačiau tai yra savaimė suprantama, nes vaikas yra fiziškai ir psichiškai nesubrendęs asmuo, jam reikia globos ir specialios apsaugos, įskaitant ir teisinę apsaugą.

1997 m. Konvencijoje teisės į pilietybę principas yra kaip pagrindas kitoms šios Konvencijos nuostatoms, o ypač toms, kurios susijusios su vengimu situacijos, kai asmuo neturi pilietybės. 1997 m. Konvencijos Aiškinamajame rašte nurodyta, kad teisė į pilietybę yra pozityvi pareiga valstybei, atsižvelgiant į Konvencijos 3 str.¹⁹⁰, reglamentuojant pilietybės klausimus, vengti tokio reglamentavimo, kurio rezultatas būtų bepilietybė. Taigi egzistuoja teisės į pilietybę pripažinimas, o valstybė apibrėžia asmens teisę į konkrečią pilietybę. Ir nors šis principas 1997 m. Konvencijos kontekste pirmiausia reiškia siekį vengti bepilietybės atvejų, tačiau tik šiuo tikslu neapsiriboja.

1997 m. Konvencijos 4 str. pateiktas teisės į pilietybę principas yra abstraktus, tačiau kiti minėtos Konvencijos straipsniai atskleidžia šio principo turinį. Taigi šis principas reiškia, kad teisę įgyti pilietybę *ex lege* gali valstybės, šios Konvencijos Šalies, teritorijoje rasti

¹⁸⁴ ZIEMELE, išnaša 11, p. 279

¹⁸⁵ ZIEMELE, išnaša 11, p. 281

¹⁸⁶ 1966 m. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas (Valstybės žinios, 2002, Nr. 77-3288)

¹⁸⁷ ZIEMELE, išnaša 11, p. 282

¹⁸⁸ 1989 m. Konvencija, išnaša 182

¹⁸⁹ ZIEMELE, išnaša 11, p. 283

¹⁹⁰ dėl valstybės kompetencijos nustatyti savo piliečių ratą

pamestinukai¹⁹¹, kurie priešingu atveju būtų asmenimis be pilietybės, tai pat vaikai, kurių vienas iš tėvų yra valstybės pilietis vaiko gimimo metu (išimtys gali būti numatytos vidaus teisėje, jei vaikas gimsta už valstybės teritorijos ribų). Taip pat valstybė turi numatyti vidaus teisėje galimybę įgyti pilietybę vaikams, gimusiems jos teritorijoje ir gimimu neįgijusiems kitos valstybės pilietybės. Tokiu atveju pilietybė gali būti įgyta gimus *ex lege* arba pateikus prašymą vidaus teisės nustatyta tvarka. 1997 m. Konvencija numato, kad valstybė gali nustatyti sąlygą prašymui pateikti, t.y. reikalavimas vaikui gyventi nuolat ir teisėtai valstybės teritorijoje tam tikrą laiką, kuris negali viršyti penkerių metų. Taip pat svarbu pažymėti, kad sąvoka „vaikas“ suponuoja dar vieną kriterijų šios nuostatos taikymui, t.y. bepilietis asmuo, kuris kreipiasi dėl pilietybės įgyjimo, turi būti iki 18 metų amžiaus. Jei vaikas atitinka šias sąlygas, jam pilietybė privalo būti suteikta¹⁹².

Principas „kiekvienas asmuo turi teisę į pilietybę“ reiškia ir tai, kad teisėtai ir nuolat valstybėje gyvenantys asmenys turi turėti galimybę būti natūralizuoti, o gyvenimo toje valstybėje terminas kaip sąlyga pateikti prašymą turi būti ne ilgesnis kaip 10 metų. Kitiems 1997 m. Konvencijos 6 str. 4 d. numatytiems asmenims (sutuoktiniams, konkrečios valstybės piliečių įvaikintiems vaikams, asmenims be pilietybės ir oficialų pabėgėlio¹⁹³ statusą turintiems asmenims, teisėtai ir nuolat gyvenantiems valstybės teritorijoje ir kitiems) nustatytos palankesnės sąlygos įgyti valstybės pilietybę, tačiau valstybei nėra numatytas griežtas įpareigojimas suteikti pilietybę šiems asmenims. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad asmenys, kurie sąmoningai tapo bepiliečiais, nepatenka į šio straipsnio reguliavimo sritį ir jiems pilietybė palankesnėmis sąlygomis gali būti neteikiama.

Taigi toks šio principo turinys pateikiamas 1997 m. Konvencijoje ir jos Aiškinamajame rašte. LR Pilietybės įstatyme¹⁹⁴ taip pat yra nuostatų, kurios įgyvendina šį principą. Pavyzdžiui, 11 str. numato, kad Lietuvos Respublikos teritorijoje rastas vaikas, kurio abu tėvai nežinomi, laikomas gimusiu Lietuvos Respublikos teritorijoje ir yra Lietuvos Respublikos pilietis, jeigu nepaaiškėja aplinkybės, dėl kurių vaikas įgytų kitokį statusą; 8 str. nustato, kad vaikas, kurio abu tėvai jo gimimo metu buvo Lietuvos Respublikos piliečiai, yra Lietuvos Respublikos pilietis, nesvarbu, ar jis gimė Lietuvos Respublikos teritorijoje, ar už jos ribų; 9 str. nustatyta, kad jei vaiko tėvai turi ne tą pačią pilietybę ir vaiko gimimo metu vienas iš jų buvo Lietuvos Respublikos pilietis,

¹⁹¹ Pamestinukas – naujagimis, kuris rastas paliktas valstybės teritorijoje ir kurio tėvai ar jų pilietybė nežinomi, jei nepritaikius teisės į pilietybę principo, jis liktų bepiliečiu. 1997 m. Konvencijos Aiškinamojo rašto 48 p., išnaša 16

¹⁹² 1997 m. Konvencijos Aiškinamojo rašto 50 p., išnaša 16

¹⁹³ Terminas „oficialus pabėgėlis“ reiškia net tik tuos pabėgėlius pagal 1951 m. Ženevos konvenciją dėl pabėgėlių statuso ir jos 1967 m. Protokolą, bet taip pat ir tuos, kuriuos valstybė pripažįsta kaip pabėgėlius. 1997 m. Konvencijos Aiškinamojo rašto 56 p., išnaša 16

¹⁹⁴ LR Pilietybės įstatymas, išnaša 8

vaikas yra Lietuvos Respublikos pilietis, tačiau tik su sąlyga, kad jis gimė Lietuvos Respublikos teritorijoje. O jeigu vaiko tėvai turi ne tą pačią pilietybę ir vaiko gimimo metu vienas iš jų buvo Lietuvos Respublikos pilietis, tai vaiko, gimusio už Lietuvos Respublikos ribų, pilietybė, iki jam sukaks 18 metų, gali būti nustatoma pagal tėvų susitarimą. Taip pat jei vaikas, kurio vienas iš tėvų vaiko gimimo metu buvo Lietuvos Respublikos pilietis, o kitas buvo asmuo be pilietybės arba nežinomas, yra Lietuvos Respublikos pilietis neatsižvelgiant į vaiko gimimo vietą.

1997 m. Konvencija numato, kad asmenys, kurie teisėtai ir nuolat gyvena valstybės teritorijoje, turėtų turėti galimybę būti natūralizuoti, o terminas teisėto ir nuolatinio gyvenimo valstybėje pilietybei įgyti nebūtų ilgesnis nei dešimt metų.

LR Pilietybės įstatymo 12 str. numato pilietybės suteikimo sąlygas, kurias atitikus, pilietybė *gali būti* suteikta. Tarp tokių sąlygų yra ir 1997 m. Konvenciją atitinkanti sąlyga, jog asmeniui, nuolat ir teisėtai gyvenančiam valstybės teritorijoje, terminas pilietybei įgyti yra dešimt metų, t.y. LR Pilietybės įstatyme numatytas pagal minėtą Konvenciją ilgiausias galimas terminas. Tačiau svarbu pažymėti, kad asmeniui, kuris atitinka numatytąsias sąlygas, pilietybė teikiama, atsižvelgiant į Lietuvos Respublikos interesus. Tačiau tai nepažeidžia 1997 m. Konvencijos nuostatų, nes joje nustatyta, kad valstybė turi *suteikti galimybę* šiai asmenų grupei įgyti pilietybę, o ne privalo suteikti pilietybę, tad šiuo aspektu LR Pilietybės įstatymas atitinka 1997 m. Konvenciją.

1997 m. Konvencija taip pat numato tam tikras asmenų grupes, kurioms pilietybė turėtų būti suteikta palankesnėmis sąlygomis. Šioms asmenų grupėms palankesnės sąlygos nustatomos todėl, kad būtų išvengta bepilietybės atveju. O asmenų grupės yra šios:

➤ **sutuoktiniai**

Pagal LR Pilietybės įstatymo 14 str. Lietuvos Respublikos piliečiai, kurių sutuoktiniams palankesnėmis sąlygomis suteikiama pilietybė, skirstomi į kelias grupes:

1. Lietuvos Respublikos piliečius – tremtinius, politinius kalinius ar jų vaikus, gimusius tremtyje;
2. likusius Lietuvos Respublikos piliečius.

Pirmosios grupės Lietuvos Respublikos piliečių sutuoktiniams pilietybė suteikiama, jei jie susituokę persikelia nuolat gyventi į Lietuvos Respubliką ir pastaruosius penkerius metus bendrai su sutuoktiniu gyvena Lietuvos Respublikos teritorijoje, taip pat prašymo pateikimo metu nuolat gyvena Lietuvoje, išlaiko LR Konstitucijos pagrindų egzaminą, yra asmuo be pilietybės arba yra pilietis tokios valstybės, pagal kurios įstatymus Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimo atveju prarandama tos valstybės pilietybė, ir raštu praneša apie savo sprendimą atsisakyti turimos kitos valstybės pilietybės, kai jam bus suteikta Lietuvos

Respublikos pilietybė. O antrosios grupės piliečių sutuoktiniams sąlygų daugiau, t.y. be sąlygų, numatytų pirmosios grupės piliečių sutuoktiniams, yra dar sąlygos išlaikyti valstybinės kalbos egzaminą bei neatitikti sąlygų, dėl kurių pilietybė neteikiama¹⁹⁵, taip pat santuokoje su Lietuvos Respublikos piliečiu bendrai gyventi Lietuvos Respublikos teritorijoje pastaruosius septynerius metus. O jei asmeniui, pragyvenusiam Lietuvos Respublikoje susituokus su Lietuvos Respublikos piliečiu daugiau kaip vienus metus, jo sutuoktinis miršta, Lietuvos Respublikos pilietybė gali būti suteikiama, jam pragyvenus Lietuvos Respublikos teritorijoje penkerius metus, jei jis atitinka kitus antrosios grupės piliečių sutuoktiniams keliamus reikalavimus.

- vaikai, kurių vienas iš tėvų yra atitinkamos valstybės pilietis ir kai vaikas gimsta už vieno iš tėvų pilietybės valstybės teritorijos ribų

LR Pilietybės įstatymo 9 str. 2 d. numatyta, kad jeigu vaiko tėvai turi ne tą pačią pilietybę ir vaiko gimimo metu vienas iš jų buvo Lietuvos Respublikos pilietis, tai vaiko, gimusio už Lietuvos Respublikos ribų, pilietybė, iki jam sukaks 18 metų, gali būti nustatoma pagal tėvų susitarimą.

- vaikai, kurių vienas iš tėvų pateikė prašymą įgyti valstybės pilietybę arba ją įgijo

LR Pilietybės įstatymo 23 str. numatyta, kad jeigu Lietuvos Respublikos piliečiu tampa vienas iš tėvų, o antrasis lieka kitos valstybės piliečiu, jų vaikas gali įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę, jei to raštu prašo abu vaiko tėvai. Jeigu vaiko tėvai išsituokę, vaikas gali įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę, jei to raštu prašo įgijęs Lietuvos Respublikos pilietybę vienas iš tėvų, pas kurį teismo sprendimu liko gyventi vaikas arba pas kurį vaikas faktiškai nuolat gyvena. O jeigu Lietuvos Respublikos piliečiu tampa vienas iš tėvų, o kitas lieka asmeniu be pilietybės, jų vaikas gali įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę, jei to raštu prašo įgijęs Lietuvos Respublikos pilietybę vienas iš tėvų. Jeigu Lietuvos Respublikos piliečiu tapo vienas iš tėvų, tačiau mirė, o kitas lieka asmeniu be pilietybės, jų vaikas gali įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę, jei to raštu prašo vaiko turimas vienintelis iš tėvų.

Vienas iš tėvų įgyti pilietybę gali ir išimties tvarka. Tada taikoma LR Pilietybės įstatymo 16 str. 3 d., kurioje numatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimas išimties tvarka savaime

¹⁹⁵ Sąlygos, dėl kurių pilietybė neteikiama, numatytos LR Pilietybės įstatymo 13 str.: Lietuvos Respublikos pilietybė neteikiama asmenims, kurie: 1) rengėsi, kėsinosi ar padarė tarptautinius nusikaltimus, numatytus Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse arba tarptautinėje paprotinėje teisėje, tokius kaip: agresija, genocidas, nusikaltimai žmoniškumui, karo nusikaltimai; 2) rengėsi, kėsinosi ar padarė nusikalstamas veikas prieš Lietuvos Respubliką; 3) iki atvykimo gyventi į Lietuvos Respubliką kitoje valstybėje buvo teisti laisvės atėmimo bausme už tyčinį nusikaltimą, už kurį baudžiamąją atsakomybę nustato ir Lietuvos Respublikos įstatymai, arba buvo Lietuvoje bausmi už tyčinį nusikaltimą, už kurį numatoma laisvės atėmimo bausmė; 4) įstatymų nustatyta tvarka neturi teisės gauti leidimo gyventi Lietuvos Respublikoje, išnaša 8

nesukelia teisinių pasekmių pilietybę įgijusio asmens šeimos nariams. Tačiau ši nuostata netaikoma pilietybę įgijusio asmens nepilnamečiam vaikui, kuris yra asmuo be pilietybės. Taigi tokiu atveju nepilnamečio vaiko, kuris yra asmuo be pilietybės, Lietuvos Respublikos pilietybės klausimas sprendžiamas pagal LR Pilietybės įstatymo 23 str. reikalavimus.

Taigi LR Pilietybės įstatymas numato labai palankias sąlygas įgyti pilietybę vaikams, kai vienas iš tėvų įgijo Lietuvos Respublikos pilietybę. Tokiu atveju tereikia arba abiejų tėvų prašymo, arba vieno iš tėvų prašymo, esant atitinkamoms aplinkybėms. Tačiau minėtame įstatyme nėra numatyta atvejų, kad vaikas galėtų įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę, jei vienas iš tėvų tik pateikė prašymą įgyti pilietybę. Šiuo atveju reikia laukti, kol vienas iš tėvų įgis pilietybę.

➤ įvaikinti vaikai

Atskirai LR Pilietybės įstatyme nėra kalbama apie įvaikintų vaikų pilietybę. Tik LR Pilietybės įstatymo 22 str. 2 d. pasakyta, jog tėviai prilyginami tėvams, o įvaikiai – vaikams. Taigi įvaikintų vaikų pilietybės klausimai bus sprendžiami taip pat kaip ir biologinių vaikų. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad paprastai valstybių teisės aktuose yra pripažįstama, nors su tam tikrais pakeitimais, kad nepilnametis gauna tėvių pilietybę¹⁹⁶.

➤ asmenys, kurie gimė valstybės teritorijoje ir teisėtai bei nuolat joje gyvena

Tai daugiausia antros trečios kartos migrantai, kurie gimė svečioje šalyje ir labiau linkę integruotis į visuomenę, ir dėl šios priežasties jiems turėtų būti numatytos palankesnės sąlygos įgyti pilietybę. Tačiau tiesiogiai teisės normų, nustatančių sąlygas jiems įgyti pilietybę, LR Pilietybės įstatyme nėra. Taigi jų pilietybės klausimas sprendžiasi jų tėvų pilietybės kontekste. O tuo atveju, jei vaikas yra bepiliėtis (pavyzdžiui, dėl to, kad pagal jo tėvo/abiejų tėvų pilietybės valstybės įstatymus, jis negauna pilietybės), tai klausimas dėl tokio vaiko pilietybės lieka atviras, nes LR Pilietybės įstatymas tokios situacijos nereglamentuoja. Tokią situaciją išspręsti būtų galima pagal LR Pilietybės įstatymo 23 str., jei bent vienas iš tėvų įgytų Lietuvos Respublikos pilietybę. Tačiau jei abu tėvai bepiliečiai, tai būtų taikomas LR Pilietybės įstatymo 10 str., pagal kurį asmenų be pilietybės, nuolat gyvenančių Lietuvoje, vaikas, gimęs Lietuvos Respublikos teritorijoje, įgyja Lietuvos Respublikos pilietybę.

➤ asmenys, tam tikrą laikotarpį teisėtai ir nuolat gyvenantys valstybės teritorijoje, iki jiems sukanka 18 metų

¹⁹⁶ BROWNLIE, išnaša 52, p. 382

Ši asmenų grupė irgi priklauso antros trečios kartos migrantams. LR Pilietybės įstatymas jų neišskiria ir palankesnių sąlygų nenustato.

➤ asmenys be pilietybės

LR Pilietybės įstatyme nėra nuostatų, kurios numatytų palankesnes sąlygas šios grupėms asmenims įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę, išskyrus asmenų be pilietybės, nuolat gyvenančių Lietuvoje, vaikus, gimusius Lietuvos Respublikos teritorijoje, kurie įgyja Lietuvos Respublikos pilietybę. Visiems likusiems asmenims be pilietybės taikoma įprastinė tvarka, t.y. natūralizacija.

➤ oficialų pabėgėlio statusą turintys asmenys, kurie teisėtai ir nuolat gyvena valstybės teritorijoje

LR Pilietybės įstatymo 12 str. 4 d. numatyta, kad pabėgėliui¹⁹⁷ įgyti pilietybę netaikomas reikalavimas būti bepiliečiu ar piliečiu valstybės, pagal kurios įstatymus Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimo atveju prarastų tos valstybės pilietybę, ir raštu praneštų apie savo sprendimą atsisakyti turimos kitos valstybės pilietybės, kai jam bus suteikta Lietuvos Respublikos pilietybė.

Taigi, nors Lietuvos Respublika ratifikavo 1989 m. JT Vaiko teisių konvenciją, tačiau įsipareigojimo gerbti ir garantuoti vaiko į teisę į pilietybę laikosi ne visa apimtimi tuo atžvilgiu, kad vaikui gimus Lietuvos Respublikos teritorijoje ir neįgijus kitos valstybės pilietybės, jis lieka bepiliečiu, nes LR Pilietybės įstatymas nenumato galimybės įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę.

Teisės į pilietybę principas, kuris yra numatytas ir 1948 m. Deklaracijoje¹⁹⁸, ir 1997 m. Konvencijoje, taip pat neįgyvendinamas pagal LR Pilietybės įstatymą tuo aspektu, kad asmenims, kurie tam tikrą laikotarpį teisėtai ir nuolat gyvena Lietuvos Respublikos teritorijoje,

¹⁹⁷ Pabėgėlis – užsienietis, kuriam šio įstatymo nustatyta tvarka suteiktas pabėgėlio Lietuvos Respublikoje statusas (2str. 18 d.), o toks statusas suteikiamas asmeniui, kuris dėl visiškai pagrįstos baimės būti persekiojamas dėl rasės, religijos, tautybės, priklausymo tam tikrai socialinei grupei ar dėl politinių įsitikinimų yra už valstybės, kurios pilietis jis yra, ribų ir negali ar bijo naudotis tos valstybės gynyba arba neturi atitinkamos užsienio valstybės pilietybės, yra už valstybės, kurioje buvo jo nuolatinė gyvenamoji vieta, ribų ir dėl išvardytų priežasčių negali ar bijo į ją grįžti, jeigu nėra priežasčių, dėl kurių pabėgėlio statusas neteikiamas (86 str.). LR Įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties, išnaša 9

¹⁹⁸ Nors 1948 m. Deklaracija buvo priimta JT Generalinės Asamblėjos rezoliucija, o visos Generalinės Asamblėjos rezoliucijos (išskyrus rezoliucijas dėl biudžeto bei procedūrų) yra rekomendacinio pobūdžio, tačiau tarptautinė teisinė praktika ir teisinė opinija suteikė rekomendacinėms normoms privalomąjį pobūdį. VADAPALAS, išnaša 22, p. 267. Taip pat 1968 m. Teherano deklaracijos, priimtos Tarptautinės žmogaus teisių konferencijos metu, 2 punkte buvo konstatuota, kad 1948 m. Deklaracija nustato įsipareigojimą visiems tarptautinės bendruomenės nariams. 1968 m. *Teherano deklaracija: Tarptautinės žmogaus teisių konferencijos Baigiamasis aktas // Proclamation of Teheran: Final Act of the International Conference on Human Rights*. U.N. Doc. A/CONF. 32/41 at 3 (1968). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www1.umn.edu/humanrts/instreet/12ptchr.htm>.

iki jiems sukanka 18 metų, taip pat asmenims be pilietybės, išskyrus nuolat gyvenančių Lietuvos Respublikoje bepiliečių asmenų vaikus, gimusius Lietuvos Respublikos teritorijoje, nenumatomos palankesnės sąlygos įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę.

4.2.2. Bepilietybės vengimo principas

A. Randelzhofer¹⁹⁹ teigia, kad bepilietybės atvejai yra nepageidaujami ne tik asmenų, bet ir valstybių. Ir nors bepilietybė neprieštaruja paprotinei tarptautinei teisei, yra daug tarptautinių sutarčių, kurios reguliuoja klausimus dėl bepilietybės atvejų mažinimo ar reguliuoja bepiliečių asmenų statusą, pavyzdžiui, 1930 m. Hagos konvencija (7-9 str., 13-17 str.), 1961 m. JT konvencija dėl bepilietybės mažinimo (toliau 1961 m. Konvencija) (1 str., 8 str., 11 str.), taip pat 1954 m. Konvencija dėl pilietybės neturinčių asmenų statuso (toliau 1954 m. Konvencija). Tačiau šios sutartys yra privalomos tik nedaugeliui valstybių ir jos prie kovos prieš bepilietybę prisideda labai kukliai.

Priešinga nuomonė dėl šio principo teisinio statuso pateikiama 1997 m. Konvencijos Aiškinamajame rašte. Jame teigiama²⁰⁰, kad įpareigojimas vengti bepilietybės tapo paprotinės tarptautinės teisės dalimi²⁰¹, o nuostatas dėl šio principo įgyvendinimo numato 1961 m. Konvencija²⁰². Pavyzdžiui, minėtos Konvencijos 1 str. numatyta, kad valstybė suteiks pilietybę jos teritorijoje gimusiam asmeniui, kuris priešingu atveju neturėtų pilietybės, pagal gimimo metu galiojusį įstatymą ar pačiam suinteresuotam asmeniui arba jo vardu pagal atitinkamos valstybės įstatymus pateikus pareiškimą; taip pat susitarianči valstybė suteikia pilietybę asmeniui, kuris kitu atveju neturėtų pilietybės ir kuris negali įgyti pilietybės tos susitariančios valstybės, kurios teritorijoje gimė, nes yra viršijęs amžių, kokio reikia pareiškimui paduoti, ar neišgyveno tiek metų, kiek reikalaujama, jei vienas iš tėvų jo gimimo metu turėjo pirmosios nurodytosios susitariančiosios valstybės pilietybę; 2 str. nurodyta, kad pamestinukas, rastas susitariančios valstybės teritorijoje, laikomas pagimdytu šioje teritorijoje tėvų, turinčių šios valstybės pilietybę; 8 str. numatyta, kad valstybė neatima iš asmens jo pilietybės, jei pastarasis tokiu atveju liktų be pilietybės, išskyrus, jei pilietybė buvo įgyta apgaulės ar neteisingo išaiškinimo būdu arba pilietybės neteko asmuo dėl to, kad įgyjęs užsienio valstybės pilietybę

¹⁹⁹ RANDELZHOFER, išnaša 26, p. 508 - 509

²⁰⁰ 1997 m. Konvencijos Aiškinamojo rašto 33 p., išnaša 16

²⁰¹ A. M. Boll abejoja, kad principas vengti bepilietybės atvejų yra tarptautinės teisės nustatytas ribojimas, kurio turi laikytis valstybės, įtvirtindamos pilietybės netekimo pagrindus, ir ar apskritai yra tarptautinės teisės ribojimai, valstybėms nustatant pilietybės netekimo pagrindus, nes normos dėl bepilietybės yra neaiškios, sudaro tarptautinėje teisėje spragų. 1961 m. Konvencijoje lyg ir sutarta, kad pilietybės atėmimas neturėtų reikšti asmens palikimo be pilietybės, tačiau šiai nuostatai taikoma išimtis dėl natūralizuotų asmenų bei tų, kurie gimė už valstybės teritorijos ribų. BOLL, išnaša 5, p. 103

²⁰² 1961 m. Konvencija dėl bepilietybės mažinimo. *Žmogaus teisės: tarptautinių dokumentų rinkinys*. Vilnius: Mintis, 1991, p. 197 – 206.

asmuo užsienyje be pertraukos išgyvena ne mažiau kaip septynerius metus, su sąlyga, kad nepraneša atitinkamoms institucijoms apie tai, kad nori išlaikyti pilietybę bei kt. priešastys²⁰³.

Asmeniu be pilietybės laikomas toks asmuo, kuris nėra nei vienos valstybės pilietis pagal jos galiojančią nacionalinę teisę²⁰⁴. Todėl tik *de jure*, o ne *de facto* asmenys be pilietybės patenka į 1997 m. Konvencijos reglamentavimo sritį. Tokiems asmenims, pagal 1997 m. Konvencijos Aiškinamąjį raštą²⁰⁵, priskiriami ir pabėgėliai.

Bepilietybės vengimo principo tikslas yra apsaugoti teisę į pilietybę, užkertant kelią bepilietybei, nes asmeniui tapus bepiliečiu, jis netenka tam tikrų teisių, kas gali lemti, jog asmuo apskritai taps pabėgėliu. Todėl 1997 m. Konvencija įtvirtina nuostatas, kad būtų išvengta šios nepageidautinos situacijos.

1997 m. Konvencijos 7 str. 3 d. numato, kad valstybė savo vidaus teisėje gali numatyti pilietybės netekimą, jei asmuo įgijo pilietybę apgaulės būdu, pateikiant melagingą informaciją arba nuslepiant kokius nors svarbius duomenis apie save²⁰⁶, nepaisant to, kad tokiu atveju asmuo liks be pilietybės, o kitais 7 str. 1 d. numatytais atvejais²⁰⁷ negali numatyti pilietybės netekimo, jei asmuo, netekęs šios valstybės pilietybės, liktų bepilietis.

1997 m. Konvencijos 7 str. 2 ir 3 d. nustatyta, kad valstybė negali numatyti atvejo, jog vaikas praranda pilietybę, jei jo tėvai neteko pilietybės dėl to, kad savanoriškai įstojo kitos valstybės karinėn tarnybon ar iš esmės pažeidė valstybės gyvybinius interesus. Tačiau net ir kitais pirmoje dalyje numatytais atvejais, išskyrus, kai tėvai įgijo pilietybę apgaulės būdu, pateikdami melagingą informaciją arba nuslepiant kokius nors svarbius duomenis apie save (1997 m. Konvencijos Aiškinamajame rašte²⁰⁸ nurodyta, kad tokiu atveju bepilietybė toleruojama ne tik

²⁰³ Plačiau žiūrėti 1961 m. Konvencijos 2, 4, 6, 7 str., išnaša 202, p.197 - 202

²⁰⁴ 1954 m. Konvencija dėl bepiliečių asmenų statuso 1 str., išnaša 178

²⁰⁵ 1997 m. Konvencijos Aiškinamojo rašto 33 p., išnaša 16

²⁰⁶ 1997 m. Konvencijos Aiškinamojo rašto 63 p., išnaša 16. Tokiu atveju valstybė gali nuspręsti, kad pilietybės suteikimo aktas negalioja *ab initio* arba tokį aktą atšaukti. Tokiai nuomonei pritaria ir L. F. L. Oppenheimas, kuris nurodo, kad pilietybės atėmimo pagrindais yra ne tik „melagingų duomenų pateikimas, kreipiantis dėl pilietybės suteikimo, bet ir darbas kitos valstybės civilinėje ar karinėje tarnyboje be pilietybės valstybės leidimo, valstybės išdavimas, pabėgimas iš ginkluotųjų pajėgų, gyvenimas užsienyje tam tikrą laikotarpį, kitos valstybės pilietybės gavimas. Šiais atvejais pilietybės netekimas neprieštarauja tarptautinei teisei, tačiau tarptautinė teisė taip pat ir nereikalauja, kad, esant šiems pagrindams, pilietybė būtų atimta. Cituota iš BOLL, išnaša 5, p. 103 - 104

²⁰⁷ Atvejai yra šie: savanoriškai įgijo kitos valstybės pilietybę, savanoriškai įstojus kitos valstybės karinėn (bet kokios karinės pajėgos, įskaitant ir ginkluotąsias) tarnybon, iš esmės pažeidus valstybės gyvybinius interesus (veikos, tiesiogiai nukreiptos prieš gyvybinius valstybės interesus, pavyzdžiui, darbas užsienio valstybės slaptajai tarnybai, tačiau į šią veiklų kategoriją nepatenka baudžiamosios veikos), nutraukus faktinius ryšius su valstybe, nuolat gyvenant užsienyje (tik tuo atveju, jei asmuo turi kitą pilietybę, nes priešingu atveju, asmuo liktų bepilietis), nustatčius, kad nepilnamečio vaiko atžvilgiu nėra vykdomos vidaus teisės numatytos sąlygos, kuriomis remiantis šis vaikas įgijo *ex lege* valstybės pilietybę, įvaikinus, jeigu vaikas įgyja arba turi vieno arba abiejų tėvių valstybės pilietybę.

²⁰⁸ 1997 m. Konvencijos Aiškinamojo rašto 77 p., išnaša 16

suaugusiųjų, bet ir vaikų atžvilgiu), tėvams netekus pilietybės, vaikas negali netekti pilietybės, jei tai reikštų, jog jis apskritai lieka bepiliėtis.

1997 m. Konvencijos 8 str. numatyta, kad valstybė neleis atsisakyti jos pilietybės, jei dėl to asmuo liks bepiliėčiu. Prie šio principo įgyvendinimą užtikrinančių nuostatų 1997 m. Konvencijos Aiškinamasis raštas²⁰⁹ priskiria dar ir 6 str. 4 d., pagal kurią numatytos asmenų grupės, kurioms valstybė turi palengvinti pilietybės įgyjimą, taip pat ir Konvencijos 18 str., numatantis principus, taikomus valstybės teisių perėmimo atveju²¹⁰.

Pagal LR Pilietybės įstatymo 19 str. Lietuvos Respublikos piliečio teisė atsisakyti pilietybės negali būti varžoma, išskyrus atvejus, kai toks asmuo yra įtariamasis ar kaltinamas padaręs nusikalstamą veiką arba jam yra įsiteisėjęs ir vykdytinasis teismo nuosprendis. Nors 1997 m. Konvencija numato, kad valstybė turi leisti piliečiui atsisakyti pilietybės, jei jis nuolat gyvena užsienyje, ir gali neleisti atsisakyti pilietybės, jei, atsisakius pilietybės, jis taptų bepiliėčiu. Taigi LR Pilietybės įstatyme nurodyti teisės atsisakyti pilietybės suvaržymo pagrindai skiriasi nuo minimų 1997 m. Konvencijoje. Pažymėtina tai, kad LR Pilietybės įstatymas nenumato esminio pagrindo neleisti asmeniui atsisakyti pilietybės, t.y. atvejo, kad atsisakius Lietuvos Respublikos pilietybės, asmuo liks bepiliėčiu. Todėl šiuo aspektu nėra įgyvendinamas bepilietybės vengimo principas.

Kita LR Pilietybės įstatymo nuostata dėl pilietybės vaikui suteikimo, kai vienas iš tėvų vaiko gimimo metu buvo Lietuvos Respublikos pilietis, o kitas buvo asmuo be pilietybės arba nežinomas ir, neatsižvelgiant į vaiko gimimo vietą, suteikiama Lietuvos Respublikos pilietybė įgyvendina vengimo atvejų be pilietybės principą. Tokią pat funkciją atlieka ir LR Pilietybės 10 str., pagal kurią asmenų be pilietybės, nuolat gyvenančių Lietuvoje, vaikas, gimęs Lietuvos Respublikos teritorijoje, įgyja Lietuvos Respublikos pilietybę²¹¹, taip pat ir 11 str., kuris numato, kad Lietuvos Respublikos teritorijoje rastas vaikas, kurio abu tėvai nežinomi, laikomas gimusiu Lietuvos Respublikos teritorijoje ir yra Lietuvos Respublikos pilietis, jeigu nepaaiškėja aplinkybės, dėl kurių vaikas įgytų kitokią statusą.

²⁰⁹ 1997 m. Konvencijos Aiškinamojo rašto 34 p., išnaša 16

²¹⁰ Principas dėl bepilietybės vengimo atvejų valstybės teisių perėmimo atveju šiame darbe nebus analizuojamas.

²¹¹ Vyriausybės nutarime Dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo ataskaitos patvirtinimo buvo konstatuota, kad „Jungtinių Tautų Komiteto 2001 m. sausio 26 d. pateikta išvada, kad Lietuvoje gimusių asmenų be pilietybės vaikai pagal Lietuvos Respublikos įstatymus neįgyja pilietybės, nėra teisinga. Nuostata dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo Lietuvoje gimusiam vaikui, kurio tėvai yra nuolatiniai Lietuvos gyventojai, neturintys pilietybės, įtvirtinta Lietuvos Respublikos pilietybės įstatyme“. Vyriausybės nutarimas Dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo ataskaitos patvirtinimo 108 punktas (Valstybės žinios, Nr. 24-739). Tačiau atkreiptinas dėmesys į tai, kad Jungtinių Tautų Komitetas minėjo asmenų be pilietybės, kurie gyvena Lietuvos Respublikos teritorijoje, vaikus, o LR Pilietybės įstatyme numatyta, kad asmenų be pilietybės, kurie nuolat gyvena Lietuvos Respublikos teritorijoje, gimę vaikai gauna Lietuvos Respublikos pilietybę. Todėl darytina išvada, kad Jungtinių Tautų Komitetas pateikė teisingą išvadą, nes LR Pilietybės įstatymas numato papildomą sąlygą asmenims be pilietybės, kad jų vaikai įgytų Lietuvos Respublikos pilietybę.

LR Pilietybės įstatymo 18 str. 1 d. numatyta, kad pilietybės netenkama:

- atsisakius Lietuvos Respublikos pilietybės (*aut. pastaba*: nepaisant, kad liks asmuo bepiliėtis);
- įgijus kitos valstybės pilietybę;
- Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių numatytais pagrindais.

To paties straipsnio trečiojoje dalyje numatyta, kad asmuo gali būti pripažintas netekusiu pilietybės, jei jis, dirbdamas kitoje valstybėje, daro žalą Lietuvos Respublikos interesams arba tarnauja kitos valstybės karo tarnyboje, arba dirba kitos valstybės tarnyboje (toks pagrindas 1997 m. Konvencijoje nenumatytas, tad LR Pilietybės įstatymas išplečia pagrindų ratą) neturėdamas Lietuvos Respublikos atitinkamų institucijų leidimo.

Vaikų pilietybės klausimas, pasikeitus abiejų tėvų pilietybei, sprendžiamas pagal LR Pilietybės įstatymo 22 str. 1 d.²¹². Taigi pagal LR Pilietybės įstatyme nustatytą reglamentavimą, vaikas, tėvams praradus pilietybę²¹³ dėl 18 tr. 3 d. numatytų priežasčių, taip pat netenka pilietybės, nors 1997 m. Konvencija tai draudžia. Tokia pati situacija yra ir tada, kai tėvai įgyja kitos valstybės pilietybę, Lietuvos Respublikos pilietybės netenka ir vaikas iki 14 metų, nepaisant to, kad gali susidaryti situacija, jog vaikas liks bepiliėtis. Taigi šiuo atveju bepilietybės vengimo principas neįgyvendinamas vaikų atžvilgiu.

LR Pilietybės įstatymo 21 str. numato atvejus, kai pilietybės suteikimo aktas pripažįstamas negaliojančiu, t.y. pavyzdžiui, dėl to, kad asmuo įgijo Lietuvos Respublikos pilietybę pagal suklastotus dokumentus ar kitokios apgaulės būdu, neatsisakė kitos valstybės pilietybės, rengėsi, kėsinosi ar padarė tarptautinius nusikaltimus, numatytus Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse arba tarptautinėje paprotinėje teisėje ir kita. Jei tokiais atvejais pilietybės netenka abu tėvai, tai jos netenka ir vaikai iki 14 metų. Tai atitinka 1997 m. Konvenciją, kuri numato būtent šią ribotą principo vengti bepilietybės atvejų išimtį.

Dar vienas atvejis, kai LR Pilietybės įstatyme įgyvendinamas šis principas – tai įstatymo 23 str. 2 d., kuris nustato, kad jeigu Lietuvos Respublikos piliečiu tampa vienas iš tėvų, o kitas lieka asmeniu be pilietybės, jų vaikas gali įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę, jei to raštu prašo įgijęs Lietuvos Respublikos pilietybę vienas iš tėvų. Tačiau jeigu Lietuvos Respublikos piliečiu tapęs vienas iš tėvų mirė, o kitas yra asmuo be pilietybės, jų vaikas gali įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę, jei to raštu prašo vaiko turimas vienintelis iš tėvų.

²¹²Jeigu abu tėvai įgyja Lietuvos Respublikos pilietybę arba abu jos netenka, atitinkamai pasikeičia jų vaikų, nesukakusių 14 metų, pilietybė (22 str. 1 d.), o 14–18 metų vaikų pilietybė, pasikeitus jų tėvų pilietybei, gali būti pakeista tik remiantis rašytiniu vaikų sutikimu (25 str.). LR Pilietybės įstatymas, išnaša 8

²¹³Su sąlyga, kad kitas iš tėvų nebuvo Lietuvos Respublikos pilietis

Šio principo analizė rodo, kad LR Pilietybės įstatymas neįgyvendina bepilietybės vengimo principo, įtvirtinto tiek 1930 m. Hagos konvencijoje, tiek 1961 m. Konvencijoje, tiek 1997 m. Konvencijoje, esminių aspektų, t.y. pagal LR Pilietybės įstatymą pilietybės galima atsisakyti, nepaisant to, kad asmuo lieka bepiliečiu, taip pat vaikai netenka pilietybės tais atvejais, kai tėvai netenka pilietybės tuo pagrindu, kad dirbdami kitoje valstybėje, daro žalą Lietuvos Respublikos interesams arba tarnauja kitos valstybės karo tarnyboje arba dirba kitos valstybės tarnyboje, neturėdami Lietuvos Respublikos atitinkamų institucijų leidimo. Taip pat vaikas netenka pilietybės tais atvejais, kai tėvai įgyja kitos valstybės pilietybę, nepaisant to, kad gali susidaryti situaciją, jog vaikas liks bepiliečiu, arba, tėvams atsisakius Lietuvos Respublikos pilietybės, vaikas taip pat neteks Lietuvos Respublikos pilietybės pagal LR Pilietybės 22 str. 1 d., nepaisant to, kad vaikas gali likti be pilietybės.

4.2.3. Draudimo savavališkai atimti iš bet kurio asmens pilietybę principas

Šis principas yra paimtas iš 1948 m. Deklaracijos ir skirtas apsaugoti ypatingos reikšmės nuostatas, susijusias su valstybės galimybe atimti pilietybę savo iniciatyva ar *ex lege*, t.y. užkirsti kelią savavališkam pilietybės atėmimui.

Tam, kad pilietybės atėmimas būtų teisėtas, jis turi atitikti du požymius:

1. materialųjį (t.y. pilietybės atėmimas turi būti iš anksto numatomas, proporcingas ir numatytas įstatymo);
2. procedūrinį (t.y. sprendimai dėl pilietybės turi būti raštiškai motyvuoti ir turi būti suteikta galimybė peržiūrėti sprendimą administracine ar teismine tvarka).

1997 m. Konvencijos 7 str. 1 d. numatytas sąrašas atvejų, kada pilietybė gali būti atimama, yra galutinis, tačiau reikia atsižvelgti į tai, kad atėmus pilietybę asmuo neliktų bepilietytis. Tokiu atveju pilietybė gali būti atimta, tik jei asmuo netinkamai elgėsi, kad įgytų pilietybę.

LR Pilietybės įstatymo 18 str. yra nustatyti pagrindai²¹⁴, kuriems esant netenkama pilietybės, ir 21 str. numatyti pagrindai²¹⁵, kada pilietybės suteikimo aktas pripažįstamas negaliojančiu. Taigi

²¹⁴ Pagal LR Pilietybės įstatymo 18 str. 1 d. Lietuvos Respublikos pilietybės netenkama, kai atsisakoma Lietuvos Respublikos pilietybės, įgijus kitos valstybės pilietybę, Lietuvos Respublikos tarptautinių sutarčių numatytais pagrindais. Minėto įstatymo 18 str. 3 d. nustatyti atvejai, kada asmuo gali būti pripažintas netekusiu Lietuvos Respublikos pilietybės, t.y. jeigu asmuo, dirbdamas kitoje valstybėje, daro žalą Lietuvos Respublikos interesams arba tarnauja kitos valstybės karo tarnyboje, arba dirba kitos valstybės tarnyboje neturėdamas Lietuvos Respublikos atitinkamų institucijų leidimo. LR Pilietybės įstatyme nustatyti pagrindai nevisiškai atitinka 1997 m. Konvencijos 7 str. 1 d. numatytuosius pagrindus, nes 1997 m. Konvencijos 7 str. 1 d. c punkte numatyta, kad valstybė gali numatyti kaip pagrindą pilietybei netekti yra *savanoriškas* kitos valstybės pilietybės įgyjimas, o LR Pilietybės įstatymas šios sąlygos nenumato. Taip pat LR Pilietybės įstatymas nenumato sąlygos, kada bet koku atveju, išskyrus, kai pilietybė įgyjama apgaulės būdu, pilietybės negalima netekti, t.y. jei, netekus pilietybės, asmuo liktų bepilietytis, nors tokia sąlyga numatyta 1997 m. Konvencijos 7 str. 3d. LR Pilietybės įstatymas, išnaša 8

²¹⁵ Tokie pagrindai pagal LR Pilietybės įstatymo 21 str. 1 d. yra: pilietybės įgyjimas pagal suklastotus dokumentus ar kitokios apgaulės būdu arba neatsisakius kitos valstybės pilietybės, arba teismui nustačius, kad asmuo iki

galima daryti išvadą, kad pilietybės atėmimas gali būti iš anksto numatomas, be to, šie pagrindai įtvirtinti įstatyme ir, atsižvelgiant į pilietybės netekimo pagrindų esmę ir tai, kad tokius pilietybės netekimo pagrindus (ne visus) nustato ir 1997 m. Konvencija, galima konstatuoti, kad jie yra proporcingi.

Procedūrinio elemento reikalavimus pilietybės netekimo procesas taip pat atitinka, nes Migracijos departamento direktoriaus įsakymą dėl pilietybės netekimo galima apskųsti LR Viešojo administravimo įstatymo nustatyta tvarka viešojo administravimo subjektui, o viešojo administravimo subjekto administracinės procedūros metu priimtą sprendimą asmens pasirinkimu - administracinių ginčų komisijai arba administraciniam teismui. Taigi numatyta sprendimo dėl pilietybės netekimo peržiūrėjimo procedūra atitinka abu šiuos požymius, todėl konstatuotina, kad LR Pilietybės įstatyme ir kituose Lietuvos Respublikos teisės aktuose nustatyta pilietybės netekimo procedūra atitinka 1997 m. Konvenciją.

4.2.4. Valstybės piliečio ar pilietės santuokos sudarymas/nutraukimas su užsieniečiu ar užsieniete, taip pat vieno iš sutuoktinių pilietybės pakeitimas santuokos metu savaime nekeičia kito sutuoktinio pilietybės

Šis principas praplečia 1957 m. Konvencijos dėl ištekėjusių moterų pilietybės²¹⁶ (toliau 1957 m. Konvencija) nuostatų taikymą sutuoktiniams apskritai, atsižvelgiant į lygybės tarp vyrų ir moterų principą, nes 1957 m. Konvencija nustato, kad santuokos sudarymas ar nutraukimas, sutuoktinio pilietybės pasikeitimas santuokos metu, automatiškai nekeičia sutuoktinės pilietybės, bet, esant jos prašymui, sutuoktinio pilietybės valstybės pilietybė jai suteikiama supaprastinta natūralizacija. O 1930 m. Hagos Konvencijoje buvo tik nustatyta, kad santuokos metu sutuoktinio pilietybės įgyjimas nekeičia sutuoktinės pilietybės, nebent būtų jos prašymas. Tačiau 1979 m. Jungtinių Tautų Konvencija dėl visų formų diskriminacijos prieš moteris panaikinimo (toliau 1979 m. Konvencija) 9 str. nustatė, kad moterys turi turėti lygias teises su vyrais įgyti ir išsaugoti pilietybę, taip pat kad santuoka su užsieniečiu ar sutuoktinio pilietybės pasikeitimas

pilietybės suteikimo ar po to rengėsi, kėsinosi ar padarė tarptautinius nusikaltimus, numatytus Lietuvos Respublikos tarptautinėse sutartyse arba tarptautinėje paprotinėje teisėje, tokius kaip: agresija, genocidas, nusikaltimai žmoniškumui, karo nusikaltimai, arba įstatymų nustatyta tvarka neturėjo teisės gauti leidimo gyventi Lietuvos Respublikoje, arba rengėsi, kėsinosi ar padarė nusikalstamas veikas prieš Lietuvos Respubliką. Nustačius šiuos faktus, teismas pripažįsta Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo aktą negaliojančiu. LR Pilietybės įstatymo 21 str. 2 d. nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo aktą teismas pripažįsta negaliojančiu ir tuo atveju, kai nustato, jog konkretus asmuo po 1940 m. birželio 15 d. organizavo ar vykdė gyventojų trėmimus ar gyventojų naikinimą, slopino rezistencinį judėjimą Lietuvoje ar po 1990 m. kovo 11 d. dalyvavo veiksmuose prieš Lietuvos Respublikos nepriklausomybę ir jos teritorijos vientisumą. LR Pilietybės įstatymas, išnaša 8

²¹⁶ 1957 m. Konvencija dėl ištekėjusių moterų pilietybės, *Žmogaus teisės: tarptautinių dokumentų rinkinys*. Vilnius: Mintis, 1991, p. 193 - 197

santuokos metu automatiškai nekeičia sutuoktinės pilietybės, nepalieka jos bepilietės ar nesuteikia vyro pilietybės. Taip pat sutuoktiniai turi lygias teises dėl vaikų pilietybės²¹⁷.

LR Pilietybės įstatymo 4 str. šis principas taip pat įtvirtintas, nustatant, kad sudarius Lietuvos Respublikos piliečiui santuoką su asmeniu, kuris yra kitos valstybės pilietis arba asmuo be pilietybės, taip pat tokią santuoką nutraukus, sutuoktinių pilietybę savaimė nepasikeičia.

4.2.5. Nediskriminavimo principas

1997 m. Konvencijos 5 str. numato nediskriminavimo principą²¹⁸, kuri JT Žmogaus teisių komitetas pripažino kaip paprotinės tarptautinės teisės dalį²¹⁹. Šis principas yra skirtas užtikrinti lygybę prieš įstatymą ir nustato esminius pagrindus draudžiamai diskriminacijai.

Nediskriminavimo principas remiasi Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 14 str. numatyto nediskriminavimo principu bei 1948 m. Deklaracijos 2 str. numatyto principu. Tačiau faktas, kad diskriminacija draudžiama, nesuponuoja situacijos, jog valstybė negali nustatyti skirtingų kriterijų. Vien tik asmenų priskyrimo tam tikros valstybės piliečiams prigimtis lemia tai, kad valstybė gali nustatyti kriterijus, kurie tam tikrais atvejais teiks pirmenybę atitinkamos valstybės piliečiams. Pavyzdžiui, nustatytas kalbos reikalavimas įgyti pilietybę natūralizacijos būdu ar palankesnės sąlygos įgyti pilietybę dėl kilmės ar gimimo vietos yra pateisinamos, t.y. jos nėra diskriminacinės (1997 m. Konvencijos 6 str. 4 d. numatyti tokie pagrindai). Tam, kad kriterijus nebūtų laikomas diskriminaciniu, pagal Europos Žmogaus Teisių Teismo praktiką²²⁰, jis turi būti objektyviai ir protingai pagrįstas, t.y. turi būti siekiama teisėto tikslo ir turi būti proporcingumas tarp siekiamų tikslų ir numatytų priemonių.

Valstybė gali nustatyti palankesnę režimą tam tikrų kitų valstybių piliečiams²²¹, pavyzdžiui, ES valstybės narės piliečiams galima nustatyti trumpesnę laikotarpį nuolatinio gyvenimo valstybėje, kad natūralizacijos būdu įgytų pilietybę kitoje valstybėje narėje, ir tai nebus laikoma diskriminacija pilietybės pagrindu.

Pagrindas dėl diskriminacijos etnine ar nacionaline kilme yra pagrįstas 1965 m. Tarptautine konvencija²²² ir Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos 14 str.

²¹⁷ 1979 m. JT Konvencija dėl visų formų diskriminacijos prieš moteris panaikinimo (Valstybės žinios, Nr. 21-549). I. BROWNLIE, išnaša 52, p. 381

²¹⁸ Valstybės, kuri yra šios Konvencijos Šalis, teisės normos negali nustatyti jokių skirtumų arba praktikos, kuri prilygtų lyčių, religinei ir rasei diskriminacijai, taip pat su odos spalva, nacionaline arba etnine kilme susijusiai diskriminacijai. 1997 m. Konvencijos 5 str., išnaša 7

²¹⁹ ZIEMELE, išnaša 11, p. 293

²²⁰ Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Protokolas Nr. 12. Aiškinamasis raštas // Protocol No. 12 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Explanatory Report. 18 p.[interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-11-01]. Prieiga per internetą: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/177.htm>

²²¹ 1997 m. Konvencijos Aiškinamojo rašto 41 p., išnaša 16

²²² 1965 m. Tarptautinė konvencija, išnaša 125

Šioje 1997 m. Konvencijoje numatyta nuostatų, užtikrinančių, kad nebūtų diskriminacijos²²³.

1997 m. Konvencijos 5 str. 2 d. numatyta, kad kiekviena valstybė turėtų vadovautis diskriminacijos netaikymo savo piliečiams principu, nesvarbu, ar jie turi pilietybę pagal kilmę ar įgijo ją vėliau.

Šio principo tikslas yra pašalinti teisės normų pilietybės reglamentavimo srityje diskriminacinį taikymą tarp piliečių, įgijusių pilietybę gimimu, ir kitų piliečių, įskaitant ir natūralizuotų. Šis principas netaikomas 1997 m. Konvencijos 7 str. 1d. b punkte numatytu atveju, t.y. kai asmuo įgyja pilietybę apgaulės būdu, pateikiant melagingą informaciją arba nuslepiant kokius nors svarbius duomenis apie save.

1997 m. Konvencijos 5 str. 2 d. vartojama sąvoka „turėtų vadovautis“ reiškia siekį, o ne pareigą. LR Pilietybės įstatyme buvo teisės normų, kurias LR Konstitucinis Teismas 2006 m. nutarime²²⁴ pripažino kaip prieštaraujančias ir LR Konstitucijos 29 str. įtvirtintam visų asmenų lygybės įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams principui, taip pat ir diskriminacijos dėl asmens lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų draudimo principui. Prieštaraujančia LR Konstitucijai nuostata buvo pripažinta „jeigu šie asmenys, jų vaikai, vaikaičiai ar provaikaičiai nerepatrijavo“, nes pagal LR Pilietybės įstatymo įgyvendinimo įstatymo²²⁵ 2 str. 2 d., repatrijavimu buvo laikomas išvykimas į etninę tėvynę ir apsigyvenimas etninėje tėvynėje, t.y. pasirinktas etninės kilmės kriterijus, kai tarptautinėse konvencijose naudojamas teisinio ryšio su atitinkama valstybe kriterijus²²⁶. Tačiau minėta nuostata prieštaravo ne tik LR Konstitucijos 29 str., bet ir 1948 m. deklaracijos 2 str., 1965 m. Tarptautinei konvencijai, taip pat ir 1997 m. Konvencijos 5 str.

Taigi apžvelgus 1997 m. Konvencijoje įtvirtintus bendruosius pilietybės principus ir atlikus šių principų įgyvendinimo LR pilietybės santykius reglamentuojančiuose teisės aktuose analizę, galima daryti esmines išvadas, kad, pirma, principas dėl teisės į pilietybę Lietuvos Respublikos teisės aktuose nėra visiškai įgyvendintas, nes LR Pilietybės įstatymas nenumato galimybės įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę vaikui, jam gimus Lietuvos Respublikos teritorijoje ir neįgijus kitos valstybės pilietybės, nors pagal 1989 m. JT Vaiko teisių konvenciją Lietuva Respublika įsipareigojo gerbti ir garantuoti vaiko į teisę į pilietybę bei atsižvelgti į vaiko interesus, imantis bet kokių su vaiku susijusių veiksmų; antra, principo vengti bepilietybės atvejų analizė parodė,

²²³ 1997 m. Konvencijos 4 str. c punktas (draudimas savavališkai atimti iš bet kurio asmens pilietybę), 11 str. (kiekviena valstybė, Konvencijos Šalis, užtikrina, kad sprendimų dėl pilietybės įgijimo, išlaikymo, netekimo, atkūrimo ar patvirtinimo motyvai būtų nurodyti raštu), 12 str. (kiekviena valstybė, šios Konvencijos Šalis, užtikrina galimybę administracine ar teismine tvarka pagal vidaus teisę peržiūrėti sprendimus dėl pilietybės įgijimo, išlaikymo, netekimo, atkūrimo ar patvirtinimo), išnaša 7

²²⁴ LR Konstitucinio Teismo nutarimas, išnaša 4

²²⁵ LR Pilietybės įstatymo įgyvendinimo įstatymas (Valstybės žinios, 2002, Nr. 95 – 4088)

²²⁶ LR Konstitucinio Teismo nutarimo k.d. II skirsn. 13.3 p., išnaša 4

kad LR Pilietybės įstatymas neįgyvendina bepilietybės vengimo principo esminių aspektų: 1) pagal LR Pilietybės įstatymą pilietybės galima atsisakyti, nepaisant to, kad asmuo gali likti be pilietybės; 2) vaikai netenka pilietybės tais atvejais, kai tėvai netenka pilietybės tuo pagrindu, kad dirbdami kitoje valstybėje, daro žalą Lietuvos Respublikos interesams arba tarnauja kitos valstybės karo tarnyboje arba dirba kitos valstybės tarnyboje, neturėdami LR atitinkamų institucijų leidimo; 3) vaikas netenka pilietybės tais atvejais, kai tėvai įgyja kitos valstybės pilietybę, nepaisant to, kad gali susidaryti situaciją, jog vaikas liks bepilietybės, arba, tėvams atsisakius LR pilietybės ir neįgijus kitos valstybės pilietybės, vaikas neteks pilietybės pagal LR Pilietybės įstatymo 22 str. 1 d., neatsižvelgiant į tai, kad vaikas tokiu atveju liks bepilietybės.

4.3. Pilietybės įgyjimo bendrieji principai

Bendrieji principai, pagal I. Brownlie²²⁷, yra šie: *jus sanguinis* ir *jus soli*, nesantuokinio vaiko pripažinimas, vaiko pripažinimas, nustačius tėvystę²²⁸, nors P. Weis teigia, kad „atitikimas nacionalinės teisės dar nesukuria paprotinės tarptautinės teisės; visuotinis valstybių nuomonių konsensusas taip pat svarbus. Yra klaidinga bandyti nustatyti tarptautinės teisės taisyklę, remiantis lyginamuoju teisės metodu ar netgi teigti, kad skirtingų valstybių nacionalinės taisyklės, kurios yra vienodos, reiškia tarptautinės teisės normas²²⁹“. I. Brownlie mano, kad toks teiginys yra nepriimtinas, nes jis per daug dogmatinis. Jis teigia, kad P. Weis nepakankamai įvertina valstybių įstatymų kaip jų nuomonės išraiškos (*opinio juris*) svarbą²³⁰. I. Brownlie teigia, kad nėra įrodymų, jog nėra *opinio juris*, priešingai, tose srityse, kur tarptautinės teisės lygmeniu numanoma, kad gali kilti problemų, priimamos tarptautinės teisės normos, reguliuosiančios atitinkamą ginčytiną klausimą²³¹. Toks I. Brownlie teiginys logiškai veda prie išvados, kad, jei nėra ginčų dėl bendrųjų principų, jų turinio ir taikymo, vadinasi, yra valstybių *opinio juris* laikyti šiuos principus bendraisiais pilietybės principais.

4.3.1. *Jus soli* ir *jus sanguinis* principai

A. Randelzhofer mano, kad *jus soli* (pilietybės suteikimas, atsižvelgiant į tai, kad asmuo gimė valstybės teritorijoje) ir *jus sanguinis* (pilietybės suteikimas piliečio palikuonims) principai yra labiausiai pripažįstami ir dominuoja tarptautinėje teisėje, bet jie nėra priskiriami paprotinei

²²⁷ BROWNLIE, išnaša 52, p. 378 - 384

²²⁸ A. Randelzhofer pripažįsta paprotinės tarptautinės teisės normomis įvaikinimą, nesantuokinio vaiko įvaikinimą, nustatant tėvystę, santuoką, nes kai kurių valstybių teisės aktai numato automatinį pilietybės suteikimą, esant tokiam civilinio statuso pasikeitimui. RANDELZHOFER, išnaša 26, p. 504

²²⁹ Cituota iš BROWNLIE, išnaša 52, p. 384

²³⁰ BROWNLIE, išnaša 52, p. 384

²³¹ BROWNLIE, išnaša 52, p. 384

tarptautinei teisei²³². Tokiai nuomonei pritaria ir I. Ziemele, kuri taip pat nepripažįsta, kad *jus sanguinis* ir *jus soli* principai yra paprotinės tarptautinės teisės dalis, nes, atsižvelgiant į Tarptautinio Teisingumo Teismo Nikaragvos byloje (Nikaragva v. Jungtinės Amerikos Valstijos)²³³ nustatytus kriterijus dėl taisyklės pripažinimo paprotine tarptautinės teisės norma, valstybės laisvai renkasi, kuri principą pasirinkti reglamentuoti pilietybės suteikimą gimimu, ir toks pasirinkimas nereiškia valstybės tarptautinių įsipareigojimų pažeidimo²³⁴. Taip pat, pasak I. Ziemele, nėra ir valstybių *opinio juris* dėl šių principų privalomo taikymo, o valstybių praktika, taikant šiuos principus, skiriasi. Be to, tokią išvadą padarė ir Tarptautinės teisės komisija, nagrinėjusi pilietybės klausimą valstybės teisių perėmimo atveju²³⁵. Todėl darytina išvada, kad, nors *jus soli* ir *jus sanguinis* principai yra bendrai paplitę, tačiau nėra paprotinės tarptautinės teisės dalis.

LR Pilietybės įstatymas taip pat numato šiuos du kriterijus. *Jus sanguinis* principas įtvirtintas 8 str., kuriame teigiama, kad „vaikas, kurio abu tėvai jo gimimo metu buvo Lietuvos Respublikos piliečiai, yra Lietuvos Respublikos pilietis, nesvarbu, ar jis gimė Lietuvos Respublikos teritorijoje, ar už jos ribų“ bei 9 str. 3d., kuriame nustatyta, kad „vaikas, kurio vienas iš tėvų vaiko gimimo metu buvo Lietuvos Respublikos pilietis, o kitas buvo asmuo be pilietybės arba nežinomas, yra Lietuvos Respublikos pilietis neatsižvelgiant į vaiko gimimo vietą“²³⁶. To paties įstatymo 10 str. ir 11 str. įtvirtintas *jus soli* principas. Minėto įstatymo 10 str. nustatyta, kad „asmenų be pilietybės, nuolat gyvenančių Lietuvoje, vaikas, gimęs Lietuvos Respublikos teritorijoje, įgyja Lietuvos Respublikos pilietybę“, o 11 str. numato, kad „Lietuvos Respublikos teritorijoje rastas vaikas, kurio abu tėvai nežinomi, laikomas gimusiu Lietuvos Respublikos teritorijoje ir yra Lietuvos Respublikos pilietis, jeigu nepaaiškėja aplinkybės, dėl kurių vaikas įgytų kitokį statusą“. Pasak Z. Petrausko, LR Pilietybės įstatymo straipsniai, įtvirtinantys *jus soli* kriterijų, įgyvendina 1966 m. Pakto 24 str., kad kiekvienas vaikas turi teisę į pilietybę bei 1961 m. Konvencijos 1 ir 2 str. nuostatas dėl pilietybės suteikimo valstybės teritorijoje gimusiems asmenims, kurie kitokiu atveju jos neturėtų²³⁷.

²³² RANDELZHOFER, išnaša 26, p. 503.

²³³ 1986 m. Tarptautinio Teisingumo Teismo sprendimas Nikaragva v. Jungtinės Amerikos Valstijos byloje, p. 88, 186 punktas. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-02]. Prieiga per internetą: <http://www.icj-cij.org/docket/files/170/1706503.pdf>. Šioje byloje buvo nustatyta, kad, jei valstybių *opinio juris* dėl tam tikros taisyklės patvirtinama praktika ir jei valstybės elgesys, nesilaikant nustatytos taisyklės, laikomas tos taisyklės pažeidimu, tai tada laikoma, kad atitinkama taisyklė yra paprotinė tarptautinės teisės norma.

²³⁴ ZIEMELE, išnaša 11, p. 200

²³⁵ ZIEMELE, išnaša 11, p. 201

²³⁶ LR Pilietybės įstatymas, išnaša 8

²³⁷ PETRAUSKAS, išnaša 67, p. 100

Pabrėžtina tai, kad kai kuriais atvejais valstybės daro išimtis dėl *jus soli* principo taikymo, t.y. šis principas netaikomas vaikams, kurie gimė tėvams, toje valstybėje atliekantiems oficialias pareigas užsienio valstybės vardu bei okupanto vaikams, gimusiems valstybės teritorijoje, jai esant okupuotai prieš²³⁸. LR Pilietybės įstatyme nenumatyta nuostatų, kurios reglamentuotų pilietybės suteikimą/nesuteikimą minėtų kategorijų asmenims. Vis dėlto, kadangi remiantis *jus soli* principu Lietuvos Respublikos pilietybė suteikiama tik vaikams, kurių tėvai nežinomi arba kurie nuolat gyvena Lietuvoje ir yra bepaliečiai, darytina išvada, kad minėtų kategorijų asmenų vaikams pilietybė neteikiama.

4.3.2. Nesantuokinio vaiko pripažinimas ir pripažinimas, nustačius tėvystę

Plačiai pripažįstama, kad vaikas gauna tėvo pilietybę²³⁹. I. Brownlie nepateikia šių kriterijų vertinimo, tik cituoja Tarptautinės teisės komisijos specialųjį pranešėją M. O. Hudson, teigiantį, kad kai kurių valstybių teisės aktai numato pilietybės suteikimą automatiškai, esant civilinio statuso pasikeitimui, pavyzdžiui, nesantuokinio vaiko pripažinimui²⁴⁰. O. M. Hudson teigia, kad toks pilietybės suteikimas buvo pripažintas nuoseklia valstybių praktika, todėl šie kriterijai gali būti laikomi pripažintais tarptautinėje teisėje²⁴¹. LR Pilietybės įstatyme atskirų nuostatų, reglamentuojančių tokių asmenų pilietybės santykius nėra, o pilietybės suteikimo klausimas sprendžiamas bendra tvarka pagal minėto įstatymo 8 ir 9 straipsnius.

4.3.3. Domicilės įgyjimas

Toks kriterijus pripažįstamas, nes jis suponuoja stipresnį ryšį su valstybe negu tik gimimas, kuris gali būti atsitiktinis, valstybės teritorijoje. Pabrėžtina, kad gyvenamoji vieta valstybėje turi būti nuolatinė, t.y. turint *animo manendi* (ketinimas įkurti nuolatinę gyvenamąją vietą)²⁴². I. Brownlie taip pat pritaria šio kriterijaus buvimui, nes esama valstybių praktika nerodo valstybių prieštaravimo domicilės kriterijaus pagrindu įgytai pilietybei (priešingai nei gyvenamosios vietos įgijimui be *animo manendi*)²⁴³. Pagal LR Pilietybės įstatymo 12 str. 1d. 2 p. nuolatinės gyvenamosios vietos įgijimas numatytas kaip viena iš sąlygų pilietybei natūralizacijos būdu įgyti.

²³⁸ BROWNLIE, išnaša 52, p. 381, taip pat RANDELZHOFER, išnaša 26, p. 503

²³⁹ BROWNLIE, išnaša 52, p. 380

²⁴⁰ BROWNLIE, išnaša 52, p. 380, taip pat HUDSON, M. O.; *As regards conferment of nationality subsequent to birth (naturalization) in The Yearbook of the International Law Commission*, p. 8. 1952, vol. II, A/CN.4/50. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-23]. Prieiga per internetą: http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_50.pdf

²⁴¹ HUDSON, išnaša 240, p. 8

²⁴² RANDELZHOFER, išnaša 26, p. 503

²⁴³ BROWNLIE, išnaša 52, p. 382

4.3.4. Savanoriška natūralizacija

Dažniausiai taikomos sąlygos pilietybei natūralizacijos būdu įgyti yra šios: tam tikro laikotarpio gyvenimo valstybėje reikalavimas, kalbos žinios bei pragyvenimo šaltinis²⁴⁴. I. Ziemele taip pat pripažįsta šias sąlygas kaip bendras natūralizacijos būdu įgyti pilietybę ir paaiškina, kad reikalavimas gyvenimo tam tikrą laikotarpį valstybėje nustatomas tam, kad atsirastų efektyvus ryšys tarp asmens ir valstybės²⁴⁵. O. M. Hudson teigia, kad tarptautinė teisė nustato du reikalavimus, kuriuos turi atitikti natūralizacijos sąlygos, t.y. asmeninis ar teritorinis ryšys tarp asmens ir valstybės bei natūralizacija turi būti savanoriška²⁴⁶.

LR Pilietybės įstatymo 12 str. 1d. numatytos sąlygos pilietybei įgyti yra tokios, kokios pripažįstamos tarptautinėje teisėje, t.y. valstybinės kalbos egzamino išlaikymas, prašymo pateikimo metu nuolatinis gyvenimas Lietuvos Respublikoje, gyvenimo Lietuvos Respublikos teritorijoje pastaruosius dešimt metų reikalavimas, legalaus pragyvenimo šaltinio Lietuvos Respublikos teritorijoje turėjimas, LR Konstitucijos pagrindų egzamino išlaikymas, asmuo yra be pilietybės arba yra pilietis tokios valstybės, pagal kurios įstatymus Lietuvos Respublikos pilietybės įgijimo atveju praranda tos valstybės pilietybę, ir raštu praneša apie savo sprendimą atsisakyti turimos kitos valstybės pilietybės, kai jam bus suteikta Lietuvos Respublikos pilietybė, taip pat sutinka prisiekti Lietuvai²⁴⁷. LR Pilietybės įstatymo 12 str. 3 ir 4 d. ir 14 str. numato pilietybės suteikimą palankesnėmis sąlygomis.

Nepripažįstami tarptautinėje teisėje kriterijai yra pilietybės suteikimas asmeniui, kuris visai nesusijęs su valstybe ir ypač jei jis yra kitos valstybės pilietis, taip pat nekilnojamojo turto įsigijimas ar pilietybės suteikimas okupuotos teritorijos gyventojams²⁴⁸. Tokių kriterijų įgyti pilietybę pagal LR Pilietybės įstatymą nenumatyta.

Apžvelgus šią bendrųjų pilietybės įgyjimo principų grupę, darytina išvada, kad šie principai arba įtvirtinti LR Pilietybės įstatyme eksplicitiškai/implicitiškai (pvz., natūralizacija, *jus sanguinis* ir *jus soli*, nesantuokinio vaiko pripažinimas ir pripažinimas, nustačius tėvystę), arba apskritai nenumatyti (domicilės įgijimas – pagal LR Pilietybės įstatymą tai viena iš sąlygų Lietuvos Respublikos pilietybei natūralizacijos būdu įgyti).

²⁴⁴ RANDELZHOFFER, išnaša 26, p. 504. Tokiai nuomonei pritaria ir LR Konstitucinis Teismas (2006 m. nutarimo k.d. II skirsn. 5 p., išnaša 4)

²⁴⁵ ZIEMELE, išnaša 11, p. 202 – 203. LR Konstitucinis Teismas išaiškino, kad efektyvus ryšys yra tam tikras objektyvus ryšys su valstybe, kurį lemia „tai, kad piliečių vaikai gimdami tampa piliečiais (*jus sanguinis*), kad (kai kuriose valstybėse) piliečiu laikomas asmuo, gimęs tos valstybės teritorijoje (*jus soli*), arba tai, kad užsieniečio arba asmens be pilietybės nuolatinis faktinis ryšys su valstybe – jeigu šis užsienietis arba asmuo be pilietybės atitinka įstatyme nustatytas sąlygas ir jam yra suteikiama pilietybė (natūralizacija) – tampa nuolatiniu teisiniu ryšiu su valstybe“. LR Konstitucinio Teismo nutarimo k.d. II skirsn. 5 p., išnaša 4

²⁴⁶ HUDSON, išnaša 240, p. 8

²⁴⁷ BOLL, išnaša 5, p. 148. Ištikimybės gali būti reikalaujama iš asmens nacionaliniu lygmeniu, bet ji nėra pilietybės pasekmė tarptautinėje teisėje.

²⁴⁸ RANDELZHOFFER, išnaša 26 p. 504 - 505, taip pat BOLL, išnaša 5, p. 100

5. Dvigubos pilietybės santykių reglamentavimas tarptautinės ir Lietuvos Respublikos teisės aktuose

Kaip jau buvo ne kartą minėta, 2006 m. LR Konstitucinis Teismas priėmė nutarimą²⁴⁹, kuriame buvo išaiškinta, kad Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatyme numatytas toks reglamentavimas, kai galimi atvejai, kad asmuo turi kelių valstybių pilietybes, tampa ne reta išimtimi, o yra paplitęs reiškinys, prieštarauja LR Konstitucijos 12 str. 2 d. Toks išaiškinimas buvo argumentuotas tuo, jog principinė nuostata, kad asmuo paprastai gali turėti tik vienos valstybės pilietybę, išliko 1963 m. Konvencijoje su vėlesniais pakeitimais ir papildymais, taip pat pagal visuotinai pripažįstamą valstybės teisės apibrėžti savo piliečių ratą principą, valstybė pati pasirenka pilietybės klausimų teisinį reguliavimą, o apžvelgus visus Lietuvos Respublikos teisės aktus, susijusius su pilietybe nuo 1918 m. vasario 16 d., prieita prie išvados, kad „Lietuvos pilietybės santykių teisiniam reguliavimui buvo būdinga tai, jog visą laiką buvo siekiama Lietuvos piliečių korpusą apibrėžti kuo aiškiau; tai darant buvo vadovaujama principine nuostata, kad Lietuvos pilietis tuo pat metu negali būti ir kitos valstybės pilietis, išskyrus atskiras išimtis“²⁵⁰, todėl LR Konstitucijos 12 str. 2 d. įtvirtinta nuostata, kad, išskyrus įstatymo numatytus atskirus atvejus, niekas negali būti kartu Lietuvos Respublikos ir kitos valstybės pilietis²⁵¹, reiškia, kad įstatymų leidėjas turi nustatyti tokį reglamentavimą, kad dvigubos pilietybės atvejai turi būti ypač reti – išimtiniai.

Toks išaiškinimas sukėlė visuomenėje diskusijas dėl dvigubos pilietybės reikalingumo, asmenų, kurie įgytą teisę turėti kelių valstybių pilietybes, rato nustatymo, taip pat kokiu būdu įtvirtinti, jei bus nutarta, kad dviguba pilietybė vis dėlto reikalinga, asmens galimybę turėti kelių valstybių pilietybę²⁵².

Jau buvo ne kartą minėta šiame darbe, kad yra visuotinai pripažinta valstybės teisė apibrėžti savo piliečių ratą. Tačiau ši teisė nėra absoliuti tuo aspektu, kad valstybė, naudodamasi šia teise, turi laikytis tarptautinių konvencijų, tarptautinių papročių ir visuotinai pripažintų su pilietybe susijusių teisės principų²⁵³. Taigi iš pradžių reikia atsakyti į klausimą, koks tarptautinėje teisėje vyrauja požiūris dėl pilietybių daugeto, ir tik tada spręsti klausimą dėl galimybės (jei tokia yra)

²⁴⁹ LR Konstitucinio Teismo nutarimas, išnaša 4

²⁵⁰ LR Konstitucinio Teismo nutarimo k.d. III skirsn. p. 13, išnaša 4

²⁵¹ LR Konstitucinio Teismo nutarimo k.d. III skirsn. p. 4, išnaša 4

²⁵² Plačiau apie diskusijas dėl dvigubos pilietybės galimybių žiūrėti: DIGRYTĖ, E., *Socialliberalai: įstatymų keitimas dėl dvigubos pilietybės prasilenktų su Konstitucija*, 2007 rugpjūčio mėn. 28 d. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-23]. Prieiga per internetą: www.delfi.lt/archive/article.php?id=14202931. KOBECKAITĖ, H.; *Pilietybė nelemia ryšio su šalimi*. 2007 rugpjūčio mėn. 14 d. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-23]. Prieiga per internetą: www.delfi.lt/archive/article.php?id=14066979. *Inicijuojamas referendumas dėl dvigubos pilietybės*, 2007 rugpjūčio mėn. 30 d. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-23]. Prieiga per internetą: www.delfi.lt/archive/article.php?id=14229877. *Dviguba pilietybė: už ir prieš*, „Atgimimas“, 2007 spalio mėn. 2 d. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-23]. Prieiga per internetą: www.delfi.lt/archive/article.php?id=14574979

²⁵³ 1930 m. Hagos Konvencijos 1 str., išnaša 159

įtvirtinti dvigubą pilietybę nacionalinėje teisėje. Todėl toliau bus aptariamoms nuomonėms dėl pilietybės daugeto galimybės tarptautinėje teisėje.

5.1. Pilietybės daugetas tarptautinėje teisėje

A. Randelzhofer teigia, kad dvigubos pilietybės egzistavimas neprieštarauja paprotinei tarptautinei teisei²⁵⁴. Tačiau, pasak A. M. Boll, pilietybė yra *per se* artimai susijusi su asmeniniu ir grupiniu identitetu bei su narystės toje grupėje socialinėmis, politinėmis, ekonominėmis ir kitomis pasekmėmis. Todėl kyla klausimas, ar asmuo gali priklausyti daugiau nei vienai valstybei, atsižvelgiant į emocijas ir savęs tapatinimą su atitinkama valstybe²⁵⁵. Vis dėlto XX a. klausimas dėl galimybės asmeniui būti kelių valstybių piliečiu kilo, todėl, natūralu, kad buvo bandymų ieškoti atsakymo į šį klausimą. T. Faist²⁵⁶ laikosi tradicinio požiūrio, kad pilietybių daugetas buvo nepageidaujamas reiškinys, nes 1930 m. Hagos konvencijos preambulėje buvo nustatyta, „kad visiems asmenims suteikta teisė turėti vieną pilietybę, bet tik vieną pilietybę“. Be to, pasak T. Faist, tokią poziciją patvirtina ir valstybių teisės aktai, dvišalės tarptautinės sutartys bei 1963 m. Konvencija. Vis dėlto T. Faist taip pat pripažįsta, kad minėtos konvencijos neturėjo saistančio valstybės poveikio tarptautinėje plotmėje, todėl buvo laikomasi valstybių nustatytos politikos.

Tokiai nuomonei pritaria ir LR Konstitucinis Teismas, kuris, remdamasis 1963 m. Konvencija su jos papildymais ir pakeitimais, daro išvadą, kad „principinė nuostata, kad asmuo paprastai gali turėti tik vienos valstybės pilietybę, išliko“²⁵⁷. Manychiau, kad su tokia išvada sutikti negalima, nes LR Konstitucinio Teismo atlikta analizė nėra išsami: remiamasi vien tik 1963 m. Konvencija, neatsižvelgiant į besikeičiantį valstybių požiūrį į pilietybės daugetą, valstybių praktiką pilietybės daugeto klausimo reglamentavimo srityje, faktą, kad 2006 m. (tuo metu buvo priimtas LR Konstitucinio Teismo nutarimas) 1963 m. Konvencijos dalyvės buvo tik dvylika valstybių²⁵⁸, nors prie šios Konvencijos prisijungti gali ir ne Europos Tarybos narės, taip pat

²⁵⁴ RANDELZHOFER, išnaša 26, p. 507

²⁵⁵ BOLL, išnaša 5, p. 4 - 6

²⁵⁶ FAIST, išnaša 172, p. 10 – 11. Atkreiptinas dėmesys į tai, kad Tarptautinės teisės komisija remdamasi ta pačia 1930 m. Hagos Konvencija, daro priešingą išvadą dėl dviejų ar daugiau pilietybių egzistavimo galimybių. Diplomatinės gynybos straipsnių projekto komentare teigiama, kad „dviguba pilietybė ar pilietybės daugetas yra faktas tarptautiniame gyvenime. Ir nors kai kurių valstybių teisės aktai draudžia, kad jos piliečiai būtų kartu ir kitos valstybės piliečiai, bet tarptautinėje teisėje tokio draudimo nėra. Jau 1930 m. Hagos Konvencijos 3 str. numatyta, kad asmuo, turintis dvi ar daugiau pilietybių, gali būti laikomas kaip kiekvienos iš tų valstybių, kurių pilietybę jis turi, pilietis“. DUGARD, J. R.; *Diplomatinės gynybos straipsnių projektas su komentarais // Draft Articles on Diplomatic protection with commentaries*, 2006. p. 41. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-03-12]. Prieiga per internetą: http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_8_2006.pdf.

²⁵⁷ LR Konstitucinio Teismo nutarimo k.d. II skirsn. 13.2 p., išnaša 4

²⁵⁸ Duomenys iš lentelės dėl 1963 m. Konvencijos pasirašymo ir ratifikavimo. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008- 02-22]. Prieiga per internetą: <http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=043&CM=8&DF=2/22 /2008 &CL=ENG>

neatsižvelgta į priešastis, dėl kurių buvo priimti minėtos Konvencijos papildomi protokolai. Pabrėžtina ir tai, kad nuo 1963 m. Konvencijos priėmimo prabėgo daugiau kaip keturi dešimtmečiai, todėl akivaizdu, kad aplinkybės, kurių pagrindu buvo remtasi, priimant minėtą Konvenciją, pasikeitė. Labiau pagrįsta atrodo A. M. Boll padaryta išvada dėl pilietybės daugeto XX a. Anot A. M. Boll²⁵⁹, iš pirmo žvilgsnio atrodytų, jog XX a. pilietybės daugetas nebuvo pageidaujamas reiškinys²⁶⁰, tačiau pažvelgus atidžiau į to laikotarpio tarptautines sutartis, paaiškėja, kad toks išpūdis nėra visai teisingas. Pirma, 1930 m. Hagos konvencija yra vienintelė universali daugiašalė tarptautinė sutartis, nagrinėjanti pilietybės daugeto klausimus, nors ši tarptautinė sutartis daugiau reikšmingesnė dėl bepilietybės klausimų reglamentavimo²⁶¹. Be to, 1930 m. Konvencijos tiesioginė vertė yra griežtai ribota, turint omenyje tai, kad ją ratifikavo/prisijungė tik 22 valstybės, o pasirašė dar 27 valstybės, taip pat valstybių, kurios pasirašė ir kurios ratifikavo šią konvenciją, praktika parodė toleranciją pilietybės daugetu. Antra, 1957 m. Konvencija²⁶² taip pat nenumato nuostatų dėl draudimo turėti kelias pilietybes²⁶³. Trečia, A. M. Boll teigia, kad Europos Tarybos rėmuose priimtose konvencijos geriausiai atspindi besikeičiantį požiūrį į pilietybės daugeta²⁶⁴. Pasak A. M. Boll, tokią evoliuciją lėmė nuostatos dėl žmogaus teisių bei elgesio su asmenimis standartai, pavyzdžiui, nediskriminacijos principas. 1963 m. Konvencija nustatė, kad jos tikslas yra „kiek įmanoma sumažinti pilietybės daugeto atvejų“²⁶⁵, o jau 1997 m. Konvencijoje numatyta, kad atsižvelgiama „į įvairius valstybių požiūrius į kelių valstybių pilietybę“ ir pripažįstama, kad „kiekviena valstybė savo vidaus teisėje gali savarankiškai nustatyti pasekmes, susijusias su tuo,

²⁵⁹ BOLL, išnaša 5, p. 194 - 204

²⁶⁰ Tokia nuomonė išdėstyta Venecijos komisijos pranešime, kuriame teigiama, kad praeityje didelės pastangos buvo dedamos tiek tarptautinėje, tiek nacionalinėje teisėje, kad būtų sumažinta kelių pilietybių turėjimo galimybių. Buvusios socialistinio bloko valstybės nebuvo linkusios leisti asmeniui turėti/įgyti kelias pilietybes, ir tai atsispindėjo jų teisės aktuose, uždraudžiant dvigubos pilietybės atvejus, bei tarptautinėse sutartyse, kuriomis buvo siekiama išvengti atvejų, kai asmuo gali įgyti dviejų ar daugiau valstybių pilietybes. Venecijos komisijos pranešimo 103 p., išnaša 17

²⁶¹ A. M. Boll teigia, kad ši konvencija tiesiog nustato taisykles, kaip valstybės turi elgtis su asmenimis, turinčiais kelias pilietybes, taip pat konstatuoja, kad valstybė negali suteikti diplomatinės gynybos prieš valstybę, kurios pilietybę taip pat turi pirmosios valstybės ginamas pilietis. BOLL, išnaša 5, p. 195

²⁶² 1957 m. Konvencija, išnaša 216, p. 193 - 197

²⁶³ R. Donner pateikia tokią pačią išvadą, kad *expressis verbis* 1957 m. Konvencijoje dėl ištekęsusių moterų pilietybės nėra nuostatų, eliminuojančių ar mažinančių dvigubos pilietybės atvejus, nes Konvencijos preambulė nustato, kad „prieštaravimai teisėje ir gyvenime dėl pilietybės yra nuostatų dėl moterų pilietybės netekimo ar įgijimo joms ištekant, skiriantis arba vyro pilietybės keitimo santuokos metu rezultatas“. DONNER, išnaša 19, p. 209, bei Žmogaus teisės: tarptautinių dokumentų rinkinys, išnaša 178, p. 193

²⁶⁴ Tokia pati pozicija kaip ir A. M. Boll išdėstyta 1997 m. Konvencijos Aiškinamajame rašte, išnaša 16

²⁶⁵ 1963 m. Europos Tarybos Konvencijos dėl galimybių turėti kelių valstybių pilietybę ribojimo ir karo prievolės tuo atveju, kai asmuo turi keletą pilietybių, preambulė. // Convention on the Reduction of Cases of Multiple Nationality and on Military Obligations in Cases of Multiple Nationality. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-18]. Prieiga per internetą: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/043.htm>

kad jos pilietis įsigyja arba turi kitą pilietybę²⁶⁶. 1963 m. Konvencija numatė, kad pilnametis, laisva valia įgijęs kitos valstybės pilietybę, netenka ankstesnės pilietybės (1str. 1d.), taip pat šiame straipsnyje numatytos išlygos dėl nepilnamečių. Šios Konvencijos 2 str. 2d. įtvirtintina, kad asmuo, turintis daugiau negu vieną pilietybę gali kitų pilietybių atsisakyti, sutinkant toms valstybėms, kurių pilietybių norima atsisakyti. Todėl A. M. Boll teigia, kad ši Konvencija neužkerta kelio turėti kelias pilietybes asmeniui įgijus jas gimimu arba dėl galimybių nustatyti išlygas pagal 1963 m. Konvencijos priedą (pavyzdžiui, dviguba pilietybė galima, jei pilietybę suteikiančioji valstybė sutinka, kad asmuo išlaikytų ankstesniąją pilietybę)²⁶⁷. 1963 m. Konvencijos 1977 m. Protokolas (toliau 1977 m. Protokolas) nustatė ne tokias griežtas sąlygas (negu buvo numatytos 1963 m. Konvencijoje) atsisakyti pilietybės²⁶⁸.

1963 m. Konvencijos 1993 m. Antrasis Protokolas numatė galimybę turėti dvigubą pilietybę susitariančių šalių antros kartos imigrantams, sutuoktiniams įgyti vienas kito pilietybę, taip pat vaikams įgyti tėvų pilietybes²⁶⁹. Tokios nuostatos buvo numatytos dėl migrantų integracijos, pilietybių vieningumo bei kilmės pilietybės išsaugojimo²⁷⁰. Kaip pažymima 1993 m. Antrojo protokolo Aiškinamojo rašto antroje dalyje, tokių nuostatų priėmimą paskatino iš esmės pasikeitusios aplinkybės, lėmusios 1963 m. Konvencijos priėmimą. Dar daugiau, pasak A. M. Boll²⁷¹, 1997 m. Konvencija ne tik kad nesiekia sumažinti ar pašalinti kelių pilietybių turėjimo atvejį, bet, priešingai, palaiko jų išsaugojimo galimybę²⁷².

Taigi, pažvelgęs į visas tarptautines sutartis, A. M. Boll padarė išvadą, kad, atsižvelgus į tarptautinių sutarčių ratifikavimo nepakankamumą, susitarimų tarp valstybių dėl pilietybės

²⁶⁶ 1997 m. Konvencijos preambulė, išnaša 7

²⁶⁷ BOLL, išnaša 5, p. 200

²⁶⁸ A. M. Boll nuomone, paradoksalu yra tai, kad 1963 m. Konvencijos 1977 m. Papildomo protokolo Aiškinamajame rašte buvo konstatuota, kad nors „valstybių nacionalinė teisė nustatė daug daugiau automatinių kelių pilietybių įgijimo atvejų“, pats Protokolas nekvestionavo 1963 m. Konvencijos tikslo mažinti pilietybių daugeto atvejų. BOLL, išnaša 5, p. 200. 1977 m. Papildomo protokolo Aiškinamasis raštas // Protocol amending the Convention on the Reduction of Cases of Multiple Nationality and Military Obligations in Cases of Multiple Nationality. Explanatory Report, 1 d. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-18]. Prieiga per internetą:<http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/095.htm>

²⁶⁹ 1993 m. Antrojo protokolo 1 str. // Second Protocol amending the Convention on the Reduction of Cases of Multiple Nationality and Military Obligations in Cases of Multiple Nationality. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-18]. Prieiga per internetą: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/149.htm>

²⁷⁰ 1993 m. Antrojo protokolo preambulė, išnaša 269, 1993 m. Antrojo Protokolo Aiškinamojo rašto 1- 9 dalys. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-18]. Prieiga per internetą: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/149.htm>

²⁷¹ BOLL, išnaša 5, p. 202. A. M. Boll teigia, kad 1997 m. Konvencijos 14str., 15 str., 16 str. vertintini kaip palankūs pilietybės daugeto egzistavimui. Plačiau žiūrėti 1997 m. Konvencija, išnaša 7

²⁷² 1997 m. Konvencijos 14 str. 1d. numatyta, kad pilietybė išsaugojama vaikams, jei jie savaime gimimu įgyja skirtingas pilietybes, bei piliečiams, jeigu pilietybę savaime įgyjama sudarius santuoką. Šios Konvencijos 15 str. neriboja valstybių teisės leisti asmeniui turėti kelių valstybių pilietybes. 1997 m. Konvencijos Aiškinamojo rašto 96 p., išnaša 16

daugeto trūkumą, kultūrinį bei politinį kontekstą, nėra aiškios pozicijos, paremtos nuoseklia tarptautinių sutarčių praktika, dėl pritarimo ar nepritarimo pilietybės daugeto egzistavimui²⁷³.

Tenka sutikti su A. M. Boll išdėstyta pozicija, kad, nors ir buvo bandymų vengti pilietybės daugeto atvejų, tačiau tiek valstybių, kurioms tokios tarptautinės sutartys tapo privalomomis, skaičius, tiek valstybių praktika parodė, kad XX a. nebuvo griežtai ribojama galimybė turėti kelias pilietybes. Tokią išvadą patvirtina ir A. M. Boll atlikta septyniasdešimt penkių valstybių teisės aktų pilietybės klausimų reglamentavimo srityje analizė.

A. M. Boll, remdamasis atlikta studija, daro išvadą, kad „pilietybių daugetas nėra laikomas anomalija ir gali būti vertinamas kaip normalus tarptautinių santykių funkcionavimas“²⁷⁴. Didžioji dauguma (išskyrus Fidžį, Japoniją, Keniją ir Zimbabvę, kurios stengiasi panaikinti kelių pilietybių turėjimo galimybę) valstybių vienaip ar kitaip pripažįsta pilietybės daugetą²⁷⁵. Tačiau tai nereiškia, kad valstybės suteikia galimybę įgyti pilietybę kiekvienam asmeniui: valstybių teisės aktuose numatyta sąlyga kelioms pilietybėms turėti - tikras ryšys su valstybe, o faktas, kad valstybės pripažįsta pilietybės daugetą, reiškia, pasak A. M. Boll, valstybės pagarba asmeniui bei požiūris, kad valstybės interesai neužkerta kelio asmeniui turėti pilietybės ryšį su kita valstybe.

T. Faist pritaria A. M. Boll pozicijai dėl pilietybės daugeto pripažinimo valstybių teisės aktuose tendencijai²⁷⁶ ir pastebi, kad Europos ir Šiaurės Amerikos valstybės, į kurias atvyksta daug imigrantų, palapsniui pradėjo vertinti dvigubą pilietybę palankiai.

²⁷³ R. Donner, peržvelgusi XX a. sudarytas tarptautines sutartis tiek dėl dvigubos pilietybės atvejų mažinimo ar šalinimo, tiek dėl dvigubos pilietybės santykių sureguliuavimo, taip pat išanalizavusi kelių valstybių teisės aktus dėl pilietybės santykių (Vokietijos, Graikijos, Jungtinės karalystės, Prancūzijos, Kanados), nedaro vienareikšmės išvados, kad pilietybės daugetas buvo nepageidaujamas. Pabrėžtina, kad ir Tarptautinės teisės komisija daugiau dėmesio skyrė bepilietybės klausimų reglamentavimui nei pilietybės daugeto klausimui, nors 1954 m. sesijoje išreiškė nuomonę, kad dviguba pilietybė turėtų būti ribota ar jos atvejų sumažinta. DONNER, išnaša 19, p. 201 – 207. V. Sinkevičius taip pat pastebi, kad „tarptautinėje teisėje požiūris į dvigubą pilietybę pastaraisiais dešimtmečiais gana stipriai pasikeitė“, nes „1963 m. Konvencija dėl galimybių turėti keletą valstybių pilietybę ribojimo ir karo tarnybos prieveiksmo tuo atveju, kai asmuo turi keletą pilietybių, yra grindžiama nuostata, kad turėti daugiau nei vieną pilietybę yra nepageidautina ir kad tokių atvejų turi būti kiek įmanoma mažinama. O 1997 m. Europos konvencijoje dėl pilietybės ši nuostata gerokai sušvelninta: iš valstybių konvencijos signatarių reikalaujama leisti turėti daugiau nei vieną pilietybę, jei ji automatiškai atsiranda dėl to, kad tuo pat metu taikoma dviejų ar daugiau valstybių teisė“. SINKEVIČIUS, išnaša 1, p. 172

²⁷⁴ BOLL, išnaša 5, p. 268 - 275

²⁷⁵ Tokiai nuomonei pritaria ir T. Faist, išnaša 172, p. 22, nors dar 1996 m. Venecijos komisijos pranešime buvo konstatuota, kad „vis dar daug valstybių prieštarauja pilietybių daugeto, kaip pagrindinio principo, pripažinimui (pavyzdžiui, Švedija, Lietuva, Baltarusija, Vokietija, Latvija, Lenkija, Rusija, Liuksemburgas ir kt.). Venecijos komisijos pranešimas, išnaša 17, 105 p. Pabrėžtina tai, kad dalis valstybių, kurios Venecijos komisijos pranešime 1996 m. buvo priskiriamos prie valstybių, prieštaraujančių pilietybių daugeto principo pripažinimui, jau pagal atliktą A. M. Boll analizę priklauso valstybėms, kurios pradėjo keisti savo požiūrį į pilietybės daugeto pripažinimo klausimą. Tarp tokių valstybių patenka Švedija ir Baltarusija, taip pat pasauliniu mastu į šią valstybių grupę patenka ir Australija, Čilė, Ekvadoras, Gana, Islandija. Plačiau žiūrėti BOLL, išnaša 5, p. 311 - 566

²⁷⁶ FAIST, išnaša 172, p. 1

5.2. Dvigubos pilietybės galimybė Lietuvos Respublikos teisės aktuose

Kadangi valstybių praktika rodo tendenciją pripažinti asmeniui galimybę turėti kelių valstybių pilietybę, o tarptautinėje teisėje nėra draudžiamas pilietybių daugetas, taip pat nėra nustatyta apribojimų valstybei reglamentuojant pilietybės daugeto klausimus, išskyrus asmens ir valstybės tikrąjį ryšį²⁷⁷ (nors, kaip jau minėta šio darbo antrajame skyriuje „Pilietybės samprata“, bent jau diplomatinės gynybos tikslais efektyvaus ryšio reikalavimo nebėra), galima pradėti analizuoti dvigubos pilietybės klausimą Lietuvos Respublikos teisėje.

Priėmus LR Konstituciniam Teismui 2006 m. nutarimą ir vis dar atitinkamai nesureglamentavus pilietybės klausimų, vienintelis galimas dvigubos pilietybės atvejis yra pilietybės suteikimas išimties tvarka. LR Konstitucinis Teismas 2003 m. nutarime nustatė sąlygas, kokiais atvejais ir kokiems asmenims gali būti suteikta Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka²⁷⁸. Taigi toks asmuo turi būti užsienio valstybės pilietis ar asmuo be pilietybės; nuopelnai Lietuvos valstybei turi būti tokie ir taip pagrįsti, kad dėl jų buvimo nekiltų abejonių (nuopelnais laikoma tokia asmens veikla, kuria asmuo ypač reikšmingai prisideda prie Lietuvos valstybingumo stiprinimo, Lietuvos galios ir jos autoriteto tarptautinėje bendruomenėje didinimo, kai akivaizdu, jog asmuo jau yra integravęsis į Lietuvos visuomenę, be to, tokia veikla turi būti atlikta, asmeniui esant ne Lietuvos Respublikos piliečiu)²⁷⁹; sprendžiant, ar tokiam asmeniui suteikti Lietuvos Respublikos pilietybę išimties tvarka, turi būti įvertinamos visos tokį asmenį apibūdinančios aplinkybės, turi būti vadovaujama Tautos ir Lietuvos valstybės interesais; svarbu tai, kad kandidatas gauti Lietuvos Respublikos pilietybę išimties tvarka turi būti susijęs su Lietuvos valstybe nuolatiniais faktiniais ryšiais²⁸⁰. LR Konstitucinio Teismo nutarime teigiama, kad „pilietybės suteikimas reiškia, jog yra konstatuojama, kad tarp asmens ir valstybės atsirado nuolatinis teisinis ryšys, kad toks asmuo tampa valstybinės bendruomenės – pilietinės Tautos nariu²⁸¹“.

Įvertinus sąlygas, kurias turi atitikti asmuo tam, kad turėtų galimybę gauti Lietuvos Respublikos pilietybę išimties tvarka, kyla abejonių dėl nuolatinio faktinio ryšio tarp tokio asmens ir valstybės bei asmens integracijos į Lietuvos visuomenę kriterijų pagrįstumo. Paprastai tokie

²⁷⁷ R. Donner vadina šį ryšį faktiniu ir teigia, kad tarptautinė teisė be šio faktinio ryšio tarp asmens ir valstybės reikalavimo nustato dar vieną reikalavimą, kad valstybės nacionaliniai teisės aktai būtų pripažinti tarptautinėje teisėje, o asmenys laikomi atitinkamos valstybės piliečiais, tai yra pareiga neprimesti pilietybės ar ją atimti pasirenkamai. DONNER, išnaša 19, p.389

²⁷⁸ LR Konstitucinio Teismo nutarimo k.d. III skirsn. p. 8, išnaša 36

²⁷⁹ LR Konstitucinio Teismo nutarimo V skirsn. 2 - 14 p., išnaša 36

²⁸⁰ LR Konstitucinio Teismo nutarim V skirsn. 11 p., išnaša 36

²⁸¹ LR Konstitucinio Teismo nutarimo V skirsn. 14 p., išnaša 36

kriterijai nustatomi asmenims, kurie siekia įgyti pilietybę natūralizacijos būdu²⁸², o pilietybės suteikimo išimties tvarka instituto pobūdis suponuoja idėją, kad asmuo pilietybę gauna kitokia (specifine) tvarka nei taikoma įprastai²⁸³. Be to, nuolatinio faktinio ryšio tarp tokio asmens ir valstybės bei asmens integracijos į Lietuvos visuomenę kriterijai lemia išvadą, kad tam, kad asmuo atitktų šį kriterijų, jis turėtų tam tikrą laikotarpį gyventi valstybėje, susipažinti su jos kultūra, ekonominiu, socialiniu, politiniu gyvenimu²⁸⁴. Žinoma, laikotarpis asmens integravimuisi į visuomenę skiriasi priklausomai nuo žmogaus: vienam gali užtekti kelerių metų, o kitam prireiks ir daugiau laiko. Todėl kyla pagrįstas klausimas, kuo pilietybės suteikimas išimties tvarka skiriasi nuo natūralizacijos supaprastinta tvarka. Atsižvelgus į minėtame LR Konstitucinio Teismo nutarime pateiktus kriterijus dėl pilietybės suteikimo išimties tvarka bei jų išaiškinimą, galima daryti išvadą, kad niekuo²⁸⁵, nors pats LR Konstitucinis Teismas išaiškino, kad pilietybės suteikimas išimties tvarka yra „išskirtinis, ypatingas, nepaprastas atvejis“²⁸⁶.

²⁸² „Valstybė negali vienašališkai suteikti pilietybės kitų valstybių gyventojams ar asmenims, kurie atvyksta į minėtos valstybės teritoriją. O jei valstybė be atitinkamų asmenų prašymo suteikia jiems pilietybę, tai, atsižvelgiant į tai, kad asmuo su ta valstybe nesusijęs jokiais ryšiais, pavyzdžiui, kilme ar gyvenamąja vieta, kitos valstybės nėra įpareigotos pripažinti tokią pilietybę. Vadinasi, natūralizacijos būdu suteikiant asmeniui pilietybę asmenį ir valstybę turi sieti tam tikras ryšys, kurio nustatymo kriterijumi gali būti domicilė, gyvenamoji vieta, etninė kilmė, apsigyvenimas valstybėje turint tikslą pasilikti joje gyventi nuolat“. BROWNLEE, išnaša 52, p. 387 – 388, 396. Tokios pozicijos laikėsi ir Tarptautinis Teisingumo Teismas Nottebohm'o byloje, išnaša 14, antra fazė, p. 24. Apskritai teisinėje literatūroje vyravo nuomonė, kad pilietybės suteikimas natūralizacijos būdu turėtų būti pagrįstas efektyvaus ryšio reikalavimu. DONNER, išnaša 19, p. 389, Tarptautinio Teisingumo Teismo teisėjas *ad hoc* Nottebohm'o byloje M. Guggenheim savo atskirojoje nuomonėje teigė, kad „reikia spręsti Nottebohm'o pilietybės suteikimo natūralizacijos būdu teisėtumo klausimą, remiantis tikrojo ryšio kriterijumi“, Teisėjo *ad hoc* M. Guggenheim atskiroji nuomonė, punktas 8. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-24]. Prieiga per internetą: <http://www.icj-cij.org/docket/files/18/2682.pdf>. M. Guggenheim pozicijai pritarė ir Boll, išnaša 5, p. 110 - 113. Žinoma, toks reikalavimas yra logiškas dėl piliečių vaidmens valstybėje. Vis dėlto reikia pripažinti, kad tokia nuomonė vyravo daug anksčiau, dar iki diskusijų Tarptautinės teisės komisijoje dėl Diplomatines gynybos straipsnių projekto.

²⁸³ LR Pilietybės įstatymo 16 str. 1 d. numatyta, kad pilietybės suteikimas išimties tvarka reiškia, jog asmeniui pilietybė suteikiama netaikant natūralizacijai nustatytų sąlygų. LR Pilietybės įstatymas, išnaša 8

²⁸⁴ LR Konstitucinis Teismas nutarimo k.d. II skirsn. 5 p. išaiškino, ką reiškia sąvokos „faktinis ryšys su valstybe“ bei „integracija į visuomenę“ natūralizacijos atveju: „pilietybę galima įgyti ir natūralizacijos būdu, t. y. pilietybė suteikiama asmeniui, kuris atitinka įstatymo nustatytas sąlygas. Tokios sąlygos paprastai yra reikalavimai nuolat gyventi valstybėje tam tikrą įstatyme nustatytą laiką, taip pat mokėti valstybinę kalbą. Šie reikalavimai grindžiami nuostata, kad įgyti pilietybę siekiantį asmenį ir valstybę dar iki pilietybės suteikimo turi sieti nuolatinis faktinis ryšys, kad nuolatinis gyvenimas valstybėje tam tikrą įstatyme nustatytą laiką bei valstybinės kalbos mokėjimas yra būtinos prielaidos užsieniečiui ar asmeniui be pilietybės integruotis į visuomenę, suvokti Tautos mentalitetą ir jos siekius, valstybės konstitucinę santvarką, susipažinti su Tautos ir valstybės istorija, kultūra, papročiais ir tradicijomis, pasirengti priimti atsakomybę už valstybės dabartį ir ateitį“. O to paties nutarimo k.d. III skirsn. 68 p. išaiškinta, kad, pilietybės suteikimas išimties tvarka tokiems kitos valstybės pilietybę turintiems asmenims, kurie nėra susiję su Lietuvos valstybe nuolatiniais faktiniais ryšiais, integravęsi į Lietuvos visuomenę, gali lemti prielaidas pažeisti LR Konstitucijos 12 str. 2 d. Šiuo atveju Lietuvos Respublikos pilietybė gali būti nuvertinama“. LR Konstitucinio Teismo nutarimas, išnaša 4. Taigi darytina išvada, kad tam, jog nebūtų nuvertinta Lietuvos Respublikos pilietybė, jos suteikimas išimties tvarka padaromas priklausomu nuo asmens faktinio ryšio su valstybe nustatymo bei integravimosi į visuomenę, t.y. tokių pačių kriterijų, kurie taikomi ir natūralizacijos būdu siekiant įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę.

²⁸⁵ Pagal LR Konstitucinio Teismo išaiškinimą, kriterijai, kurie taikomi pilietybės suteikimui išimties tvarka, atitinka LR Pilietybės įstatymo 12 str. 1, 3 ir 4 dalyse numatytuosius kriterijus, skirtus asmenims, siekiantiems įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę natūralizacijos būdu. Žinoma, kad gal asmeniui, kuris kreipiasi dėl pilietybės suteikimo išimties tvarka nereiks laikyti LR Konstitucijos pagrindų egzamino ar valstybinės kalbos egzamino,

Pažymėtina tai, kad tarptautinėje teisėje kinta pilietybės samprata tuo aspektu, kad Tarptautinės teisės komisijos nuomone efektyvaus/tikrojo ryšio reikalavimas nebesvarbus diplomatinės gynybos atveju (sprendžiant, ar asmuo yra atitinkamos valstybės pilietis, nereikalauja įrodyti tikrąjį ryšį, t.y. nebėra reikalavimo įrodyti, kad iki asmeniui suteikiant atitinkamos valstybės pilietybę, jį su valstybe jau siejo tikrasis/efektyvus ryšys). Pozicijai, kad efektyvios pilietybės reikalavimas neturėtų būti taikomas, pritaria ir Europos Bendrijų Teisingumo Teismas sprendime C – 369/90²⁸⁷. Todėl, atsižvelgus į tai, kad asmuo pilietybę gali gauti, pavyzdžiui, tiek natūralizacijos būdu, tiek išimties tvarka ir vadovaujantis tarptautinėje teisėje vyraujančia tendencija dėl efektyvios pilietybės reikalavimo panaikinimo²⁸⁸, darytina išvada, kad įgyjant pilietybę šiais atvejais nebereikalaujama tikrojo ryšio tarp asmens ir valstybės. Todėl LR Konstitucinio Teismo 2003 m. nutarime nustatyti nuolatinio faktinio ryšio tarp asmens ir valstybės bei asmens integracijos į Lietuvos visuomenę reikalavimai, asmeniui siekiant įgyti pilietybę išimties tvarka neatitinka tarptautinės teisės. Be to, minėtų kriterijų nustatymas yra nepagrįstas, atsižvelgiant į pilietybės suteikimo išimties tvarka instituto esmę bei paskirtį.

tačiau tokių reikalavimų nenumatyta ir asmenims (pavyzdžiui, sergantiems sunkiomis chroninėmis psichikos ligomis, asmenims, kuriems sukako 65 metai ir kitiems), kurie siekia įgyti pilietybę supaprastinta tvarka, o, tarkim, tokia sąlyga kaip gyvenimas tam tikrą laiką tarp Lietuvos Respublikoje, reiškia asmens ir valstybės ryšį, todėl, kad ir trumpesnį, bet vis tiek tam tikrą laiką tarp pilietybės išimties tvarka siekiantis asmuo turėtų gyventi Lietuvos Respublikoje. Visa tai tik patvirtina nuomonę, kad faktinio ryšio su valstybe ir integravimo į visuomenę reikalavimai yra nepagrįsti, nes pilietybės suteikimo išimties tvarka institutą prilygina natūralizacijos supaprastinta tvarka institutui, tokiu būdu paneigiant pilietybės suteikimo išimties tvarka instituto esmę.

²⁸⁶ LR Konstitucinio Teismo nutarimo III skirsn. 34.3 p., išnaša 4

²⁸⁷ Šioje byloje Europos Bendrijų Teisingumo Teismas išaiškino, kad atsižvelgiant į tai, jog pagal tarptautinę teisę kiekviena valstybė narė, atsižvelgdama į EB teisę, nustato savo piliečių ratą, kita valstybė narė negali nustatyti papildomų sąlygų tam, kad būtų pripažintas pirmosios valstybės narės piliečiu konkretus asmuo, siekiant jam pasinaudoti EB Steigimo sutartyje numatytais teisėmis. Todėl EB Steigimo sutarties 52 str. negalima aiškinti kaip reiškiančio, kad, jei asmuo yra valstybės narės ir ne valstybės narės pilietis, tai kita valstybė narė gali nustatyti sąlygas (pavyzdžiui, tokias kaip asmens nuolatinė gyvenamoji vieta), kurioms esant minėtą asmenį pripažins pirmosios valstybės narės piliečiu. Vadinasi, Europos Bendrijų Teisingumo Teismas nesieja pilietybės turėjimo su efektyviu ryšiu tarp asmens ir valstybės. Mario Vicente Micheletti and others v Delegación del Gobierno en Cantabria, Case C-369/90, 10 – 11 p. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-20]. Prieiga per internetą: http://eurlex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=61990J0369

²⁸⁸ Atsižvelgiant į tai, kad po pirmojo Diplomatinės gynybos straipsnių projekto skaitymo nebuvo gauta vyriausybių prieštaravimų dėl efektyvios pilietybės reikalavimo panaikinimo, galima daryti išvadą, kad valstybės pritaria tokiai pozicijai. *Diplomatinė gynyba. Komentarai ir patebėjimai, gauti iš vyriausybių // Diplomatic protection. Comments and observations received from Governments.* A/CN.4/561. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-03-19]. Prieiga per internetą: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/LTD/N06/226/58/PDF/N0622658.pdf?OpenElement>

6. Išvados

1. Tendencija apibrėžiant pilietybę tarptautinės teisės tikslais yra ta, kad pilietybe laikomas ženklas, priskiriantis asmenį atitinkamos valstybės jurisdikcijai, o nacionaliniu aspektu pilietybė suprantama kaip asmens ir valstybės teisinis ryšys. Taip pat atkreiptinas dėmesys į tai, kad, nors pateikiamose pilietybės koncepcijose akcentuojamas ryšys tarp asmens ir valstybės, tačiau naujausia tendencija tarptautinėje teisėje yra ta, kad bent jau diplomatinės gynybos teikimo atveju pagal Diplomatinės gynybos straipsnių projektą nebereikalaujama efektyvios pilietybės, net asmeniui turint vienos valstybės pilietybę.

2. Lietuvos Respublikos teisėje pilietybė suprantama kaip teisinis abipusis asmens ir valstybės ryšys, pasireiškiantis abipusėmis teisėmis ir pareigomis, ypač akcentuojant vieną iš pilietybės bruožų, t.y. ryšio tarp asmens ir valstybės efektyvumą. Tačiau, atsižvelgus į naujausią tendenciją tarptautinėje teisėje dėl efektyvios pilietybės reikalavimo atsisakymo, darytina išvada, kad nacionalinėje teisėje pateikiama pilietybės samprata efektyvios pilietybės reikalavimo aspektu neatitinka naujausios tendencijos tarptautinėje teisėje.

3. Lietuvos Respublikos piliečių korpusas buvo atkuriamas, remiantis pilietybės tęstinumo principu, kuris yra valstybės tęstinumo pasekmė. Peržvelgus LR Pilietybės įstatymą su vėlesniais pakeitimais ir papildymais, darytina išvada, kad piliečių korpusas pilniausiai buvo apibrėžtas 1997 m. LR Pilietybės įstatymo redakcijoje, kada buvo nustatytas tik vienas – nerespatriacijos – reikalavimas, ir piliečiai *de jure* buvo pagal teisinį statusą sulyginti su piliečiais *de facto*, suteikiant galimybę turėti dvigubą pilietybę.

4. Lietuvos Respublika, suteikusi pilietybę iš karto buvusios SSRS piliečiams, imigravusiems į Lietuvą okupacijos metais, netaikant natūralizacijos sąlygų (priešingai Latvijai ir Estijai) arba faktinės optacijos būdu, pasinaudojo savo teise nustatyti piliečių ratą, tačiau tai nereiškia, kad buvo paneigtas Lietuvos Respublikos pilietybės tęstinumas, nes liko teisės į pilietybę neribotą laiką išsaugojimas *de jure* piliečiams.

5. Nors valstybės turi teisę pačios apibrėžti savo piliečių ratą, tačiau ši teisė nėra absoliuti – ją riboja tarptautinė teisė, ir ypač žmogaus teisės bei standartai. Todėl, nors ir Lietuvos Respublikos teisės aktuose nėra nuostatos, leidžiančios nepripažinti kitos valstybės pilietybės tuo pagrindu, kad pilietybės suteikimas prieštarauja tarptautinei teisei, bet, atsižvelgiant į tai, kad valstybės teisė apibrėžti savo piliečių ratą nėra absoliuti ir šią teisę riboja tarptautinės konvencijos, tarptautiniai papročiai bei visuotinai pripažinti su pilietybe susiję teisės principai, bei atsižvelgiant į tai, kad šis principas yra paprotinės tarptautinės teisės dalis, darytina išvada, kad, vadovaujantis LR Konstitucijos 135 str. 1d., galima nepripažinti kitos valstybės suteiktos asmeniui pilietybės, jei toks pilietybės suteikimas prieštarauja tarptautinei teisei.

6. Nors Lietuvos Respublika ratifikavo 1989 m. JT Vaiko teisių konvenciją, tačiau įsipareigojimo gerbti ir garantuoti vaiko į teisę į pilietybę laikosi ne visa apimtimi tuo aspektu, kad vaikui gimus Lietuvos Respublikos teritorijoje ir neįgijus kitos valstybės pilietybės, jis lieka bepiliečiu, nes LR Pilietybės įstatymas nenumato galimybės įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę. Taip pat teisės į pilietybę principas, kuris yra numatytas ir 1948 m. Deklaracijoje, ir 1997 m. Konvencijoje, taip pat neįgyvendinamas pagal LR Pilietybės įstatymą tuo aspektu, kad asmenims, kurie tam tikrą laikotarpį teisėtai ir nuolat gyvena Lietuvos Respublikos teritorijoje, iki jiems sukanka 18 metų, taip pat asmenims be pilietybės, išskyrus bepiliečių asmenų vaikus, gimusius Lietuvos Respublikos teritorijoje, nenumatomos palankesnės sąlygos įgyti Lietuvos Respublikos pilietybę.

7. Bepilietybės vengimo principo analizė rodo, kad LR Pilietybės įstatymas neįgyvendina šio principo, įtvirtinto tiek 1930 m. Hagos konvencijoje, tiek 1961 m. Konvencijoje, tiek 1997 m. Konvencijoje, esminių aspektų, t.y. pagal LR Pilietybės įstatymą pilietybės galima atsisakyti, nepaisant to, kad asmuo lieka bepiliečiu, taip pat vaikai netenka pilietybės tais atvejais, kai tėvai netenka pilietybės tuo pagrindu, kad dirbdami kitoje valstybėje, daro žalą Lietuvos Respublikos interesams arba tarnauja kitos valstybės karo tarnyboje arba dirba kitos valstybės tarnyboje, neturėdami Lietuvos Respublikos atitinkamų institucijų leidimo. Taip pat vaikas netenka pilietybės tais atvejais, kai tėvai įgyja kitos valstybės pilietybę, nepaisant to, kad gali susidaryti situacija, jog vaikas liks bepiliečiu, arba, tėvams atsisakius Lietuvos Respublikos pilietybės, vaikas taip pat neteks Lietuvos Respublikos pilietybės pagal LR Pilietybės 22 str. 1 d., nepaisant to, kad vaikas gali likti be pilietybės.

8. Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatymo bei kitų teisės aktų nuostatos, susijusios su draudimo savavališkai atimti iš bet kurio asmens pilietybę principu bei principu dėl piliečio ar pilietės santuokos sudarymo/nutraukimo su užsieniečiu ar užsienie, taip pat vieno iš sutuoktinių pilietybės pakeitimo santuokos metu įtakos kito sutuoktinio pilietybei, atitinka 1997 m. Konvencijoje įtvirtintus principus.

9. LR Pilietybės įstatymo nuostatos, kuriose buvo įtvirtinta sąlyga – „jeigu šie asmenys, jų vaikai, vaikaičiai ar provaikaičiai nerepatrijavo“ – 2006 m. LR Konstitucinio Teismo nutarimu buvo pripažintos prieštaraujančiomis LR Konstitucijos 29 str. įtvirtintam visų asmenų lygybės įstatymui, teismui ir kitoms valstybės institucijoms ar pareigūnams principui, taip pat ir diskriminacijos dėl asmens lyties, rasės, tautybės, kalbos, kilmės, socialinės padėties, tikėjimo, įsitikinimų ar pažiūrų draudimo principui. Tačiau tokia sąlyga prieštaravo ne tik LR Konstitucijos 29 str., bet ir 1965 m. Tarptautinei konvencijai, taip pat ir 1997 m. Konvencijai.

10. Apžvelgus bendruosius pilietybės įgyjimo principus, darytina išvada, kad šie principai arba įtvirtinti LR Pilietybės įstatyme eksplicitiškai/implicitiškai (pvz., natūralizacija, *jus sanguinis* ir *jus soli*, nesantuokinio vaiko pripažinimas ir pripažinimas, nustačius tėvystę), arba apskritai nenumatyti (domicilės įgijimas – pagal LR Pilietybės įstatymą tai viena iš sąlygų Lietuvos Respublikos pilietybei natūralizacijos būdu įgyti).

11. Apžvelgus tarptautines konvencijas dėl pilietybės daugeto galimybių, darytina išvada, kad tarptautinėje teisėje nėra draudžiamas pilietybės daugetas, o valstybių praktika rodo tendenciją pripažinti asmeniui galimybę turėti kelių valstybių pilietybę.

12. 2003 m. gruodžio 30 d. LR Konstitucinio Teismo nutarime nustatyti nuolatinio faktinio ryšio tarp asmens ir valstybės bei asmens integracijos į Lietuvos visuomenę reikalavimai, asmeniui siekiant įgyti pilietybę išimties tvarka, neatitinka tarptautinės teisės tuo aspektu, kad pagal naujausią tendenciją efektyvaus ryšio kriterijus yra nebesvarbus. Be to, minėtų kriterijų nustatymas yra nepagrįstas, atsižvelgiant į pilietybės suteikimo išimties tvarka instituto esmę bei paskirtį.

7. Santrauka

Magistro darbe analizuojami keli klausimai. Pirma, pilietybės samprata tarptautinėje ir nacionalinėje teisėje, išskiriant bruožus, kurie akcentuojami minėtose srityse. Antra, LR piliečių korpuso apibrėžimas pagal pilietybės tęstinumo principą, siekiant nustatyti, koku mastu ir kada buvo atkurtas (jei buvo atkurtas) iki 1940 m. birželio 15 d. buvęs LR piliečių korpusas. Trečia, bendrieji pilietybės principai bei jų įgyvendinimas LR teisės aktuose, analizuojant, ar LR teisės aktai tinkamai įgyvendina minėtuosius principus. Ketvirta, dvigubos pilietybės santykių reglamentavimas tarptautinėje ir LR teisėje, siekiant išsiaiškinti požiūrį, vyraujantį tarptautinėje teisėje minėtu klausimu bei išnagrinėti vienintelio, pagal dabar esantį LR teisinį reguliavimą, galimo dvigubos pilietybės atvejo, t.y. pilietybės suteikimo išimties tvarka, atitikimą tarptautinei teisei.

Išanalizavus pilietybės koncepcijas, daroma išvada, kad pilietybė tarptautinės teisės aspektu suprantama kaip ženklas, priskiriantis asmenį atitinkamos valstybės jurisdikcijai, o nacionaliniu aspektu - kaip teisinis abipusis asmens ir valstybės ryšys, LR teisėje ypač akcentuojant ryšio tarp asmens ir valstybės efektyvumą, nors pagal naujausią tendenciją tarptautinėje teisėje pilietybės efektyvumas nebesvarbus.

Peržvelgus LR Pilietybės įstatymą su vėlesniais pakeitimais ir papildymais, darytina išvada, kad piliečių korpusas pilniausiai buvo apibrėžtas 1997 m. LR Pilietybės įstatymo redakcijoje, kada buvo nustatytas tik vienas - nerepatriacijos – reikalavimas, ir piliečiai *de jure* buvo pagal teisinį statusą sulyginti su piliečiais *de facto*, suteikiant galimybę turėti dvigubą pilietybę.

Darbe taip pat konstatuojama, kad LR teisės aktuose netinkamai įgyvendinamas teisės į pilietybę principas, įtvirtintas 1948 m. Deklaracijoje, 1989 m. Konvencijoje ir 1997 m. Konvencijoje, ypač vaiko atžvilgiu, bei bepilietybės vengimo principas, įtvirtintas 1930 m. Hagos konvencijoje, 1961 m. Konvencijoje ir 1997 m. Konvencijoje.

Galiausiai, apžvelgus tarptautines konvencijas dėl pilietybės daugeto galimybių, darytina išvada, kad tarptautinėje teisėje nėra draudžiamas pilietybės daugetas, o valstybių praktika rodo tendenciją pripažinti asmeniui galimybę turėti kelių valstybių pilietybę.

Paskutinė darbe daroma išvada, susijusi su LR pilietybės suteikimo išimties tvarka reglamentavimo atitikimu tarptautinei teisei, yra ta, kad nustatyti nuolatinio faktinio ryšio tarp asmens ir valstybės bei asmens integracijos į Lietuvos visuomenę reikalavimai, asmeniui siekiant įgyti pilietybę išimties tvarka, neatitinka tarptautinės teisės tuo aspektu, kad pagal tarptautinėje teisėje naujausią tendenciją efektyvus ryšys nebūtinai. Be to, toks kriterijus prieštarauja ir paties pilietybės suteikimo išimties tvarka instituto esmei bei paskirčiai.

8. Summary

Legal Regulation of the Lithuanian Citizenship and International Law

There are a few issues under the discussion in this master paper. Firstly, the concept of nationality in international law and national law, emphasizing the elements which are stressed on international and national plane. Secondly, the definition of the body of the citizens of the Republic of Lithuania on the basis of the principle of continuity of nationality in order to assess whether the body of nationals concerned was restored. Thirdly, the general principles relating to nationality and the implementation of the principles in question in municipal law in order to decide whether the regulation of the Lithuanian citizenship complies with the general principles relating to nationality. Finally, the regulation of dual and multiple nationality in international and national law in order to find the attitude towards the question concerned as well as to assess the compliance of the requirements for granting the citizenship by way of exception with the requirements provided in international law.

The first conclusion is to have been done in the master paper after the analysis of the concepts of nationality is that nationality in international law means the attribute to the particular state and in national law - legal mutual bond between the state and the individual, stressing the effective link between the individual and the state in the legal regulation of the Republic of Lithuania, though this criterion is not required at least on diplomatic protection in international law.

The second conclusion is to be that the body of the citizens of the Republic of Lithuania was most fully restored in the Law on Citizenship in 1997, when the legal status of the nationals *de jure* was equated with the one of the nationals *de facto* and there was left only the condition of non repatriation to be the citizen of the Republic of Lithuania.

The third conclusion is to be that the principles of everyone's right to a nationality, provided in the Universal Declaration, in the 1989 Convention as well as in the 1997 Convention, and to avoid statelessness, provided in the 1930 Hague Convention, 1961 Convention and in the 1997 Convention, are not fully implemented.

The next conclusion is to be that, according to the conventions relating to dual or multiple nationality, there cannot be said dual or multiple nationality to be rejected, moreover, the practice of the states indicates the tendency to admit the possibility to an individual to acquire two nationalities.

The last conclusion is to be that the requirements in order to acquire the citizenship of the Republic of Lithuania by way of exception are inconsistent with international law because there is no requirement of the effective link between the state and individual in international law, but which is provided in the legal regulation of the Republic of Lithuania. Besides, these criteria are incompatible with the essence of the institution of granting of citizenship by way of exception.

9. Literatūros sąrašas

Teisės norminiai aktai:

Tarptautiniai teisės aktai

1. 1907 m. IV Hagos konvencija dėl sausumos karo įstatymų bei papročių // Convention (IV) respecting the Laws and Customs of War on Land and its annex: Regulations concerning the Laws and Customs of War on Land. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-03-24]. Prieiga per internetą: <http://www.icrc.org/ihl.nsf/FULL/195?OpenDocument>
2. 1930 m. Hagos konvencija dėl kai kurių klausimų, susijusių su pilietybės įstatymų kolizija // Convention on certain questions relating to the conflict of nationality laws. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-11-01]. Prieiga per internetą: <http://www.unhcr.org/cgi-bin/texis/vtx/home/open.doc.htm?tbl=RSDLEGAL&page=research&id=3ae6b3b00>
3. 1948 m. Visuotinė žmogaus teisių deklaracija. Valstybės žinios, 2006, Nr. 68-2497
4. 1949 m. Ženevos Konvencija Dėl civilių gyventojų apsaugos karo metu, Valstybės žinios, 2000, Nr. 63 – 1908
5. 1951 m. Konvencija dėl pabėgėlių statuso. Valstybės žinios, 1997, Nr.12 - 227
6. 1954 m. Konvencija dėl bepiliečių asmenų statuso // Convention relating to the Status of Stateless Persons. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-11-22]. Prieiga per internetą: <http://www.ohchr.org/english/law/stateless.htm>
7. 1957 m. Konvencija dėl ištekėjusių moterų pilietybės, *Žmogaus teisės: tarptautinių dokumentų rinkinys*. Vilnius: Mintis, 1991, 336 p. ISBN -5-417-00496-3
8. 1961 m. Konvencija dėl bepilietybės mažinimo. *Žmogaus teisės: tarptautinių dokumentų rinkinys*. Vilnius: Mintis, 1991, 336 p. ISBN -5-417-00469-3
9. 1963 m. Europos Tarybos Konvencijos dėl galimybių turėti kelių valstybių pilietybę ribojimo ir karo prievolės tuo atveju, kai asmuo turi keletą pilietybių // Convention on the Reduction of Cases of Multiple Nationality and on Military Obligations in Cases of Multiple Nationality. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-18]. Prieiga per internetą: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/043.htm>
10. 1965 m. Tarptautinė konvencija Dėl visų formų rasinės diskriminacijos panaikinimo, Valstybės žinios, 1998, Nr. 108-2957
11. 1966 m. Tarptautinis pilietinių ir politinių teisių paktas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 77-3288
12. 1967 m. Protokolas dėl pabėgėlių statuso. Valstybės žinios, 1997, Nr.12 - 227

13. 1977 m. Konvencijos dėl galimybių turėti kelių valstybių pilietybę ribojimo ir karo prievolės tuo atveju, kai asmuo turi keletą pilietybių, Protokolas // Protocol amending the Convention on the Reduction of Cases of Multiple Nationality and Military Obligations in Cases of Multiple Nationality. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-18]. Prieiga per internetą: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/095.htm>
14. 1979 m. JT Konvencija dėl visų formų diskriminacijos prieš moteris panaikinimo, Valstybės žinios, 1996, Nr. 21-549
15. 1989 m. JT Vaiko teisių konvencija, Valstybės žinios, 1995, Nr. 60-1501
16. 1991 m. Sutartis tarp Rusijos Tarybų Federacinės Socialistinės Respublikos ir Lietuvos Respublikos "Dėl tarpvalstybinių santykių pagrindų". [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-03-12]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=97613&p_query=&p_tr2=
17. 1993 m. Konvencijos dėl galimybių turėti kelių valstybių pilietybę ribojimo ir karo prievolės tuo atveju, kai asmuo turi keletą pilietybių, Antrasis Protokolas// Second Protocol amending the Convention on the Reduction of Cases of Multiple Nationality and Military Obligations in Cases of Multiple Nationality. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-18]. Prieiga per internetą: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Html/149.htm>
18. 1997 m. Europos konvencija dėl pilietybės // European Convention on Nationality. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-11-01]. Prieiga per internetą: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Treaties/Word/166.doc>

Lietuvos Respublikos teisės aktai

1. Lietuvos Respublikos Konstitucija. Valstybės žinios, 1992, Nr. 33-1014
2. Lietuvos Respublikos Viešojo administravimo įstatymas. Valstybės žinios, 2006, Nr. 77-2975
3. Lietuvos Respublikos įstatymas Konsulinis statusas. Valstybės žinios, 2006, Nr. 68-2492
4. LR Įstatymas dėl užsieniečių teisinės padėties. Valstybės žinios, 2004, Nr. 73-2539
5. 2002 m. Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 95-4087
6. Lietuvos Respublikos Pilietybės įstatymo įgyvendinimo įstatymas. Valstybės žinios, 2002, Nr. 95-4088
7. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. Valstybės žinios, 2000, Nr.85-2566

8. Pilietybės įstatymo 1, 17 ir 28 straipsnių pakeitimo įstatymas. Valstybės žinios, 1997, Nr. 67-1668
9. Pilietybės įstatymo 17 ir 22 straipsnių papildymo ir 31 straipsnio pakeitimo įstatymas. Valstybės žinios, 1996, Nr. 16-415
10. Įstatymas dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo pakeitimo ir papildymo. Valstybės žinios, 1995, Nr. 86-1940
11. Lietuvos Respublikos politinių partijų ir politinių organizacijų įstatymas. Valstybės žinios, 1990, Nr.29-692. Keistas Valstybės žinios, 1994, Nr.48-891
12. LR Konstitucinio Teismo įstatymas. Valstybės žinios, 1993, Nr. 6-120
13. Įstatymas dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 18 straipsnio pakeitimo. Valstybės žinios, 1993, Nr. 70-1303
14. 1991 m. gruodžio 5 d. Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas. Valstybės žinios, 1991, Nr. 36-977
15. Įstatymas dėl Lietuvos Respublikos pilietybės dokumentų galiojimo ir pilietybės įstatymo papildymas. Valstybės žinios, 1991, Nr. 36-981
16. Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos – Atkuriamojo Seimo nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo įgyvendinimo tvarkos. Valstybės žinios, 1991, Nr. 36-982
17. 1991 m. gruodžio 5 d. Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymas. Valstybės žinios, 1991, Nr. 36-977
18. Įstatymas dėl Lietuvos Respublikos Laikinojo Pagrindinio Įstatymo. Valstybės žinios, 1990, Nr. 9-224
19. Įstatymas dėl 1938 metų gegužės 12 dienos Lietuvos Konstitucijos galiojimo atstatymo. Valstybės žinios, 1990, Nr. 9-223
20. Aktas dėl Lietuvos nepriklausomos valstybės atstatymo. Valstybės žinios, 1990, Nr. 9-222
21. 1989 m. Lietuvos TSR pilietybės įstatymas. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-01-23]. Prieiga per internetą: http://www3.lrs.lt/pls/inter3/dokpaieska.showdoc_l?p_id=18854&p_query=&p_tr2=
22. Vyriausybės nutarimas Dėl Jungtinių Tautų vaiko teisių konvencijos įgyvendinimo ataskaitos patvirtinimo. Valstybės žinios, Nr. 24-739
23. Migracijos departamento reglamentas, patvirtintas direktoriaus 2005 m. sausio 24 d. įsakymu Nr. 3K-12

Specialioji literatūra:

1. Autorių kolektyvas; *Lietuvos konstitucinė teisė*. Vilnius: Lietuvos teisės universiteto Leidybos centras, 2002, 924 p. ISBN 9955 – 442 – 61 – 1
2. AKEHURST, M., MALANCZUK, P.; *Šiuolaikinis tarptautinės teisės įvadas*. Vilnius: Eugrimas, 2000, 520 p. ISBN 9986-752-68-X
3. BARRINGTON, L.; *The Domestic and International Consequences of Citizenship in the Soviet Successor States*. Europe – Asia Studies, Vol. 47, No. 5. 1995. 731-763 p. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-11]. Prieiga per internetą:<http://links.jstor.org/sici?sici=0966136%281995%207%2947%3A5%3C731%3ATDAICO%3E2.0.CO%3B2-F>
4. BROWNLIE, I.; *Principles of Public International Law*. Gosport, Hants, Ashford Colour Press Ltd., 2003, 742 p. ISBN 0-19-926071-0 (PbK)
5. BRUBAKER, W. R.; *Citizenship Struggles in Soviet Successor States*. International Migration Review, Vol. 26, No. 2, Special Issue: The New Europe and International Migration. (Summer, 1992), pp. 269-291. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-01]. Prieiga per internetą: <http://links.jstor.org/sici?sici=01979183%28199222%2926%3A2%3C269%3ACSISSS%3E2.0.CO%3B2-I>
6. BRUBAKER, R.; *Pilietybė ir tautiškas Prancūzijoje ir Vokietijoje*. Vilnius: Pradai, 1998, 410 p. ISBN 9986-776-99-6: 10.00
7. BOLL, A. M.; *Multiple Nationality and International Law*. Leiden/Boston: M. Nijhoff Publishers, 2007, 625 p. ISBN – 13: 978 90 04 14838 3
8. BUERGENTHAL, T., MAIER, H.; *Public international Law*. Saint Paul: West publishing company, 1990, 275 p. ISBN -0-314-66371-1
9. CARTER, B., TRIMBLE, P.; *International Law*, Canada: Little, Brown & Company (Canada) Ltd., 1991, 1444 p. ISBN -0-316-13036-2
10. DONNER, R., *The regulation of nationality in international law*. New York: Transnational publishers, Inc., 1994, 433 p. ISBN -0-941320-77-4
11. FAIST, T.; *Multiple citizenship in a globalising world: the politics of dual citizenship in comparative perspective*. School of International Migration and Ethnic Relations Malmö University, 2004, 45p. ISSN 1650-5743
12. GUGGENHEIM, M.; Atskiroji nuomonė Tarptautinio Teisingumo Teisingumo Teismo Nottebohm'o byloje. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-24]. Prieiga per internetą:<http://www.icj-cij.org/docket/files/18/2682.pdf>.

13. HINDESS, B.; *Citizenship in the international management of populations*. Autorių kolektyvas, *Citizenship and cultural policy*. London: SAGE Publications, Ltd., 2001, 166 p. ISBN -07 619 6293
14. MULLERSON, R.; *The Continuity and Succession of States, by Reference to the Former USSR and Yugoslavia*. p. 473-493. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-01]. Prieiga per internetą: <http://links.jstor.org/sici?sici=00205893%28199307%2942%3A3%3C473%3ATCASOS%3E2.0.CO%3B2->
15. PETRAUSKAS, Z.; *Balstijos valstybių ir Ukrainos pilietybės politika*. Politologija, 1997/2(10). P. 98 - 110
16. RANDELZHOFFER, A.; *Nationality, Encyclopedia of Public International Law*, Vol. III (J – P), North - Holland (Jan Mayer to Pueblo Incident), 1997, 1165 p.
17. SINKEVIČIUS, V.; *Lietuvos Respublikos pilietybė 1918 – 2001 metais*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2002, 208 p. ISBN 9986-452-84-8
18. SMITH G., AASLAND A., MOLE R.; *Statehood, Ethnic Relations and Citizenship*. p. 181 - 205 // SMITH G.; *The Baltic States. The National Self-Determination of Estonia, Latvia and Lithuania*. Niujorkas: S.T. Martin's Press, INC., 1996, 214 p. ISBN -0312-12060-5
19. ŠILEIKIS, E.; *Alternatyvi konstitucinė teisė*. Vilnius: VĮ Teisinės informacijos centras, 2005, 608 p. ISBN 9955-557-72-9
20. VADAPALAS, V.; *Tarptautinė teisė*. Vilnius: Eugrimas, 2006, 520 p. ISBN 9955–682–48-5
21. VADAPALAS, V.; *Tarptautinė teisė: pagrindiniai dokumentai ir jurisprudencija*. Vilnius: Eugrimas, 2003, 295 p. ISBN -9955-501-46-4
22. VANSEVIČIUS, S.; *Valstybės ir teisės teorija*. Vilnius: Justitia, 2000, 253 p. ISBN 9986-567-35-1
23. VINKLERIS, P.; *1990 m. kovo 11 d. aktų teisinė prigimtis*. Teisė, Mokslo darbai. VU leidykla, 1996, 168 p. ISSN 1392-1274
24. ZIEMELE, I.; *States Continuity and Nationality: The Baltic States and Russia: Past, Present and Future as Defined by International Law*. Boston: M. Nijhoff, 2005, 454 p. ISBN 90-04-14295-9.
25. ŽALIMAS, D.; *Lietuvos Respublikos tęstinumas ir pilietybė*. Politologija, 1997/2 (10). P. 111-125
26. ŽALIMAS, D.; *Lietuvos Respublikos nepriklausomybės atkūrimo 1990 m. kovo 11 d. tarptautiniai teisiniai pagrindai ir pasekmės*. Vilnius: Demokratinės politikos institutas, 2005, 363 p. ISBN 9986-00-426-8

27. ŽALIMAS, D.; *Palestinos sienos byla: aktualios tarptautinės teisės raidos problemos Tarptautinio Teisingumo Teismo konsultacinėje išvadoje*. Vilnius: Justitia, 2004, Nr. 4 (52). p. 40 - 49.

Teismų praktika:

1. 1923 m. Nuolatinio Tarptautinio Teisingumo Teismo konsultacinė išvada Dekretų dėl pilietybės, priimtų Tunise ir Maroke, byloje. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-11-07]. Prieiga per internetą:http://www.icj-cij.org/pcij/serie_B/B_04/Decrets_de_nationalite_promulgues_en_Tunis_ie_et_au_Maroc_Avis_consultatif_1.pdf
2. 1923 m. Nuolatinio Tarptautinis Teisingumo Teismo konsultacinė išvada dėl Lenkijos pilietybės įgijimo. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-11-07]. Prieiga per internetą: http://www.icj-cij.org/pcij/serie_B/B_07/01_Acquisition_de_la_nationalite_polonaise_Avis_consultatif.pdf
3. 1955 m. Tarptautinio Teisingumo Teismo sprendimas Lichtenšteinas v. Gvatemala byloje (Nottenbohm'o byla). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-11-07]. Prieiga per internetą: <http://www.icj-cij.org/docket/files/18/2674.pdf>
4. 1986 m. Tarptautinio Teisingumo Teismo sprendimas Nigaragva v. Jungtinės Amerikos Valstijos byloje, p. 88, 186 punktas. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-02]. Prieiga per internetą: <http://www.icj-cij.org/docket/files/70/6503.pdf>.
5. 2004 m. Tarptautinio Teisingumo Teismo konsultacinė išvada dėl Sienos statybos okupuotoje Palestinos teritorijoje teisinių pasekmių. [interkatyvus]. [Žiūrėta 2008-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www.icj-cij.org/docket/files/131/1671.pdf>
6. Europos Bendrijų Teisingumo Teismo sprendimas byloje Mario Vicente Micheletti and others v Delegación del Gobierno en Cantabria, Case C-369/90. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-20]. Prieiga per internetą:http://eurlex.europa.eu/smartapi/cgi/sga_doc?smartapi!celexplus!prod!CELEXnumdoc&lg=en&numdoc=61990J0369
7. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Seimo 1993 m. gruodžio 22 d. nutarimo "Dėl Lietuvos Respublikos Aukščiausiosios Tarybos nutarimo "Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo įgyvendinimo tvarkos" 5 punkto pakeitimo" atitikimo Lietuvos Respublikos Konstitucijai (Valstybės žinios, 1994, Nr. 29 – 524)
8. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas Dėl Lietuvos Respublikos Prezidento 2003 m. balandžio 11 d. dekreto Nr. 40 "Dėl Lietuvos Respublikos pilietybės suteikimo išimties tvarka" ta apimtimi, kuria nustatyta, kad Lietuvos Respublikos pilietybė išimties tvarka suteikiama Jurij Borisov, atitiktis Lietuvos Respublikos Konstitucijai ir

Lietuvos Respublikos pilietybės įstatymo 16 straipsnio 1 daliai (Valstybės žinios, 2003, Nr. 124-5643)

9. Lietuvos Respublikos Konstitucinio Teismo nutarimas Dėl teisės aktų, reguliuojančių Lietuvos Respublikos pilietybės santykius, nuostatų atitikties Lietuvos Respublikos Konstitucijai (Valstybės žinios, 2006 Nr. 123-4650)

Travaux préparatoires

1. 1963 m. Konvencijos dėl galimybių turėti kelių valstybių pilietybę ribojimo ir karo prievolės tuo atveju, kai asmuo turi keletą pilietybių, 1977 m. Protokolo Aiškinamasis raštas // Protocol amending the Convention on the Reduction of Cases of Multiple Nationality and Military Obligations in Cases of Multiple Nationality. Explanatory Report. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-18]. Prieiga per internetą: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/095.htm>

2. 1963 m. Konvencijos dėl galimybių turėti kelių valstybių pilietybę ribojimo ir karo prievolės tuo atveju, kai asmuo turi keletą pilietybių, 1993 m. Antrojo Protokolo Aiškinamasis raštas // Second Protocol amending the Convention on the Reduction of Cases of Multiple Nationality and Military Obligations in Cases of Multiple Nationality. Explanatory Report. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-18]. Prieiga per internetą: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/149.htm>

3. 1997 m. Europos Konvencijos dėl Pilietybės Aiškinamasis raštas // European Convention on Nationality. Explanatory Report. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-11-01]. Prieiga per internetą: <http://conventions.coe.int/Treaty/EN/Reports/Html/166.htm>.

4. Europos žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos Konvencijos Protokolas Nr. 12. Aiškinamasis raštas // Protocol No. 12 to the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms. Explanatory Report. 18 p.[interaktyvus]. [Žiūrėta 2007-11-01]. Prieiga per internetą: <http://conventions.coe.int/Treaty/en/Reports/Html/177.htm>

5. BANKS; *Report on the application of the Republic of Lithuania for membership of the Council of Europe.* 1993, Doc. 6787 /1403-24/2/93-6-E. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-01-23]. Prieiga per internetą: <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/WorkingDocs/Doc93/EDOC6787.htm>

6. OEHRYS; *Opinion on the application of the Republic of Lithuania for membership of the Council of Europe.*, Doc. 6811. 1993. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-01-23]. Prieiga per internetą: <http://assembly.coe.int/Main.asp?link=/Documents/WorkingDocs/Doc93/EDOC6811.htm>

7. Europos Komisijos per Demokratiją į Teisę pranešimas: Dėl valstybės teisių perėmimo pasekmių pilietybei // *Consequences of State Succession for Nationality*. 1996. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-01]. Prieiga per internetą: [http://www.venice.coe.int/docs/1997/CDL-INF\(1997\)001-e.asp](http://www.venice.coe.int/docs/1997/CDL-INF(1997)001-e.asp)
8. HUDSON, M. O.; *As regards conferment of nationality subsequent to birth (naturalization) in The Yearbook of the International Law Commission, 1952, vol. II, A/CN.4/50*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-23]. Prieiga per internetą: http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_50.pdf
9. 1968 m. *Teherano deklaracija: Tarptautinės žmogaus teisių konferencijos Baigiamasis aktas // Proclamation of Teheran: Final Act of the International Conference on Human Rights*. U.N. Doc. A/CONF. 32/41 at 3 (1968). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-03-20]. Prieiga per internetą: <http://www1.umn.edu/humanrts/instree/l2ptichr>.
10. Tarptautinės teisės komisijos kasmetis leidinys: 47 sesija (1995 m. gegužės 2 d. - liepos 21 d.) // *Yearbook of the International Law Commission, A/CN.4/SER.A/1995. (A/CN.4/464/Add.2,sect.F,A/CN.4/467,A/CN.4/L.507,A/CN.4/L.514), Vol. I, 1995 m.* [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-08]. Prieiga per internetą: [http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes\(e\)/ILC_1995_v1_e.pdf](http://untreaty.un.org/ilc/publications/yearbooks/Ybkvolumes(e)/ILC_1995_v1_e.pdf)
11. Tarptautinės teisės komisijos Pranešimas dėl penkiasdešimt šeštosios sesijos darbo // *Report of the International Law Commission on the work of its fifty-sixth session (2004)*. 2005. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-03-12]. Prieiga per internetą: http://untreaty.un.org/ilc/documentation/english/a_cn4_549_add1.pdf
12. Tarptautinės teisės komisijos pranešimas: 56 sesija (2004 m. gegužės 3 d. - birželio 4 d., liepos 5 d. – rugpjūčio 6 d.) 2004, Nr. 10 (A/59/10). [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-03-12]. Prieiga per internetą: <http://untreaty.un.org/ilc/reports/2004/2004report.htm>
13. *Diplomatinė gynyba. Komentarai ir patebėjimai, gauti iš vyriausybių // Diplomatic protection. Comments and observations received from Governments. A/CN.4/561*. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-03-19]. Prieiga per internetą: <http://daccessdds.un.org/doc/UNDOC/LTD/N06/226/58/PDF/N0622658.pdf?OpenElement>
14. DUGARD, J. R.; *Diplomatinės gynybos straipsnių projektas su komentarais // Draft Articles on Diplomatic protection with commentaries*, 2006. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-03-12]. Prieiga per internetą: http://untreaty.un.org/ilc/texts/instruments/english/commentaries/9_8_2006.pdf.

Kiti šaltiniai

1. Lentelė dėl 1963 m. Europos Tarybos Konvencijos dėl galimybių turėti kelių valstybių pilietybę ribojimo ir karo prievolės tuo atveju, kai asmuo turi keletą pilietybių, pasirašymo ir ratifikavimo. [interaktyvus]. [žiūrėta 2008- 02-22]. Prieiga per internetą:<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=043&CM=8&DF=2/22/2008&CL=ENG>
2. Lentelė dėl 1997 m. Europos konvencijos dėl pilietybės pasirašymo ir ratifikavimo. [interaktyvus]. [žiūrėta 2008- 03-19]. Prieiga per internetą:<http://conventions.coe.int/Treaty/Commun/ChercheSig.asp?NT=166&CM=8&DF=3/19/2008&CL=ENG>
3. DIGRYTĖ, E., *Socialliberalai: įstatymų keitimas dėl dvigubos pilietybės prasilenktų su Konstitucija*, 2007 rugpjūčio mėn. 28 d. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-23]. Prieiga per internetą: www.delfi.lt/archive/article.php?id=14202931
4. KOBECKAITĖ, H.; *Pilietybė nelemia ryšio su šalimi*. 2007 rugpjūčio mėn. 14 d. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-23]. Prieiga per internetą: www.delfi.lt/archive/article.php?id=14066979
5. *Inicijuojamas referendumas dėl dvigubos pilietybės*, 2007 rugpjūčio mėn. 30 d. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-23]. Prieiga per internetą: www.delfi.lt/archive/article.php?id=14229877
6. *Dviguba pilietybė: už ir prieš*, „Atgimimas“, 2007 spalio mėn. 2 d. [interaktyvus]. [Žiūrėta 2008-02-23]. Prieiga per internetą: www.delfi.lt/archive/article.php?id=14574979